

USKONTO, KATSOMUS JA KASVATUS

TIETEELLINEN AIKAKAUSKIRJA 1/2021
JOURNAL FOR THE STUDY OF RELIGION,
WORLDVIEWS, AND EDUCATION

USKONTO, KATSOMUS JA KASVATUS

TIETEELLINEN AIKAKAUSKIRJA

JOURNAL FOR THE STUDY OF RELIGION,
WORLDVIEWS, AND EDUCATION

TOIMITUS

Päätoimittaja:

Prof. TT, KM Kati Tervo-Niemelä
Itä-Suomen yliopisto
kati.tervo-niemela@uef.fi

Toimitussihteeri:

TT Isto Peltomäki
isto.peltomaki@helsinki.fi

Toimituskunta:

TT Pekka Launonen
TT Jouko Porkka
TT Minna Valtonen

Taitto: Maija Räisänen

Paino: Oy Nord Print Ab

Ulkoasu: Saara Savusalo

Jenni Alasimin luoman

graafisen ohjeiston perusteella

ISSN: 2737-0968

VERTAISARVIOITU
KOLLEGIALT GRANSKAD
PEER-REVIEWED
www.tsv.fi/tunnus

Uskonto, katsomus ja kasvatustieteet on vuonna 2021 perustettu tieteellinen aikakauskirja. Julkaisun tarkoituksena on tukea ja edistää uskontojen ja katsomusten sekä kasvatustieteiden laaja-alaista ja monitieteistä tutkimusta. Toimitus ottaa vastaan alaan liittyviä artikkeleita ja muita kirjoituksia. Julkaisija käyttää Tieteellisten seurain valtuuskunnan vertaisarviointitunnusta ja on sitoutunut noudattamaan tunnuksen käytölle annettuja ehtoja. Aikakauskirja ilmestyy verkossa open access -julkaisuna. Julkaisija on Uskonnon, katsomuksen ja kasvatustieteiden tutkimusseura ry.

Religion, Worldviews, and Education is a scientific journal founded in 2021. The purpose of the publication is to support and promote wide-ranging and multidisciplinary research on religions, worldviews, and education. The editorial office receives articles and reviews related to the field. The publisher uses the peer-review label of the Federation of Finnish Learned Societies and undertakes to promote the principles of peer-review instructions. The journal is published online as an open access publication. The publisher is the Society for the Study of Religion, Worldviews, and Education.

SISÄLLYS

KIRJOITTAJAT	4
ABSTRACTS IN ENGLISH	5
TIETEELLISET ARTIKKELIT	
✚ <i>Hanna Salomäki</i> : Perinteen ja yksilöllistymisen ristipaineessa – nuoret aikuiset ja kaste	10
✚ <i>Eriikka Jankko</i> : Kaste ja kasvatus lapsen käsitteen valossa	24
✚ <i>Maarit Hytönen</i> : Kaste suomalaisten kokemuksena ja saarnojen aiheena	39
✚ <i>Vesa Nuorva</i> : Kasteenliiton uudistuksesta elämänmatkalle saattamiseen. Millaista konfirmaation teologiaa konfirmaatiovirret 1938–2016 ilmaisevat?	61
KATSAUKSET	
<i>Jenni Urponen</i> : Uskonnollisen laulun käsite pedagogisessa kontekstissa	78
<i>Sari Virkkala</i> : Yhteisöpedagogiksi tulemisen tarinat	85
<i>Eveliina Ojala</i> : Mobiiliteknologian ja sosiaalisen median käytön haasteet rippikoulussa	91
KIRJA-ARVIO	
Jouko Porkka & Minna Valtonen (toim.): Kirkon kasvatuksen barometri 2021 (Heikki Salomaa)	99

KIRJOITTAJAT

TT MAARIT HYTÖNEN on Kirkon tutkimuskeskuksen tutkija. Hän on systemaattisen teologian, erityisesti dogmatiikan dosentti.

TT ERIIKKA JANKKO on jumalanpalveluselämän ja yhteiskunnallisen työn hiippakuntasihteeri Mikkelin hiippakunnan tuomiokapitulissa. Hänen tutkimusalueitaan ovat lapsiteologia ja sosiaalietiikka sekä erityisesti lapsen käsitteen käyttötapojen vaikutukset lapsen arvoon, toimijuuteen sekä teologisiin ja eettisiin käsityksiin lapsena olemisesta.

TT, YTM VESA NUORVA on Centria-ammattikorkeakoulun yliopettaja ja yhteisöpedagogikoulutuksen koulutusalan päällikkö. Hänen tutkimusalueitaan ovat erityisesti kristillisen kasvatuksen teologiset ja eettiset kysymykset.

TT EVELIINA OJALA toimii Etelä-Sipoon aluetyön pappina Sipoon suomalaisessa seurakunnassa. Hänen tutkimusintressinsä kohdistuvat rippikouluun, jota hän on tutkinut sekä laadullisia että määrällisiä menetelmiä hyödyntäen.

TT, YTT HANNA SALOMÄKI on Kirkon tutkimuskeskuksen johtaja. Hänen tutkimusalueitaan ovat erityisesti suomalainen uskonnollisuus ja uskonnolliset liikkeet.

FT, MuM, KM JENNI URPONEN työskentelee Mynämäen seurakunnan kanttorina. Hänen tutkimusalueitaan ovat musiikkiorientoitunut uskonnonpedagogiikka ja hymnologia.

KT SARI VIRKKALA on Centria-ammattikorkeakoulun yhteisöpedagogikoulutuksen lehtori. Hänen vastuualueitaan ovat erityisesti kasvatusalaan liittyvä opetus sekä opinnäytetöiden ohjaus.

ABSTRACTS

Hanna Salomäki

The conflict of tradition and individualization: Young adults and baptism

The occasional offices of the Evangelical Lutheran Church of Finland have played a key role in the church's interaction with Finns. Still, participation in the occasional offices has significantly declined: only 62% of children were baptized in 2019 (89% in 2000). The aim of this article is to analyse the role of religious ceremonies among young adults and reasons to baptize or not baptize one's own child. The article is based on a survey which was sent to the parents of preschool children (0–6 years) (N=1036). It appeared that the main motives for baptism are related to tradition and custom. Various religious reasons emerged as having significant role for not baptizing: parents were not members of the church, did not feel connected to it or did not consider themselves believers.

Eriikka Jankko

Baptism and religious upbringing in the light of the concept of the child

The aim of this article is to examine how the logically different meanings of the term "child" direct different conceptions of being a child, as well as conceptions of baptism and religious upbringing. Martin Luther's ideas, that enlarge the use of concepts "gift" and "child", are utilized to challenge the current discussion that highlights the child's right to choose baptism and religious upbringing. The concept of the child refers both to age- and development-based conceptions and to biological, social and psychological relations of being a child. There are theological parallels between being a child on the social level and on the theological level related to baptism and upbringing.

Maarit Hytönen

Baptism as a Finnish experience and the subject of sermons

The article examines baptism considering the meanings and interpretations given to it by Finns and Finnish preachers. The sermons collected from the Finnish

Lutheran sermon database Digipostilla (KotimaaPro) are compared to Finns' perceptions of baptism, examining the differences and similarities in the conceptualization of baptisms. The sermons were categorized as follows: communality, participation in church activities, customs and traditions, obtaining a name, faith and following Jesus, the childhood of God, blessing and grace of God, and salvation and eternal life. Finns' perceptions and the teachings concerning baptism were largely similar. The materials also complemented each other, as Finns emphasized baptism as an opportunity and sermons emphasized it as a task. While Finns emphasized baptism as an individual good performed by family, preachers concentrated on aspects of service, general priesthood and mission.

Vesa Nuorva

**From completing baptismal initiation to accompanying on a life journey:
The theology of confirmation in Finnish hymnals 1938–2016**

This article systematically analyses the theological transition of confirmation hymns in Finnish hymnals published in 1938–2016. The article is structured chronologically, to determine a line of development of hymn content over the period of 80 years. The idea of completing baptismal initiation, according to Pietism, appears in the confirmation hymns of the 1938 hymnal, although the subject has been theologically controversial since the late 19th century. In later hymnals, the theme is replaced by the notion of confirmation as accompanying young people on their life journey. This theological transition can be argued by the theology of creation. The Lutheran World Federation expresses this calling in confirmation as an invitation to the life-long journey of faith.

TERVETULOA USKONNON, KATSOMUKSEN JA KASVATUKSEN TUTKIMUKSEN ÄÄRELLE

Pidät käsissäsi tai katselet näytöltä ensimmäistä numeroa tieteellisestä aikakauskirjasta *Uskonto, katsomus ja kasvatus*. Lämpimästi tervetuloa aikakauskirjan äärelle.

Uskonnon, katsomuksen ja kasvatuksen alaan keskittyvän tieteellisen aikakauskirjan ilmestyminen on monen ihmisen usean vuoden haaveilun ja suunnitellun tuotos. Vuosien myötä on käynyt yhä enemmän selväksi, että alalla tarvittaisiin julkaisu, joka kokoaisi yhteen uskonto- ja katsomuskasvatukseen liittyvää tutkimusta ja alan näköaloja ja olisi osaltaan myös aktivoimassa alan tutkimuksen kehittymistä.

Uskontojen ja katsomusten kenttä on erityisesti viime ja kuluvan vuosikymmenen aikana ollut Suomessa nopeassa muutoksessa. Samaan aikaan yhteiskunnassa on nähtävissä useita osin toisilleen ristiriitaisia kehityskulkuja uskontoon ja katsomukseen liittyen. Yhtäältä uskonto on tullut yhä näkyvämmäksi, toisaalta on nähtävissä sen yksityistymiskehitystä ja katoamista julkisesta tilasta. Nuorten etäännyminen perinteisestä uskonnollisuudesta näyttäytyy vahvana, samalla nuorilla on vahvaa uskonnollista pohdintaa ja etsintää, myös perinteisten uskonnollisten yhteisöjen suunnalta. Kaipuu yhteisöllisyyteen näkyy myös hengellisellä kentällä. Monin paikoin uskonnosta ja katsomuksesta puhutaan yhä avoimemmin, samalla avoimuuteen liittyy voimistuva polarisaatio ja uskonnon linkittyminen erilaisiin kiistakysymyksiin. Monelle uskonto on yhä enemmän jotain, joka liittyy ”muihin”, ei ”miinun” tai ”meihin”. Samalla henkilökohtainen etsintä on vahvaa. Monet muutoksista linkittyvät perheissä ja muissa lasten ja nuorten kasvuympäristöissä tapahtuviin muutoksiin.

Uskontoon ja katsomukseen liittyvä muutos ja kasvu ei kuitenkaan pääty aikuisuuteen siirtymässä, vaan on vahvasti koko elämän jatkuva prosessi. Yhteiskunnan nopea muutos ja uskonnon kentällä tapahtuva kehitys haastavat myös aikuisen ajattelua ja samalla tuovat siihen uusia mahdollisuuksia myös aikuisuudessa. Tä-

män myötä myös elinikäisen oppimisen ja kasvun kysymykset ovat nousseet yhä tärkeämmiksi myös uskonnon ja katsomusten alueella.

Nopean muutoksen keskellä uskonnon ja katsomuksen kenttään liittyvien kasvatuksen kysymysten tutkiminen on myös entistä tärkeämpää. Sitä tarkoitusta toivomme tämän aikakauskirjan palvelevan.

Tämän aikakauskirjan päätarkoitus on tukea ja edistää uskontojen ja katsomusten sekä kasvatuksen laaja-alaista ja monitieteellistä tutkimusta ja julkaista aihepiiriin liittyviä tieteellisiä artikkeleita ja muita kirjoituksia. Aikakauskirjan taustayhteisönä vuonna 2018 perustettu Uskonnon, katsomuksen ja kasvatuksen tutkimusseura. Tutkimusseuran perustajat edustavat eri korkeakouluja, kasvatuksen järjestöjä ja kirkon alan toimijoita.

Uskonto, katsomus ja kasvatustieteet julkaisee tutkimusartikkeleita, katsauksia ja kirjarvintoja, jotka liittyvät uskonnon, katsomuksen ja kasvatuksen tutkimukseen. Otamme lämpimästi vastaan ehdotuksia julkaistavista teksteistä. Ota rohkeasti yhteyttä päätoimittajaan, mikä sinulla on mielessä kirjoitus, jonka arvelisit voivan sopia aikakauskirjaan. Kirjoitukset voivat liittyä kirkkojen ja uskonnollisten yhteisöjen sekä eri katsomusten kasvatusajatteluun ja toimintaan. Ne voivat tarkastella ilmiökenttää yksilöiden, kotien, koulun, seurakuntien ja muiden uskonnollisten ja katsomuksellisten yhteisöjen ja/tai yhteiskunnan näkökulmasta. Kirjoitukset voivat käsitellä niin uskonnollisuutta kuin uskonottomuutta ja kasvatusta. Tutkimusartikkelit julkaistaan vertaisarvioinnin perusteella. Ohjeet tekstien tarjoamiseen löydät tämän aikakauskirjan lopusta ja seuran nettisivuilta ukkt.fi.

Aikakauskirjan ensimmäisen numeron tieteelliset artikkelit käsittelevät kristillistä kasvatusta erityisesti kasteen näkökulmasta. TT, YTT Hanna Salomäki kuvaa artikkelissaan, mitkä tekijät vaikuttavat nuorten aikuisten päätökseen kastaa lapsi tai jättää lapsi kastamatta. Nuorten aikuisten uskonnollisuuden nopean muutoksen keskellä kysymys on erittäin ajankohtainen ja yhä useammassa perheessä lasten kastaminen ei ole enää itsestään selvyyttä, vaan harkinnan tulos. TT Eriikka Jankon artikkeli tarkastelee, miten erilaiset käsitykset siitä, mitä ja mikä on ”lapsi”, ohjaavat käsityksiä kasteesta ja kasvatuksesta. Artikkelissa Jankko osoittaa, miten kaste ja kasvatustieteet voidaan tulkita hyväksi lahjaksi lapselle, jotka lahjoitetaan hänelle vastaavalla tavalla kuin hoiva, rakkaus ja huolenpito. Dosentti, TT Maarit Hytösen artikkeli jatkaa kasteen äärellä ja tarkastelee kastetta saarnojen näkökulmasta: mitä saarnat kertovat kasteesta ja mitä eroja ja yhtäläisyyksiä saarnojen puheella on suomalaisten kasteeseen liittyvien käsitysten kanssa? Monessa mielessä käsitykset olivat yhteneviä, mutta saarnaajilla korostui kasteen näkeminen tehtävänä, kun suomalaiset näkivät sen mahdollisuutena. TT, YTM Vesa Nuorvan artikkeli siirtyy kasteesta kohti konfirmaatiota ja tarkastelee Suomen evankelis-luterilaisen kirkon virsikirjojen konfirmaatiovirsiä ja niiden konfirmaation teologiaa. Artikkelissa Nuorva osoittaa

virsien kehityksen kulkeneen kasteen liiton uudistuksesta elämän matkalle saattamiseen.

Toivomme, että tämä julkaisu tavoittaisi paitsi alan tutkijat myös ne, jotka tarvitsevat tutkimustietoa käytännön työssään. Toisinaan tutkimustiedolla on vaarana jäädä vain pienen tutkimusta tekevän sisäpiirin tietoon. Tavoitteena on tämän vuoksi ollut julkaisu, joka samalla toisi tutkimustietoa käytännön toimijoille helposti tavoitettavassa muodossa.

Toivotamme sinut hyvä lukija, lämpimästi tervetulleeksi tutustumaan uuteen aikakauskirjaan.

Kati Tervo-Niemelä, päätoimittaja

PERINTEEN JA YKSILÖLLISTYMISEN RISTIPAINEESSA

- NUORET AIKUISET JA KASTE

HANNA SALOMÄKI

Elämänkaaren juhlissa yhdistyy monia erilaisia elementtejä. Yhteiskunnassa yleiset tavat ja tottumukset, oman perheen ja suvun traditiot sekä omat uskomukset vaikuttavat siihen, millaisia valintoja oman elämän juhlatilanteissa tehdään. Juhlien käytänteet myös muuttuvat jatkuvasti. Florence Vanderdorpe on tutkimuksessaan havainnut, että persoonallisten hautaustoimitusten vaatimukset kasvavat Euroopassa.¹ Pajari on puolestaan kiinnittänyt huomiota muutoksiin kuolemankulttuurissa. Kuolemaan liittyvien rituaalien, ajatusten ja kokemusten kokonaisuus muuttuu elämäntavan muuttuessa. Kuolemasta on tullut yhä tämänpuoleisempi, henkilökohtaisten tunteiden asia. Toisaalta suuret vaihtelut ovat Suomessa puuttuneet melko yhtenäisen kulttuurisen ja uskonnollisen taustan vuoksi.²

Euroopassa kristillisillä kirkkoilla on ollut historiassa merkittävä rooli yksilöiden elämänkaaren juhlissa. Kirkolla on ollut vahva sija elämänkaaren tärkeissä hetkissä kasteen, avioliiton ja hautaan siunaamisen yhteydessä. Nämä juhlahetket ovat tähän asti tuoneet kirkkoon sekä kirkon aktiiviset jäsenet että ne, jotka kuuluvat kirkkoon lähinnä nimellisesti.³ Suomessa luterilainen kirkko on myös rakentanut sen varaan, että juuri toimitusten kautta on mahdollisuus kohdata suuri osa suomalaisista ja välittää uskonnollista perinnettä eteenpäin.⁴ 2000-luvulla elämänkaaren juhlisiin liittyvät rituaalit ovat muuttuneet nopeasti Suomessa. Enemmistö avioliittoon vihkimisistä on jo muutaman vuoden ollut siviilivihkimisiä. Kastekäytännöissä 2010-luku toi merkittäviä muutoksia ja kastettujen osuus väheni nopeasti.⁵

1 Vandendorpe 2000.

2 Pajari 2014.

3 Davie 2005, 61.

4 Kääriäinen, Niemelä & Ketola 2003, 186; 259.

5 Salomäki 2020, 104–105.

2000-luvulla läntisissä maissa on havaittu erityisesti nuorempien sukupolvien etääntyvän uskonnollisista yhteisöistä, niin jäsenyyden kuin osallistumisen osalta. Maallistuminen ilmenee laaja-alaisesti: irtautumisena uskonnollisista uskomuksista, vetäytymisenä uskonnollisten yhteisöjen toiminnasta ja jäsenyydestä sekä yksityisen uskonnonharjoituksen vähenemisenä. Erityisesti se ryhmä, joka on osallistunut uskonnolliseen toimintaan vähäisesti, on passivoitunut entisestään uskonnon suhteen.⁶ Tämä ei kuitenkaan merkitse hengellisten tai henkisten kysymysten pohdinnan vähenemistä. Ihmiset etsivät edelleen hyvää ja merkityksellistä elämää, mutta eivät välttämättä kirkkojen piiristä.⁷ Tämän artikkelin tehtävänä on analysoida, millaiset tekijät vaikuttavat nuorten aikuisten päätökseen kastaa tai jättää kastamatta lapsi.

Yksilöllisen valinnan sukupolvi uskonnollisissa ratkaisuisa

Suomessa sodan kokenut sukupolvi on arvomaailmaltaan perinteisempi ja uskonnollisempi kuin sotien jälkeen syntyneet sukupolvet. Jokainen ikäpolvi vaikuttaa edeltäjänsä vähemmän uskonnolliselta, mutta 1980- ja 1990-luvulla syntyneillä ero edellisiin sukupolviin on vielä muita suurempi. Y-sukupolvi on muita kriittisempi institutionaalista uskonnollisuutta kohtaan ja kyseenalaistaa aiemmat ajatusmallit.⁸ 1980-luvulla syntynyttä Y-sukupolvea, millenniaaleja, on kuvattu nimityksellä ”yksilöllisen valinnan sukupolvi” ja 1990-syntynyttä sukupolvea nimellä ”epävarmuuden sukupolvi”.⁹ 1980- ja 1990-luvulla syntyneissä suomalaisissa on *European Values Study* -kyselyn mukaan merkittävästi muita sukupolvia vähemmän heitä, jotka identifioivat itsensä uskonnollisiksi. Vain kolmannes (30 %) 1980-luvulla ja neljännes (23 %) 1990-luvulla syntyneistä pitää itseään uskonnollisena ihmisenä, kun 1940-luvulla ja tätä aiemmin syntyneistä yli 70 prosenttia pitää itseään uskonnollisena. Erityisen vähän uskonnollisia olivat nuoret suomalaisnaiset: 1990-luvulla syntyneistä naisista vain 19 prosenttia katsoi, että on uskonnollinen ihminen. Erot eri ikäisten naisten uskonnollisuudessa olivat Suomessa suuremmat kuin missään muualla Euroopassa.¹⁰ Entistä tietoisempaa kirkkosuhdetta kuvastaa myös se, että yhä useammalla kirkkoon kuuluminen edellyttää henkilökohtaista ratkaisua. Kirkosta eroamisen syinä ovat vahvistuneet muun muassa muuttajat ”kirkolla ei ole

6 Voas 2009; Voas & Crockett 2005.

7 Voas & Watt 2014, 13.

8 Wolf 2008; Stolz 2020; Mikkola & al. 2006; Niemelä 2011; Tervo-Niemelä 2018.

9 Piispa 2018, 11–15.

10 Ketola 2020, 38–39.

minulle mitään henkilökohtaista merkitystä” ja ”en ole uskonnollinen”. Nämä olivat tärkeimpien kirkosta eroamissyiden joukossa.¹¹

Millenniaalisukupolvi, eli noin 30–40-vuotiaat, ovat perheenperustamisiässä ja myös työelämässä iässä, jolloin heidän arvomaailmansa heijastuu voimakkaasti yhteiskunnalliseen keskusteluun. Näin ollen tämän sukupolven arvomaailmalla on merkittävä vaikutus myös perhe-elämässä tehtyihin uskonnollisiin ratkaisuihin. Sukupolven uskonnolliset ratkaisut heijastuvat myös uskonnon sosiaalisen luonteen vuoksi; tapana jolla ikäryhmä puhuu uskonnollisella kielellä ryhmänsä keskuudessa.¹² Ajattelutavan muutos ilmenee monissa uskonnollisissa käytänteissä. Erityisesti nuorten naisten kriittisyys uskontoa kohtaan ja haluttomuus identifioitua uskonnolliseksi heijastuu voimakkaasti perhe-elämän uskonnollisiin käytänteisiin, sillä naiset ovat olleet pääasiallinen uskonnollisen kasvatuksen antaja. Samalla nuoret sukupolvet myös toisintavat itse oppimaansa. *Gallup Ecclesiastica* -kyselyssä alle 40-vuotiaista suomalaisista vain neljännes katsoo saaneensa itse uskonnollisen kotikasvatuksen. Vähiten kiinnostuneita kristillisen perinteen välittämiseen olivat Z-sukupolven äidit. Alle 30-vuotiaista naisista vain viidennes oli opettanut tai aikoi opettaa lapselleen iltarukouksen (miehistä 28 %).¹³

Individualisaatioteoria korostaa yksilön uskonnollisuuden irtautumista uskonnollisista instituutioista. Tällöin yksilön autonomiset ratkaisut korostuvat. Kirkoilla ei ole enää roolia yksilön uskomusten määrittelijänä, vaan yksilö rakentaa itse omaa elämänskatsomustaan ja uskonnollista orientaatiotaan. Vaikka yksilö pysyisikin kirkon jäsenenä, hänen uskonnollinen maailmansa on luonteeltaan yksilöllinen ja riippumaton. Kirkolla tai kristinuskolla voi olla tässä kokonaisuudessa jokin rooli, mutta se ei sulje pois muita katsomuksia. Yksilöt päättävät aiempaa enemmän itsenäisesti, miten he harjoittavat uskontoa ja mitä asioita sisällyttävät siihen. Institutionaalisen uskonnollisuuden heikentyminen ei kuitenkaan merkitse yksilön hengellisyysvähentymistä.¹⁴ Subjektiviivisen käänteen käsitteellä on kuvattu tapaa, jossa uskonnollinen toimijuus etäänny perinteisistä instituutioista ja yksilön rooli korostuu. Valintoja ohjaa ennen muuta kokemuksellisuus ja yksilön sisäinen maailma. Esimerkiksi uskonnollinen maailma voidaan kokea ennalta annettuna ja määriteltynä, kun taas sisäisesti määräytyvässä elämässä tärkeänä koetaan juuri henkilökohtaiset ratkaisut, yksilön tunteet, kokemukset ja mielentilat. Uskonnon kentällä subjektiivinen käänne merkitsee sitä, että katse kääntyy itseän, pois uskonnollisista opeista, auktoriteeteista ja instituutioista.¹⁵

11 Sohlberg & Ketola 2020, 58–59.

12 Ketola 2020, 14–16; Stolz 2020, 18.

13 Hytönen 2020a, 184–186; Monikasvoinen kirkko 2008; Tervo-Niemelä 2018.

14 Davie 2002; Pollack 2008, 171–172.

15 Heelas & Woodhead 2005.

Edellä kuvatut muutokset heijastuvat myös vakiintuneisiin uskonnollisiin rituaaleihin. On oletettavaa, että yksilöllisen valinnan sukupolvi ei omaksu uskonnollisia rituaaleja sellaisenaan, vaan arvioi niitä suhteessa omaan identiteettiinsä ja uskonnolliseen maailmaansa. Suomessa lasten kastamisessa muutos on selvästi kohdennettavissa 2010-luvulla tapahtuneeseen muutokseen. Kastettujen osuus syntyneistä lapsista pysyi varsin korkealla tasolla 2000-luvun alkuun saakka. Vuonna 2000 syntyneistä lapsista kastettiin yhdeksän kymmenestä lapsesta ja edelleen vuonna 2010 neljä viidestä (80 %). Seuraavalla vuosikymmenellä entistä harvemmat lapset liitettiin luterilaisen kirkon yhteyteen. Vuonna 2019 syntyneistä lapsista kastettiin enää 62 prosenttia. Kahden vuosikymmenen aikana kastettujen osuus laski siten lähes 30 prosenttiyksikköä. Muutos on samansuuntainen muissakin Pohjoismaissa. Vuonna 2019 Ruotsissa ja Islannissa kastettiin enää alle puolet lapsista, kun vuonna 2000 Islannissa kastettujen osuus oli vielä 89 % ja Ruotsissa 73 %.¹⁶

Kastettujen lasten osuuden muutoksen ohella myös kastettujen lasten lukumäärä on Suomessa laskenut. Syntyneiden lasten määrä on laskenut jatkuvasti vuodesta 2011 lähtien. Vuonna 2019 syntyi 4,8 % vähemmän lapsia kuin edellisenä vuonna. Perheellistymisen ajankohta elämänsä aikana on myöhentynyt, ja myös perheen ideaalit ovat muuttuneet. Perheen perustamista houkuttelevampana nähdään muun muassa matkustelu ja muiden omien elämänintressien toteuttaminen.¹⁷ Ensimmäisen lapsen saamisen ikä on jatkuvasti noussut. Vuonna 2019 synnyttäjien keski-ikä oli 31,2 vuotta. Neljännes ensisynnyttäjistä oli yli 35-vuotiaita.¹⁸ Lapsia saavat henkilöt kuuluvat siten ensisijaisesti niin sanottuihin Y- ja Z-sukupolviin, joiden sitoutumisen institutionaaliseen uskonnollisuuteen on muita sukupolvia heikompa.

Aiempi tutkimus, tutkimustehtävä ja aineisto

Aiemmassa tutkimuksessa vanhempien kirkkosuhdetta on pidetty merkittävämpänä kastepäätökseen vaikuttavana tekijänä. Äidin suhteella kirkkoon on todettu olevan isän kirkkosuhdetta suurempi merkitys kastamiseen. Nuorten aikuisten kasteeseen liittyvissä pohdinnoissa tärkeä rooli on sillä, millainen mielikuva heillä on kirkosta ja pitävätkö he itseään kristittyinä.¹⁹ Toisaalta kastamisen on norjalaisissa ja ruotsalaisissa tutkimuksissa katsottu kytkeytyvän enemmän traditioon kuin uskontoon. Eri maissa tehdyissä tutkimuksissa on myös eroja: esimerkiksi oma kristillinen usko näyttäytyi norjalaisessa tutkimuksessa merkittävämpänä kastesyynä kuin ruotsa-

16 Salomäki (sine anno).

17 Miettinen 2015.

18 Perinataalitalasto – synnyttäjät, synnytykset ja vastasyntyneet 2019.

19 Jonsson, Svensson & Sandberg 2020; Høeg & Gresaker 2015.

laisessa.²⁰ Myös sosioekonomisella asemalla on yhteyttä kastamiseen. Norjalaisen tutkimuksen mukaan vanhemman koulutus heikentää todennäköisyyttä kastaa lapsi, mutta tanskalaisen tutkimuksen mukaan kastaminen korreloi positiivisesti ikään ja koulutukseen. Ruotsalainen tutkimus taas osoitti, että eri sukupuolten vaikutus on erilainen: isän ikä korreloi positiivisesti kastamiseen, mutta äidin ikä negatiivisesti. Siviilissäädillä on niin ikään todettu yhteys kastepäätöksiin: avioliitossa olevan vanhemmat kastavat lapsensa todennäköisemmin kuin yksinhuoltajat tai avioliitossa olevat.²¹ Asuinpaikan yhteys kastamiseen on havaittu monissa maissa. Maa-seudulla asuvat kastavat lapsen todennäköisemmin kuin kaupungissa asuvat.²²

Tämän artikkelin tehtävänä on analysoida, mitkä tekijät vaikuttavat vastaajien kastepäätökseen. Tätä tutkitaan seuraavista näkökulmista: 1) miten nuoret aikuiset mieltävät uskonnollisen rituaalin merkityksen lapsen syntyessä, 2) mitkä tekijät vaikuttavat päätökseen kastaa tai olla kastamatta lapsi sekä 3) miten eri ikäryhmien ja sukupuolten perustelut eroavat toisistaan?

Koska tutkimus kohdistui vastikään muuttuneeseen tilanteeseen, aiheesta oli Suomessa vain pieniä kartoituksia. Laaja-alainen tieto puuttui ja sen keräämiseksi päädyttiin kvantitatiiviseen tutkimukseen. Koska tietoa haluttiin saada vastikään muuttuneesta kastetilanteesta, aineistonkeruu kohdistettiin ryhmään, joilla on melko tuoreita kokemuksia kasteeseen liittyneistä päätöksistä. Kohderyhmäksi valittiin vanhemmat, joilla on alle kouluikäisiä (0–6-vuotiaita) lapsia. Näin ollen he ovat tehneet päätöksen kasteesta juuri 2010-luvulla, jolloin kasteperinteessä on tapahtunut voimakas muutos.²³

Kysely toteutettiin helmikuussa 2019 Norstatin internetpaneelin kautta suomeksi ja ruotsiksi. Kyselyyn vastasi 1 036 vastaajaa, joista puolet (50 %) oli miehiä ja puolet (50 %) naisia. Vastaajien keski-ikä oli 35 vuotta. Heistä luterilaisen kirkon jäseniä oli 65 prosenttia. Kolme neljästä vastaajasta (74 %) oli sellaisia, joiden lapsi tai lapsia oli kastettu luterilaiseen kirkkoon. Aineisto mahdollisti näin ollen sekä kasteeseen että kastamattomuuteen päätyneiden vanhempien ratkaisujen tarkastelun. Lomake sisälsi pääosin monivalintakysymyksiä. Lomakkeessa hyödynnettiin aiemmin Norjassa tehtyä kyselyä, jotta saatiin pohjoismaista vertailutietoa. Suomen tuloksia verrataan artikkelissa norjalaisen tutkimushankkeen tutkimuksiin.²⁴

20 Sandberg, Sjölin & Skanz 2019; Witsø Rafoss 2016.

21 Høeg & Gresaker 2015; Lüchau 2015; Sandberg, Sjölin & Skantz 2019; Jonsson, Svensson & Sandberg 2020.

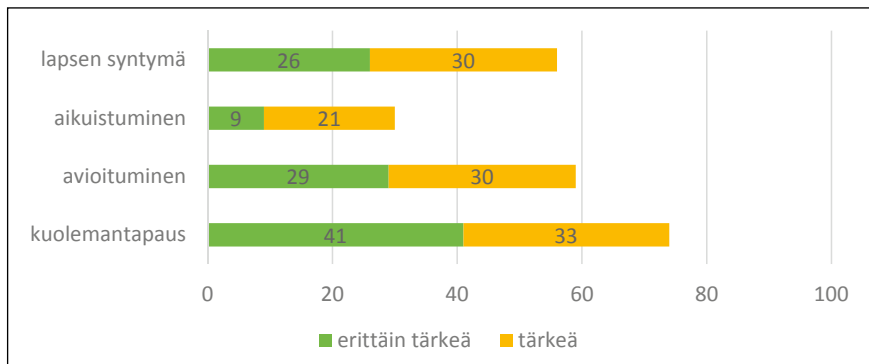
22 Lüchau 2015; Høeg & Gresaker 2015; Lund, Jørgensen & Riis 2019; Jonsson, Svensson & Sandberg 2020.

23 Tutkimus kytkeytyy Suomen ev.lut. kirkon Kirkkohallituksen Kaste ja kummus -hankkeeseen, joka perustettiin seurakuntien tukemiseksi nopeasti muuttuvassa kastetilanteessa. Hankkeeseen liittyvässä tutkimusprojektissa analysoitiin muutokseen vaikuttaneita tekijöitä ja prosesseja. Hankkeesta on aiemmin julkaistu Hytösen suomalaisten kaste- ja kummuskäsityksiä käsittelevä tutkimus (Hytönen 2020b).

24 Witsø Rafoss 2016.

Uskonto elämänkaaren rituaaleissa

Uskonnon roolin heikentyminen näkyy nuorilla ikäryhmillä sekä arjen käytänteissä että juhlatilanteissa.²⁵ Kastekyselyssä vastaajilta selvitettiin, miten tärkeänä he pitivät uskonnollista rituaalia elämänkaaren eri muutosvaiheissa. Uskonnollisen rituaalin rooli korostui kuolemantapauksen yhteydessä, jolloin kolme neljästä vastaajasta piti sitä joko erittäin tärkeänä tai tärkeänä. Avioliiton solmimisen ja lapsen syntymän yhteydessä uskonnollista juhlaa piti tärkeänä kolme viidestä vastaajasta.

Kuvio 1. ”Miten tärkeänä pidät uskonnollista seremoniaa elämänkaaren eri vaiheissa?” Kastekysely 2019 (N=1036), prosenttiosuudet.

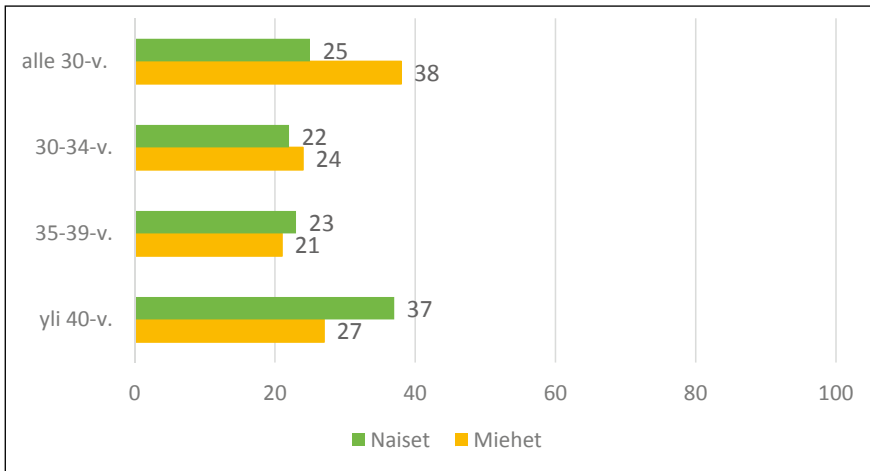
Kasteen osalta osuudet vastasivat melko hyvin myöhemmin vuonna 2019 Gallup Ecclesiastica -kyselyssä saatuja tuloksia. Siinä alle 30-vuotiaista vastaajista 55 prosenttia ja 30–39-vuotiaista (millenniaaleista) 46 prosenttia piti erittäin tärkeänä tai tärkeänä uskonnollista seremoniaa lapsen syntymän yhteydessä.²⁶ Erot ikäluokien välillä ovat suuret. Millenniaaleista jopa neljännes (25 %) katsoi, että juhla ei ole lainkaan tärkeä, mutta vanhimmasta, 1940-luvulla syntyneestä ryhmästä vain viisi prosenttia.²⁷ Tulokset kuvaavat hyvin tradition murtumaa nuorilla sukupolvilla. Uskonnoton valinta näyttäytyi merkittävälle joukolle millenniaaleja vetovoimaisena vaihtoehtona.

Eri sukupuolten vastauksissa oli merkittäviä eroja sekä vanhimmassa että nuorimmassa ikäryhmässä. 30–39-vuotiaat vastasivat melko yhteneväisesti, mutta alle 30-vuotiaista vastaajista yllättäen nuoret miehet pitivät selvästi naisia useammin uskonnollista rituaalia erittäin tärkeänä. Sen sijaan yli 40-vuotiaista vastaajista naiset pitivät uskonnollista seremoniaa selvästi miehiä useammin erittäin tärkeänä.

²⁵ Voas & Crockett 2005.

²⁶ Kaikista vastaajista 60 % piti uskonnollista seremoniaa erittäin tärkeänä tai tärkeänä.

²⁷ Salomäki 2020, 105–106.

Kuvio 2. Uskonnollisen rituaalin pitäminen erittäin tärkeänä lapsen syntymän yhteydessä. Kastekysely (N=1036), prosenttiosuudet.

Tulokset vahvistivat muissakin tuoreissa tutkimuksissa esiin tullutta, erityisesti naisten ryhmässä tapahtuvaa uskonnollisuuden muutosta. Juuri naisten ajattelutavan muutoksella voi olla merkittäviä seurauksia kastepäätöksiin, sillä naisilla on arvioitu olevan perheessä enemmän äänivaltaa päätettäessä pyhistä toimituksista.²⁸

Perinteet kastamisen perusteluna

Nuorempien sukupolvien kohdalla on siis meneillään paitsi sukupolvittainen, myös sukupuolten välillä tapahtuva uskonnollisen käyttäytymisen murros. Mutta millä perusteilla millenniaalit ja sitä nuoremmat päättivät kastaa tai olla kastamatta? Sekä suomalaisessa että norjalaisessa kyselyaineistossa tärkeimpien kastesyiden joukkoon nousivat erilaiset perinteeseen, perheen tapoihin ja juhlatilanteeseen liittyvät syyt.²⁹ Neljä viidestä piti tärkeänä kastamisen syynä sitä, että lapsikaste on hieno perinne ja sitä, että omassa perheessä on tapana kastaa lapset. Yhtä suuri osa myös piti tärkeänä sitä, että haluaa kauniin juhlahetken. Tämä oli tärkeää erityisesti naisille, joista kolmannes (34 %) piti sitä erittäin tärkeänä tekijänä (miehistä 15 %). Kauppila on artikkelissaan tuonut esille, että juuri kastetilanteen juhmallisuus on vanhemmille tärkeä ja arjesta irrottava elementti.³⁰

²⁸ Sjölin 2002, 277; Jarnkvist 2011.

²⁹ Witsø Rafoss 2016; vert. myös Hytönen 2020a.

³⁰ Kauppila (sine anno).

Myös kummien rooli nousi suomalaisessa kyselyssä tärkeään asemaan. Neljä viidestä vastaajasta piti tärkeänä lapsen kastamisen syynä sitä, että lapsi saa kummit. Kummien saaminen korostui erityisesti naisilla, joista puolet (46 %) piti kummien saamista erittäin tärkeänä syynä kastaa lapsi. Miehistä näin ajatteli neljännes (26 %). Kummien saaminen korostui eniten nuorimmilla vastaajilla: alle 30-vuotiaista 39 prosenttia piti sitä erittäin tärkeänä (yli 40-vuotiaista 28 %). Norjalaisessa kyselyssä kummien rooli ei noussut lainkaan näin tärkeäksi, vain noin puolet piti sitä tärkeänä kastamisen perusteluna.³¹ Myös suomalaisten kaste- ja kummiuskäsityksiä koskevassa tutkimuksessa tuli esiin kummien tärkeä rooli.³²

Huolimatta nuorimpien vastaajien varauksellisesta asenteesta lapsen syntymän yhteydessä tapahtuvaa uskonnollista juhlaa kohtaan huomattavan suuri osa kasteeseen päätyneistä piti sitä itsestäänselvyytenä: peräti kolme neljästä vanhemmasta katsoi kastamisen olleen itsestään selvää. Erittäin tärkeänä tekijänä tätä piti 52 prosenttia naisista ja 36 prosenttia miehistä. Vaikka kastamishalukkuudessa oli eroja eri ikäisillä vastaajilla, tämän kysymyksen kohdalla kasteeseen päätyneet vanhemmat olivat varsin yksimielisiä: 43–45 prosenttia vastaajista kaikissa ikäryhmissä olivat sitä mieltä, että tämä oli erittäin tärkeä syy kastamiselle.

Perinnesyiden jälkeen toiseksi pääryhmäksi muodostuivat erilaiset kirkkoon ja uskonsisältöön liittyvät syyt. Puolet vastaajista piti erittäin tärkeänä tai tärkeänä syynä sitä, että lapsi voi kasvaa kristittyinä. Myös lapsen mahdollisuus päästä osaksi kirkkoa oli tärkeä joka toiselle vastaajalle. Vanhempien oma kristillinen usko oli tärkeä syy kastaa kahdelle viidestä vanhemmasta. Norjalaisessa kyselyssä oman uskon merkitys oli melko samankaltainen, mutta Ruotsissa tehdyssä kyselyssä vain yksi kymmenestä piti sitä perusteluna kastamiselle.³³ Runsas kymmenesosa vastaajista piti lähipiirin (kuten isovanhemmat tai puoliso) painetta syynä kastaa lapsi.

Suomalaisten ja norjalaisten vastaukset poikkesivat toisistaan, kun kysyttiin lapsen oman päätösoikeuden merkitystä päätökseen. Puolet suomalaisista piti tärkeänä kastamisen syynä sitä, että ”Kaste antaa mahdollisuuden tehdä päätös uskonnollisesta vakaumuksesta myöhemmin itse”. Miehistä syytä piti erittäin tärkeänä 17 prosenttia, naisista 10 prosenttia. Norjalaisista vastaajista kaksi kolmesta katsoi, että kaste antaa paremman mahdollisuuden tehdä päätös uskonnollisesta vakaumuksesta.³⁴

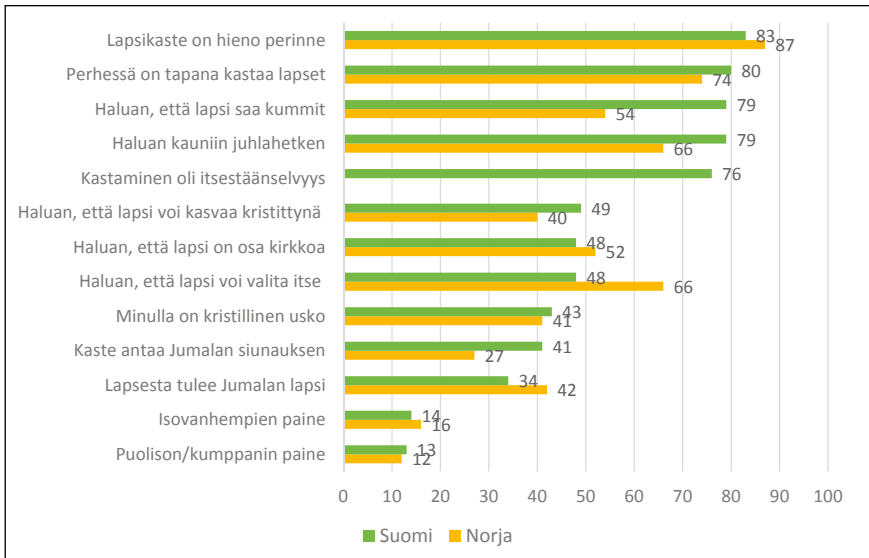
Lapsuudenkodin uskonnollisuudella oli yhteys siihen, missä määrin eri tekijöitä pidettiin tärkeänä lapsen kastamisen syynä. Niillä, joiden lapsuudenkodissa uskonnolla oli tärkeä rooli, pitävät monia erilaisia syitä tärkeinä kastaa lapsi. Jos taas uskonto oli lapsuudenkodissa merkityksetön asia, mikään perustelu ei noussut erityisen korkealle.

31 Witsø Rafoss 2016.

32 Hytönen 2020b.

33 Sandberg, Sjölin & Skanz 2019; Witsø Rafoss 2016.

34 Witsø Rafoss 2016.

Kuvio 3. Perustelut kastaa lapsi vanhemmilla, joiden lapsista ainakin joku oli kastettu. Kastekysely 2019 (n=776), prosenttiosuudet.

Syyt olla kastamatta lapsi

Perheitä, joissa oli yksi tai useampi kastamaton lapsi, pyydettiin vastaamaan kysymykseen siitä, miksi omaa lasta ei kastettu. Tärkeimpänä kastamattomuuden syynä pidettiin sitä, ettei itse kuulu kirkkoon (70 %). Erityisesti alle 40-vuotiaissa suomalaisissa on paljon niitä, jotka eivät luterilaiseen kuulu kirkkoon: 30–39-vuotiaista miehistä kirkkoon kuului 48 prosenttia ja naisista 65 prosenttia.³⁵

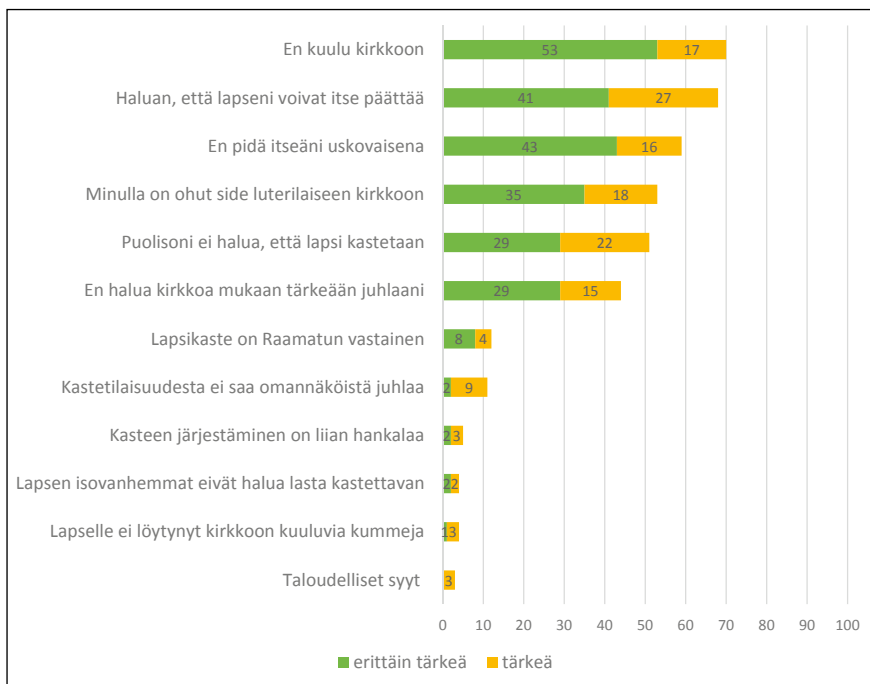
Jäsenyyskysymyksen ohella lähes yhtä tärkeä oli ajatus siitä, että lapsi saa itse päättää (68 %). Erityisesti naiset korostivat lapsen omaa päätösvoimaa. Naisista yli puolet (53 %) piti tätä erittäin tärkeänä syynä kastamattomuudelle (miehistä 28 %). Näin ollen naisille lapsen oma päätösvalta näyttöyty merkittävästi tärkeämpänä tekijänä. Valinnanvapauden korostaminen on myös yhteydessä ikään. Alle 30-vuotiaista puolet (49 %) ja yli 40-vuotiaista kolmannes (29 %) oli sitä mieltä, että lapsen oma päätös mahdollisuus oli erittäin tärkeä syy olla kastamatta. Näkemys heijastaa hyvin Y-sukupolvelle annettua nimitystä ”yksilöllisen valinnan” sukupolvesta ja sukupolven korostunutta painotusta valinnan mahdollisuudesta.³⁶

³⁵ Sohlberg & Ketola 2020, 55.

³⁶ Piispa 2018.

Kirkkoon kuulumisen ja itsemääräämisoikeuden ohella tärkeäksi kastepäätökseen vaikuttavaksi tekijäksi nousivat erilaiset kirkko- ja uskontosuhteeseen liittyvät tekijät. Kolme viidestä piti tärkeänä syynä olla kastamatta sitä, että ei pidä itseään uskovaishana. Myös tämä korostui naisilla, joista puolet (47 %) piti sitä erittäin tärkeänä syynä (miehistä 38 %). Puolet vastaajista katsoi, että oma ohut side luterilaiseen kirkkoon oli tärkeä syy olla kastamatta. Tämäkin oli naisilla (47 %) huomattavasti miehiä (27 %) useammin erittäin tärkeä syy olla kastamatta.

Joka toinen vastaaja katsoi, että puolison haluttomuus kastamiseen oli tärkeä syy olla kastamatta. Naisista kolmannes (32 %) ja miehistä neljännes (25 %) piti sitä erittäin tärkeänä syynä.

Kuvio 4. Syyt olla kastamatta lapsi perheissä, joissa on ainakin yksi kastamaton lapsi. Kastekysely 2019 (n=223), prosenttiosuudet.

Erilaiset käytännön tekijät olivat harvoille syy olla kastamatta lapsi. Vain muutama prosentti vanhemmista katsoi, että kasteen järjestäminen on hankalaa tai että taloudelliset syyt vaikuttivat kastamattomuuteen. Myös kummien puute on hyvin harvoin syy olla kastamatta. Vain neljä prosenttia vanhemmista ilmoitti, että he eivät löytäneet kirkkoon kuuluvia kummeja.

Kyselyssä selvitettiin myös sitä, missä vaiheessa päätös kastamisesta oli tehty. Tutkimus osoitti, että kaikista vastaajista jopa 43 prosenttia oli päättänyt lapsen kastamisesta jo itsenäisesti, ennen parisuhteen muodostamista. Raskausaikana kastamisesta oli päättänyt neljännes (25 %) ja lapsen syntymän jälkeen vain yksi kymmenestä vastaajasta. Vanhemmista, joiden lapsista ainakin joku oli kastettu, 46 prosenttia oli tehnyt päätöksen kastamisesta ennen parisuhteen muodostamista. Lähes yhtä usein (39 %) vanhemmat olivat tehneet päätöksen itsenäisesti myös sellaisissa perheissä, joissa lapsia ei oltu kastettu. Kastamattomien lasten vanhemmissa oli hyvin vähän niitä, jotka olivat päättäneet kasteesta vasta lapsen syntymän jälkeen, vain kuusi prosenttia.

Kastepäätöksen ajankohta on myös erilainen eri sukupuolilla ja eri ikäryhmissä. Naisista lähes puolet (48 %) oli tehnyt päätöksen kasteesta jo ennen parisuhteen olemassaoloa (miehistä 39 %). Mitä nuoremasta vastaajaryhmästä on kyse, sitä vähemmän oli niitä, jotka tekivät kastepäätöksen lapsen syntymän jälkeen: 40-vuotiailla ja vanhemmilla 15 prosenttia, mutta alle 30-vuotiailla vastaajilla vain kuusi prosenttia. Nämä tiedot nostavat keskeiseen rooliin pitkäaikaisen kirkkosuhteen rakentamisen ja ylläpitämisen.

Johtopäätökset

Lapsen syntymään liittyvät rituaalit muuttuvat Suomessa monista eri syistä. Erityisesti nuorten sukupolvien lisääntyvä luterilaisesta kirkosta eroaminen johtaa siihen, että perhettä perustavien ikäluokassa on paljon niitä perheitä, joissa ainakin toinen vanhemmista on kirkkoon kuulumaton. Tällöin moni perhe valitsee uskonnottoman tavan juhlia lapsen syntymää. Uskonnollinen moninaisuus on Suomessa vahvistunut myös maahanmuuton myötä. Kuitenkin Suomessa ulkomaalaistaustaisten perheiden osuus on vähäinen ja valtaosa muutoksesta kastamisen perinteessä selittyy suomalaistaustaisten perheiden valinnoilla.

Individualisaatioteorian mukainen yksilön omien uskonnollisten ratkaisujen korostaminen nousi esiin myös tässä tutkimuksessa. Teorian mukaan kirkon jäsenen uskonnollinen maailma on luonteeltaan riippumaton ja yksilöt päättävät itsenäisesti, mitä he sisällyttävät omaan uskonnon harjoittamiseensa.³⁷ Lapsen syntymän yhteydessä järjestettävä rituaali heijastaa henkilön omaa uskonnollista maailmaa. Kuten kuoleman yhteydessä, myös lapsen syntymän yhteydessä persoonallinen tapa tuoda esiin omaa itseään voi korostua.³⁸ Tarkasteltaessa uskonnollisten ri-

37 Davie 2002; Pollack 2008, 171–172; Pollack & Pickel 2008, 191.

38 Vandendorpe 2000.

tuaalien roolia nuorten aikuisten elämässä havaittiin, että noin puolet vastaajista piti sitä tärkeänä lapsen syntymän yhteydessä. Heidän keskuudessaan on kuitenkin merkittävästi vanhempia ikäryhmiä enemmän niitä, jotka eivät pitäneet rituaalia lainkaan tärkeänä.

Kun tarkasteltiin kastamattomuuden perusteluita, puuttuvan kirkon jäsenyyden ohella tärkeimmäksi syyksi nousi halukkuus antaa lapselle oma päätösmahdollisuus kasteesta. Syy korostui erityisesti naisilla. Nuori sukupolvi ei näin ollen korostanut yksilöllistä valintaa yksinomaan omalla kohdallaan, vaan se heijastuu myös varovaisuutena tehdä päätös lapsen puolesta – joskin myös kastamattomuus on päätös lapsen puolesta. Muut keskeisimmät syyt olla kastamatta heijastivat niin ikään autenttisuuden ja ”omannäköisyyden” periaatetta.³⁹ Se, ettei pitänyt itseään uskovaishenkinä tai oma suhde kirkkoon oli ohut, näyttäytyi keskeisenä syynä olla kastamatta lasta. Lapsen syntymän yhteydessä näin ollen peilataan omaa uskontoja kirkkosuhdetta ja rituaali valitaan sitä heijastaen. Kirkkosuhteen merkitys kastepäätöksessä on havaittu myös muissa pohjoismaisissa tutkimuksissa.⁴⁰

Kastamattomuuden perustelut näyttävät siis Suomessa suurelta uskonnollisista syistä nousevina. Kun tarkastellaan perusteluita kastaa lapsi, ensisijaiset syyt eivät ole uskonnollisia vaan traditioon liittyviä. Muiden pohjoismaisten tutkimusten mukaisesti lapsikasteen perinne ja oman perheen tapa kastaa lapset olivat pääasialliset syyt, miksi oma lapsi haluttiin kastaa.⁴¹ Perheen ja suvun tapoihin kytkeytyminen tulivat vahvasti esiin myös Hytösen tutkimuksessa suomalaisten kastenkemeyksistä.⁴²

Y- ja Z-sukupolven valinnoilla on merkittävä rooli uskollisen perinteen siirtymiseen. Alle 40-vuotiaista vain pieni osa koki itse saaneensa kristillistä kotikasvatusta, mikä heijastuu todennäköisesti passiivisuutena heidän omassa uskonnollisen perinteen välittämisessään. Jo muutaman vuoden sisällä voidaan havaita, miten kastamattomuuden voimakas lisääntyminen vaikuttaa rippikouluun osallistumiseen. Erityisenä jatkotutkimuksen aiheena tämä tutkimus nostaa esiin nuorten naisten muuttuvan roolin uskonnollisen perinteen välittäjänä.

39 Heelas & Woodhead 2005.

40 Esim. Jonsson, Svensson & Sandberg 2020.

41 Høeg, Ida Marie & Gresaker 2015; Witsø Rafoss 2016.

42 Hytönen 2020a.

Kirjallisuus

Davie, Grace (2002). *Europe: the Exceptional Case: Parametres of Faith in the Modern World*. London: Orbis Books.

Davie, Grace (2005). *Religion in Modern Europe: A Memory Mutates*. 2nd ed. New York: Oxford University Press.

Heelas, Paul & Linda Woodhead (2005). *The spiritual revolution. Why religion is giving way to spirituality*. Oxford: Blackwell

Hytönen, Maarit (2020a). Kristillisen perinteen välittyminen. Teoksessa Salomäki & al. Uskonto arjessa ja juhlassa. Suomen evankelis-luterilainen kirkko vuosina 2016–2019. Tampere: Kirkon tutkimuskeskuksen julkaisuja 134. 181–218.

Hytönen, Maarit (2020b). ”Maailman tärkein tapahtuma” – suomalaisten käsityksiä kasteesta ja kummiudesta. Kirkon tutkimuskeskuksen verkkojulkaisuja 63. Tampere: KTK. https://evl.fi/documents/1327140/45386794/31402178_KTK_verkkojulkaisuja_63_Maailman_tarkein_tapahtuma_20_04_29.pdf/697af03a-0550-04d4-8b92-079f05f378f1?t=1589544529784. Katsottu 27.4.2021.

Høeg, Ida Marie & Ann Kristin Gresaker (2015). *Når det rokker ved tradisjonen og tilhørigheten*. KIFO Rapport 2015:2. Oslo:KIFO.

Jarnkvist, Karin (2011). *När jag gifter mig ska jag göra det på riktigt. Berättelser om barn, brudar och bröllop*. Umeå: Umeå Universitet.

Jonsson, Pernilla, Patrik Svensson & Andreas Sandberg (2020). Who is baptized? A Study of Socioeconomic, Regional and Gender differences in Child Baptism in the Church of Sweden, 2005 and 2015. *Nordic Journal of Religion and Society*. Vol 33, No 2–2020. 72–86.

Kauppila, Helena (s.a.). Ristiäiset, nimiäiset ja tunteet. Tunteiden ilmaiseminen nimiäisiä ja ristiäisiä käsittelevissä blogikirjoituksissa.

Artikkelikäsitkirjoitus. Kirkon tutkimuskeskuksen julkaisuja. Tampere: KTK.

Ketola, Kimmo (2020). Uskonto ja kulttuurin murros. Hanna Salomäki et al. (toim.), *Uskonto arjessa ja juhlassa. Suomen evankelis-luterilainen kirkko vuosina 2016–2019*. Tampere: Kirkon tutkimuskeskuksen julkaisuja 134. 12–44.

Kääriäinen, Kimmo, Kati Niemelä & Kimmo Ketola (2003). *Moderni kirkkokansa. Suomalaisten uskonnollisuus uudella vuosituhannella*. Kirkon tutkimuskeskuksen julkaisuja 82. Tampere: KTK.

Miettinen, Anneli (2015). Miksi syntyvyys laskee. *Perhebarometri 2015*. Väestöliitto. Katsauksia E49/2015.

Mikkola, Teija, Kati Niemelä & Juha Pettersson (toim.) (2006). *Urbaani usko. Nuoret aikuiset, usko ja kirkko*. Tampere: Kirkon tutkimuskeskuksen julkaisuja 96.

Monikasvoinen kirkko (2008). *Monikasvoinen kirkko. Suomen evankelis-luterilainen kirkko vuosina 2004–2007*. Kirkon tutkimuskeskuksen julkaisuja 103. Tampere: KTK.

Niemelä, Kati (2011). Heikkeneekö uskonnollisuus ikäryhmissä? Uskonnollinen kasvatusta ja sen merkitys uskonnollisuuden selittäjänä. Kimmo Ketola, Kati Niemelä, Harri Palmu & Hanna Salomäki (toim.), *Uskonto suomalaisten elämässä. Uskonnollinen kasvatusta, moraalit, onnellisuus ja suvaitsevaisuus kansainvälisessä vertailussa*. Tampere: yhteiskuntatieteellinen tietoarkisto. 40–59.

Niemelä, Kati (2015). No Longer Believing in Belonging: A Longitudinal Study of Generation Y from Confirmation Experience to Church Leaving. *Social Compass* 62: 2. 172–186.

Pajari, Ilona (2014). Kuolema maalla ja kaupungissa. Suomalaisen hautajais- ja kuolemankulttuurin muutos 1800-luvun lopulta nykypäivään. *Historiallinen aikakauskirja* 4/2014: 393–405.

- Perinataalitalasto – synnyttäjät, synnytykset ja vastasyntyneet 2019* (2020). Tilasto-
raportti 48/2020. Tilastokeskus. Perina-
taalitalasto 2019 (julkari.fi) Aineisto haettu
11.12.2020.
- Piispa, Mikko (2018). *Yhdeksän sanaa Y-su-
kupolvesta*. Helsinki: Teos.
- Pollack, Detlef (2008). Religious Change
in Europe: Theoretical considerations and
Empirical Findings. *Social Compass* 55(2):
168–186.
- Sandberg, Andreas, Ingegard Sjölin &
Josephine Ganebo Skantz (2019). *Dop i
förändring*. Uppsala: Svenska kyrkan.
- Salomäki, Hanna (s.a.). Uskonnolliset
rituaalit ja nuoret aikuiset. Artikkelikäsikir-
joitus. Kirkon tutkimuskeskuksen julkaisuja.
Tampere: KTK.
- Salomäki, Hanna (2020). Jumalanpalvelus,
kirkolliset toimitukset ja kristilliset juhlapy-
hät. Hanna Salomäki et al. (toim.), *Uskonto
arjessa ja juhlassa. Suomen evankelis-lute-
rilainen kirkko vuosina 2016–2019*. Kirkon
tutkimuskeskuksen julkaisuja 134. Tampere:
KTK. 90–132.
- Sjölin, Ingegerd (2002). "Av födsel och
ohejdad vana: de odöpta och kyrkotillhöriga
barnen". – Religion och sociologi: ett frukt-
bart möte. Festskrift till Göran Gustafsson.
Lund: Lund University.
- Sohlberg, Jussi & Kimmo Ketola (2020).
Uskonnolliset yhteisöt Suomessa. Hanna
Salomäki et al. (toim.), *Uskonto arjessa ja
juhlassa. Suomen evankelis-luterilainen
kirkko vuosina 2016–2019*. Kirkon tutkimus-
keskuksen julkaisuja 134. Tampere: KTK.
45–66.
- Stolz, Jörg (2020). Secularization theories
in the twenty-first century: Ideas, evidence,
and problems. Presidential address- Karel
Dobbelaere Conference. *Social Compass*.
1–27.
- Tervo-Niemelä, Kati (2018). Ikä- ja suku-
polvivaikutteet uskonnollisuudessa. Kimmo
Ketola, Tuomas Martikainen & Teemu Taira
(toim.), *Uskontososiologia*. Eetos: Turku.
141–152.
- Vanderdorpe, Florence (2000). Funerals in
Belgium: the hidden complexity of contem-
porary practices. *Mortality*. (London), Vol. 5,
No. 1, 2000, pp. 18–33
- Witsø Rafoss, Tore (2016). *Et religiøst
ladskap i endring*. KIFO Rapport 2016:2.
Oslo:KIFO.
- Voas, David (2009). The Rise and Fall of
Fuzzy Fidelity in Europe. *European Sociolo-
gical Review* 25:2, 155–168.
- Voas, David & Alasdair Crockett (2005).
Religion in Britain: Neither Believing nor
Belonging. *Sociology* 39:1, 11–28.
- Voas, David & Laura Watt (2014). *Numeri-
cal Change in Church Attendance: National,
local and individual factors*. [http://www.
churchgrowthresearch.org.uk/UserFiles/
File/Reports/Report_Strands_1_2_rev2.pdf](http://www.churchgrowthresearch.org.uk/UserFiles/File/Reports/Report_Strands_1_2_rev2.pdf).
Katsottu 20.8.2018.
- Wolf, Christof (2008). How secularized is
Germany? Cohort and Comparative Perspec-
tives. *Social Compass* 55(2): 111–126.

KASTE JA KASVATUS LAPSEN KÄSITTEEN VALOSSA

ERIIKKA JANKKO

Johdanto

Termillä ”lapsi” tarkoitetaan iältään ja kehitysvaiheeltaan lasta ja toisaalta lapseutta ilmaisevaa suhdekäsitettä. Lapsen käsitteen toisistaan poikkeavat perusmerkitykset ohjaavat eri tavoin käsityksiä lapsena ja ihmisenä olemisesta sekä kasvatuksesta ja kasteesta. Tässä artikkelissa tarkastelen, miten lapsikäsitteistön erilaiset käyttötavat ja lapsikäsitteet ohjaavat käsityksiä kasteesta ja kasvatuksesta.

Kastettujen osuus on laskenut Suomessa selvästi 2000-luvulla. Vuonna 2000 Suomessa syntyneistä lapsista 88,7 prosenttia kastettiin Suomen evankelis-luterilaisessa kirkossa, kun vuonna 2020 osuus oli 53,6 prosenttia. Lisäksi evankelis-luterilaisessa kirkossa on vuosittain kastettu noin 1500 alle 1-vuotiasta sen jälkeen, kun heidän nimensä on täytynyt ilmoittaa maistraattiin. Koronaepidemiavuonna 2020 kastettiin 3400 lasta, joiden nimetiedot oli jo rekisteröity. Vaikka tämä 7,3 prosenttia lisättäisiin kastettujen osuuteen, kokonaisuudessaan kastettujen lasten osuus laski vuonna 2020 lähes viidellä prosenttiyksiköllä verrattuna vuoteen 2019.¹

Lasten kastamattomuus on yleistynyt Suomessa myös perheissä, joissa vanhemmista toinen tai molemmat kuuluvat Suomen evankelis-luterilaiseen kirkkoon. Vuonna 2019 tehdyssä Kirkon tutkimuskeskuksen kastekyselyssä 75 prosenttia vanhemmista, joiden lasta ei ollut kastettu, ilmoittivat lapsen kastamattomuuden syyksi sen, että he tahtovat lapsen saavan itse päättää kastamisestaan myöhemmin.² Lapsen valinnanvapauden kunnioittaminen heijastuu myös vanhempien käsitykseen uskon- tokasvatuksen antamisesta. Artikkelissa ”Kirkon varhaiskasvatus ja kotien uskonto- kasvatus” raportoitiin helsinkiläisvanhempien keskuudessa tehdyn tutkimuksen tu-

1 Kirkon tilastot; SVT.

2 Salomäki 2019.

loksista, joiden mukaan vanhempien mielestä on tärkeää, että lapsi saa itse päättää, mihin uskoo.³ Suomalaisen uskonnonvapautta koskevan keskustelun painopiste on siirtynyt oikeudesta harjoittaa omaa uskontoa keskusteluun vapaudesta valita oma uskontonsa. Päätelmä valinnanvapauden korostamisesta osoittaa, että uskonnon ei niinkään tulkita olevan merkitykseltään jumalasuhteeseen ja uskonnolliseen yhteisöön ja sen traditioon kiinnittymistä vaan omaksuttava kimppu episteemisiä uskomuksia ja asenteita. Monet vanhemmat päätelevät, että lapsen uskonnonvapaus voidaan turvata parhaiten antamalla lapsen myöhemmin päättää itse uskonnostaan.⁴

Monet lapsensa kasteeseen liittyviä päätöksiä tekevät vanhemmat kuuluvat ikänsä perusteella Y- tai Z-sukupolveen. Tuoreimmassa Kirkon nelivuotiskertomuksessa *Uskonto arjessa ja juhlassa* Y-sukupolvea, eli vuosina 1980–1989 syntyneitä millenniaaleja nimitetään ”yksilöllisen valinnan sukupolveksi” ja vuosina 1990–1999 syntynyttä z-sukupolvea ”epävarmuuden sukupolveksi”.⁵ Yksilöllisiä valintoja arvostavan ja epävarmuutta kokevan sukupolven sosiaalinen todellisuus tulee ottaa vakavasti kaste- ja katsomuskeskustelussa. Pysin kuitenkin tässä artikkelissa osoittamaan, miten kirkon normatiivisten tekstien lapsikäsitteistö ja lapsikäsitteiset voivat haastaa yksilöllisen valinnan ylikorostumista ja lisätä ihmisten keskinäistä yhteenkuuluvuutta.

Lapsen käsitteen käyttötavat ohjaavat puhetta ihmisestä

Termin ”lapsi” perusmerkitysten käyttötavat poikkeavat toisistaan loogisesti. Nykykeskustelussa lapsen käsitteen käyttötavat ovat kaventuneet lähinnä puheeksi iältään ja kehitysvaiheeltaan lapsista. Yksi syy on, että *Yleissopimus lapsen oikeuksista* velvoittaa tarkoittamaan lapsella kaikkia alle 18-vuotiaita henkilöitä.⁶ Ikään perustuvan määritelmän nojalla *lapsuus* ulottuu lapsen syntymästä täysi-ikäisyyden saavuttamiseen 18 vuoden iässä. Ikä- ja kehityskäsitteistön valossa lapsi on aikuisiin nähden vajaavaltainen ja vielä kehitysvaiheessa oleva arkkityyppinen ”toinen”.⁷ Ajattelu heijastelee edelleen Välimeren kulttuurin antiikin ihmiskuvaa, jossa vapaa, terve, aikuinen mies edusti ihmisyyden ihannetta, johon naisten, lasten ja orjien vajavuuksia verrattiin.⁸ Ikään ja kehitysvaiheeseen perustuva epäsymmetrinen asetelma vaikuttaa keskusteluun ihmiskäsityksestä sekä lapsen hyvien mahdol-

3 Lattu & Kilpeläinen & Inananen 2020, 154.

4 Jankko 2019, 22.

5 Ketola 2020, 14–15.

6 Yleissopimus lapsen oikeuksista, 1:1 artikla.

7 Hendrick 2009, 99.

8 Wiedemann 1989, 19; Bakke 2009, 22.

listamisesta ja turvaamisesta. Lapsen käsitteen ikää ja kehitysvaihetta kuvaava merkitys korostaa jatkuvan oppimisen ihannetta ja lapsen oikeuksien sopimusvelvoitetta tukemaan lapsen kokonaisvaltaista kehitystä.⁹ Suotuisassa tilanteessa kehittyminen ihanne on yksilön kannalta myönteinen, sillä kyvykkyyksien lisääntymisen mahdollistaa valinnanvapautta sekä omien intressien ja tavoitteiden saavuttamista. Riskinä kuitenkin on, että vajaavaltaisina ei-aikuisina lapset joutuvat toisuuksiksi ja siten lapsena oleminen on kartettavaa. Mitattavissa olevan kehityksen ja kyvykkyyksiin viittaavan puheen korostuessa vakiintuu samalla hierarkioita, joihin lapsen, nuoren ja ihmisen arvonannon (*esteem*) katsotaan perustuvan.¹⁰ Jatkuvan kehityksen sijaan laadullisiin ominaisuuksiin perustuva hierarkia voi synnyttää syrjäytymistä ja osattomuutta. Tuleekin muistaa, että arvonto (*esteem*) on ainoastaan yksi persoonan tunnustamisen ulottuvuus kunnioituksen (*respect*) ja rakkauden (*love*) ohella.¹¹

Toiselta perusmerkitykseltään termi ”lapsi” on suhdekäsite, joka ilmaisee, kenen tai keiden lapsi ihminen on. Kysymyksellä ”Kenen lapsi?” paljastuu lapsen relaatio suhteessa vanhempaansa tai vanhemmuuden edustajiin biologisella, sosiaalisella ja psykologisella tasolla. *Lapseus* on pysyvä tosiasia, sillä jokainen ihminen on jonkun lapsi, eikä kukaan voi tulla ihmiseksi syntymättä jonkun lapseksi. Näin lapseus suhteena on kaikille ihmisille pysyvää ja yhteistä. Geneettis-biologinen tosiasia liittyy ihmisen sukupolvien ketjuun. Lapseuden sosiaalisella tasolla saatu rakkaus, hoiva ja kasvatustapa ovat lapselle annettuja välttämättömiä elämää ja kehitystä mahdollistavia ehtoja. Yhteistä kaikille vastasyntyneille on, ettei kukaan ole voinut valita, kenen biologiseksi lapseksi hän syntyy tai millaisiin sosiaalisiin suhteisiin hänet otetaan vastaan. Ihmiselämän välttämättömät ehdot ovat lahjoitettuja ja annettuja. Psykologisella lapseuden tasolla lapsi vastaa biologisella ja sosiaalisella tasolla saamiinsa lahjoihin, kun hän ottaa ne käyttöön ja tunnustautuu lapseksi.¹²

Kolmanneksi termiä ”lapsi” käytetään lukuisissa metaforamerkityksissä, jotka voidaan luokitella sen mukaisesti, perustuvatko ne lapsuuden ikä- ja kehityskäsitteistöön vai lapseuden suhdekäsitteistöön. Lapsimetaforien avulla rakennetaan yksilö- ja yhteisöidentiteettiä ja ohjataan toimijuusihanteita.¹³

Lapsen käsitteen perusmerkitykset ohjaavat eri tavoin kasvatustieteen perusolemuksia. Keskeinen kysymys onkin, nähdäänkö kasvatustieteen ensisijaisesti yksilön kehitystä mahdollistavana prosessina vai suhde- ja verkostotasolla mahdollistavana lahjojen vaihtamisen ja omaksumisen vastavuoroisena prosessina. Lapseuden

9 CRC/GC, 14, 2013.

10 Jankko 2019, 42–48; 69–75; 88.

11 Koskinen 2017, 29–33.

12 Jankko 2019, 35–37; 92–105; 244.

13 Jankko 2019, 112–125; 221–233.

suhdemerkitys purkaa valinnanvapauden ylikorostumista ja ohjaa tunnistamaan ja tunnustamaan jokaisen ihmisen olemuksellinen, sosiaalinen ja psykologinen keski-näisriippuvuus.¹⁴

Lapseutta tarkoittavalla termillä ”die Kindschaft” (ruots. *barnaskap*) on teologinen tausta, sillä Martin Luther otti termin käyttöön Raamatun käännöstyössään vuonna 1522. Alkuperäisessä kontekstissaan termillä ”die Kindschaft” viitataan jakene Ef. 1:5 saksankielisessä käännöksessä Jumalan ja lunastettujen ihmisten väliseen suhteeseen.¹⁵ Termi on käsitteellinen innovaatio, jonka avulla voidaan erottaa toisistaan lapsen ikä- ja kehitysvaiheeseen ja suhteessa olemiseen viittaavan käsitteistön logiikka. Lapseuden käsitteellinen merkitys taas purkaa eettisellä tasolla ikään ja sukupuoleen viittaavan hierarkian ihmissuhteissa. Teologisella tasolla lapseuden merkitys ilmaisee, mihin ihmisen ja Jumalan välinen suhde perustuu. Koska jokainen ihminen on jonkun lapsi, termi ”lapseus” mahdollistaa inklusiivista ihmisten yhteenkuuluvuutta.¹⁶ Lapseuden suhdemerkitys on tulkinta-avain myös monissa lasten kaltaisuuden ihanteen luterilaisissa tulkinnoissa.¹⁷

Lapsena olemisen suhdemerkitystä ilmaiseva termi ”lapseus” kuitenkin puuttuu monista sanakirjoista ja esimerkiksi englannin kielessä termi ”childship” ei ole vakiintuneessa käytössä.¹⁸ Suhdemerkityksen kaventuminen lapsena olemisen arki-ajattelusta uhkaa murentaa jaettua ymmärrystä siitä, mitä kasteen ja kasvatuksen syvälliset merkitykset ovat. Vaikuttaa siltä, että tällä hetkellä aikuis- ja yksilökeskeinen ihmiskuva ja yksilön valinnanvapautta korostavat ihanteet haastavat käsityksiä lasten kasteen ja uskonnollisen tai katsomuksellisen kasvatuksen oikeutuksesta.

Tutkimustehtävä ja sen toteuttaminen

Tämän artikkelin tarkoituksena on selvittää, miten lapsikäsitteistön erilaiset käyttötavat ohjaavat käsityksiä kasteesta ja kasvatuksesta. Artikkelin jatkaa väitöstutkimuksessani *Lapsi Suomen evankelis-luterilaisessa kirkossa* tutkimani aihepiiriä. Väitöstutkimuksessani analysoin, mitä lapsena oleminen ja lasten kaltaisuus ovat kirkon tunnustusta ja toimintaa ohjaavien normatiivisten tekstien valossa. Tutkimustehtävän toteuttamiseksi rakensin käsitteanalyttisen työkalun lapsikäsitteistön ja lapsikäsitteiden analyysiä varten.¹⁹ Tässä artikkelissa hyödynnän lapsikäsitteistön ana-

14 Jankko 2019, 4; 245–246. Ks. Hallamaa 2017, 244–255.

15 Luther 1522/46, 193.

16 Jankko 2019, 4; 121; 125–127; 218. Lapseuden ihanne on veljeyden (ransk. *fraternité*, engl. *brotherhood*) ihannetta inklusiivisempi.

17 Jankko 2019, 237; 243; 246–249.

18 Jankko 2019, 246.

19 Jankko 2019, 27–38; 241–251.

lyysityökalua ja tarkastelen, miten lapsikäsitteistön erilaiset käyttötavat ja lapsikäsitteiset ohjaavat käsityksiä kasteesta ja kasvatuksesta.

Termin ”lapsi” toisistaan poikkeavien perusmerkitysten ja toimintalogiikan valossa voidaan selkeyttää ja rikastuttaa keskustelua lapsesta, lapsen kasteesta ja kasvatuksesta sekä niihin parhaillaan liittyvästä valinnanvapauskeskustelusta. Käsitteellisesti ja sisällöllisesti rikkaamman sekä selkeämmän keskustelun avulla voidaan parantaa lapsena olemisen arvoa ja iältään lasten hyväksyvää tunnustamista. Tässä artikkelissa nostan esiin lapsikäsitteistön sivuutettuja käyttötapoja. Niiden avulla väitän, että luterilaisen kasteteologian ja kasvatuskäsityksen ymmärtäminen edellyttää sekä lapsen että lahjan käsitteiden käyttötapojen rikastuttamista ja tarkentamista.

Hyödynnän Jaana Hallamaan kirjassaan *Yhdessä toimimisen etiikka* esittämää teoriaa, jonka mukaan hyvän tekeminen on hyvän lahjoittamista toiselle ihmiselle. Hallamaan mukaan lahjaa voidaan pitää ihmisyyden perustana, sillä ihmiseksi syntyminen, kasvaminen ja kehittyminen riippuvat siitä, mitä toiset lahjoittavat, antavat ja tekevät toisten hyväksi.²⁰ Teologisella tasolla luterilaiseen jumalakuvaan puolestaan kuuluu perusoletus, että olemukseltaan hyvä Jumala on kaiken hyvän lahjoittaja ja että Jumala antaa lahjojaan toisten ihmisten välityksellä.²¹ Seuraan G. H. von Wrightin tulkintatapaa, että sanan ”hyvä” (saks. *das Wohl*) käyttöön sisältyy hyvän muunnelmat. Lisään uskonnolliset hyvän muunnelmat von Wrightin jaotteluun ihmisen hyvistä.²² Niinpä tarkastelen lapsen kastetta ja kasvatusta hyvän lahjoittamisen näkökulmasta ja kysyn, mihin lapsen kaste ja kasvatusta hyvän lahjoittamisena perustuvat Suomen evankelis-luterilaisen kirkon tunnustusta ja toimintaa ohjaavien tekstien mukaan. Omassa tutkimuksessani sovelsin Hallamaan teoriaa ja tarkastelin, miten iältään lasten erityisyys tulee ottaa huomioon lapsen hyvien tavoittelussa ja turvaamisessa.²³ Perustava kysymys onkin, miten lapsikäsitteistön erilaiset käyttötavat vaikuttavat iältään lapsen tunnustamiseen persoonana ja toimijana. Ne vaikuttavat olennaisesti käsityksiin kasteesta ja kasvatuksesta. Lapsikäsitteistön käyttötavat vaikuttavat myös siihen, kenen katsotaan olevan oikeutettu valitsemaan ja arvioimaan sitä, mikä on lapselle hyvää ja onko olemassa jotakin sellaista lapsen perustavaa hyvää, mikä ei ole yksilön valittavissa olevaa.

20 Hallamaa 2017, 244.

21 Tunnustuskirjat, 336–337; BSELK 938–939.

22 Von Wright 2001, luku V, Ihmisen hyvä 147–188. Jankko 2019, 167, 177.

23 Jankko 2019, 167–210.

Valinnanvapaus haastaa lahjan käsitettä

Selkeyttäakseni luterilaista kasteteologiaa ja kasvatustajatteluja otan apukäsitteeksi lahjan käsitteen. Lahjan teologiaa ja filosofiaa on viime aikoina tutkittu runsaasti.²⁴ Lahjan käsitettä voidaan hyödyntää keskustelussa kasteesta ja kasvatuksesta etenkin, kun kaste ja kasvatustulkitaan hyvän lahjoittamiseksi. Teologisen ajattelun selkeyden kannalta on kuitenkin pulmallista, että sekä lapsen että lahjan käsitteiden käyttömerkitykset ovat kaventuneet ja muuttuneet merkittävästi arkiajattelussa ja ammattikeskustelussa. Oletus valinnanvapaudesta haastaa lahjan logiikan perusteita ja käsityksiä lapsista ja lapsen hyvien edistämisen keinoista. Lahjan antamisen ja lahjan vastaanottamisen prosessi on muovautunut merkittävästi yksilö- ja kulutuskeskeisen kulttuurin keskellä.

Lahjan käsitteellisenä ehtona on, että on olemassa lahjan antaja (A), joka lahjoittaa jotakin eli lahjan (B) sen vastaanottajalle (C) ja lahjan saajan tulee tunnustaa lahjaksi se, mitä hän on ottanut vastaan. Tällöin lahjan antajan ja lahjan saajan välille syntyy suhde.²⁵ Lisäksi voidaan erotella lahjoittamistoiminnan edunsaaja (D).²⁶ Määritelmällisesti lahja on vastikkeeton, sillä muuten se ei ole lahja.²⁷ Uudet sosiaaliset käytännöt kuitenkin murentavat lahjan logiikan perusmallia: kirjeessä joulupukille ja häälahjatoivelistassa määritellään jo etukäteen, mitä lahjan saaja tunnustaa lahjaksi. Toivelistalta löytymättömän lahjan antamiseen liittyy riski, ettei sitä tunnusteta lahjaksi ottamalla lahja käyttöön ja vastaamalla siihen ”kiitos”. Valinnanvapauden ihanne ohjaa myös lahjoittamistoimintaa.

Keskustelu lapsikasteen ja uskonnollisen kasvatuksen oikeutuksesta ja uskonnonvapaudesta heijastelee edellisen esimerkin kapeaa tulkintaa lahjasta. Mistä vanhemmat voivat tietää, pitääkö lapsi kastettaan ja kasvatustaan hyvänä lahjana kasvettuaan tietoisesti toimijaksi? Voiko ylipäätään olla olemassa jotakin niin luovuttamaton hyvää lahjaa, että se ylittää valitsemisen kategorian? Luterilaisen tulkinnan mukaan juuri lahjan käsitteen valossa tulkittu kasteteologia ja kasvatustajattelu tarjoavat kenties sivuun jääneen näkökulman vallitsevaan keskusteluun.

Martin Luther tulkitsi kasteen ja kasvatuksen lahjaksi

Hyödynnän seuraavaksi Risto Saarisen kirjassaan *Luther and the Gift* analysoimaa Martin Lutherin tulkintaa lahjan käsitteestä ja sovellan sitä luterilaiseen tulkintaan

24 Ks. esim. Hallamaa 2017, 239–255; Mauss 1990; Raunio 2018; Saarinen 2004; 2016; 2017.

25 Hallamaa 2017, 239–242. Saarinen 2004, 1–9.

26 Saarinen 2017, 196–200; 252–253. Raunio 2018, 273.

27 Saarinen 2004, 18.

lapsen kasteesta ja kasvatuksesta. Saarisen mukaan Luther viittaa lahjaan termeillä *Gabe* (engl. *gift*), *Geschenk* (engl. *present*) ja *Wohltat* (engl. *favour/benefit*).²⁸ Suomen kielessä tätä erottelua ei ole, sillä sekä *Gabe* että *Geschenk* käännetään sanalla lahja eikä sanalle *Wohltat* ole suoraa vastinetta. Erottelu olisi luterilaisen kasteteologian ymmärtämisen kannalta hyödyllinen. Lutherin teksteissä *Gabe* on lahja, jossa omistusoikeus ei siirry lahjan saajalle. *Gabe*-lahjan vastaanottaja ei ole voinut vaikuttaa lahjan saantiin, vaan lahja on vastikkeeton ja pyyteetön. Lapsena lahjaksi saatu elämä ja kasteessa vuodatettu Jumalan armo ovat esimerkkejä *Gabe*-lahjasta. Luterilaisen kasvatusajattelun kannalta taas on keskeistä, että renessanssin ja antiikin perinteiden mukaisesti Luther liittyi ajattelussaan traditioon, jonka mukaan myös tieto on *Gabe*, Jumalan lahja. Tieto ei ole kenenkään omaisuutta, vaan se välittyy lahjana, johon vastataan kiitollisuudella ja tiedon käyttöön ottamisella. Koska tieto ei ole omaisuutta, se ei myöskään voi olla taloudellisen hyödyn väline.²⁹ Luterilainen tulkinta tiedosta on ohjannut yhteiskunnallista ihannetta siitä, että hyvien vanhempien tavoin esivallan tehtävä on huolehtia siitä, että kaikki lapset pääsevät kouluun ja siten tasavertaisesti osallisiksi kasvatuksen keinoin lahjoitettavasta tiedosta. Lahjan saatuaan he voivat edelleen lahjoittaa hyvää muille toimiessaan erilaisissa palvelu- ja kutsumustehtävissään.

Eero Huovinen raivasi tietä luterilaiselle lapsiteologiselle argumentoinnille tutkimuksessaan *Fides infantium. Martin Lutherin käsitys lapsen uskosta*.³⁰ Lisäksi Huovinen esitti argumentit kasteen lahjaluonteesta ja lapsen uskosta erityisesti esseekokoelmansa *Baptism, Church and Ecumenism* artikkeleissa “Die unverlierbare Gabe der Taufe in der Theologie Martin Luthers”, “Martin Luthers Lehre vom Kinderglauben: Fides infantium als reale Gabe Gottes und reale Teilhabe an Gott” ja “Fides infantium – fides infusa”.³¹ Huovinen osoittaa, että kysymys lapsen uskosta on keskeinen näkökulma tarkasteltaessa Lutherin vanhurskauttamisoppia ja liittyy Lutherin perustavaan ajatukseen, että sekä lapsen että aikuisen usko on luonteeltaan Jumalan teko ja Jumalan lahja.³² Kasteessa saatava ensimmäinen vanhurskaus (lat. *iustitia prima*) on luonteeltaan vierasta (lat. *aliena*) ihmisen ulkopuolelta tulevaa vanhurskautta, jonka Jumala lahjoittaa ilman ihmisen omaa toimintaa. Tämä vuodatettu usko (lat. *fides infusa*) on Kristus ja kaikki hänen hyvät ominaisuutensa meissä.³³

Väitöskirjassani tulkitsin kirkon tunnustusta ja toimintaa ohjaavien tekstien lapsikäsityksiä lahjan käsitteen avulla ja esitin mallin, miten lapseksi tuleminen on lah-

28 Saarinen 2017, 22–24.

29 Raunio 2018, 273. Jankko 2019, 132–134.

30 Huovinen, 1991.

31 Huovinen 2009.

32 Huovinen 2009, 27–30.

33 Huovinen 1991, 35.

jaa sekä ihmisten välisessä todellisuudessa että teologisella tasolla.³⁴ Etenkin Martin Lutherin muotoilemissa Vähässä ja Isossa katekismuksessa lapseksi tulemisen biologisella, sosiaalisella ja psykologisella tasolla on teologinen vastaavuus. Isä meidän -rukouksen ja neljännen käskyn selityksen mukaan lapsen ja vanhempien suhde heijastelee ihmisen ja Jumalan välisen suhteen dynamiikkaa.³⁵

Perustavimmalla tasolla lapseksi syntymisen lahja tarkoittaa olemassa olevaksi oleneksi tulemista. Näkyvässä todellisuudessa lapsi saa syntymän lahjan ja geneettis-biologisen perimänsä biologisilta vanhemmiltaan ja edeltäviltä sukupolvilta. Kukaan ei voi valita ihmisyydelle välttämätöntä olemuksellista perustaa. Se on *lahja* ja välttämätön ehto sosiaaliselle ja psykologiselle lapseuden tasolle. Isossa katekismuksessa tunnustetaan, että ihmisen olemuksellinen alkuperä on Jumalan luovassa työssä. Jumala lahjoittaa vanhempien välityksellä elämän syntyvälle lapselle. Luodut ovat ”väline, joiden kautta Jumala antaa kaiken”.³⁶ Katoavaisuus ja kuolevaisuus kuitenkin sitovat koko luomakuntaa. Kaikkien luotujen tuhonalaisuus on olemuksellinen hätä, josta mitkään inhimilliset ponnistelut eivät voi pelastaa. Katoavaisuuden vastavoimana kasteen olemuksellisella tasolla vuodatettava lahja merkitsee uutta syntymää katoavaisuuden alaisuudesta Jumalan lapseksi:

– – siinä pääsemme kaikesta Perkeleen hirmuvallasta vapaiksi, eroon synnistä, kuolemasta ja helvetistä, elämän lapsiksi ja kaikkien Jumalan aarteiden perillisiksi, Jumalan omiksi lapsiksi ja Kristuksen veljiksi.³⁷

Ilmaus Kristuksen veljiksi tulemisesta osoittaa, ettei inklusiivinen lapseuden käsitteistö ollut vakiintunut Lutherin kaikkiin teksteihin. Englanninkielisessä tunnustuskirjojen laitoksessa Kristuksen sisaruus ”*God’s own children, and brothers and sisters of Christ*”³⁸ ilmaistaan suomenkielistä laitosta inklusiivisemmin. Käännösratkaisut ohjaavat eri tavoin olemuksellista uskonnollista identiteettiä, mutta korostavat yhtenevästi reaalista yhteyttä Jumalaan ja Kristukseen sekä elämään Jumalan yhteydessä.

Yksilön kasteessa saama lahja kiinnittyy yhteisön sosiaaliseen todellisuuteen perheessä, seurakunnassa ja kirkossa. Kasteen hyvät lahjat ovat pienelle lapselle tarjolla vain sillä edellytyksellä, että lapsen vanhemmat, kummit ja kirkko välittävät kasteen sakramentin lapselle. Tämä edellyttää Jumalan lapsina elävän kastettujen yhteisön, eli kirkon tehtävän toteutumista: ”kastakaa – – ja opettakaa” (Matt. 28:19–20). Pieni lapsi ei voi valita kastettaan, vaan se on hänelle välitetty lahja, jossa

34 Jankko 2019, 131–166.

35 Tunnustuskirjat 306, 346–348. BSELK 874–875; 968–974.

36 Tunnustuskirjat 336–337. BSELK 938–939.

37 Tunnustuskirjat 322; BSELK 907.

38 BC, 373.

Jumalan performatiivinen sana veteen yhdistyessään synnyttää uudelleen. Lapsi ei voi myöskään valita ihmisten välisessä todellisuudessa elämäänsä eikä hyvinvointiaan turvaavaa hoivaa, rakkautta, ravintoa, kasvatusta tai sosiokulttuurista kasvuympäristöä. Ne annetaan hänelle. Elämän olennaisimmat hyvät eivät ole itse valittavissa. Niinpä sosiaalisella tasolla kaste ja kasvatusta kytkeytyvät yhteen. Ilman kristillistä kasvatusta, kristillistä elämäntapaa ja jumalanpalveluselämän vaalimista kastettu ei voi kokea tai saada tietää, kenen lapsi hän ydinolemukseltaan on.³⁹ Ajan sosiaalisen tason lapseudesta voi esittää niinkin, että lapsen saama kasvatusta ohjaa ydinkokemusta siitä, kenen lapseutta lapsen lähiyhteisössä pidetään tärkeimpänä: keneen turvaudun, kenelle puhun, keneltä opin? Teologisella sosiaalisella tasolla kristittyjen lapseuden identiteettiä ja osallisuutta Jumalan lahjoista kuvaa:

Sillä koska me olemme tulleet kristityiksi (Christen) ja meidät on kastettu, meille on annettu Jumalan nimi, niin että meitä kutsutaan Jumalan lapsiksi. Meillä on myös sakramentit, joiden välityksellä Jumala liittää (mit im verleibet; uniti et copulati) meidät yhteyteensä siten, että kaikki mitä hän omistaa, on tarkoitettu meidän käyttöömme.⁴⁰

Psykologinen lapseus merkitsee tunnustautumista niiden lapseksi, joilta on saanut lapseuden lahjan olemuksellisella tai sosiaalisella tasolla. Lapseksi tunnustautuminen on vastaamista lapseksi tunnustamisen lahjaan, jonka ydinajatus on ”Sinä olet minun rakas lapseni”. Psykologinen lapseus on omaksumista, jossa lapseksi tunnustautumiseen kuuluu saatujen lahjojen, kuten hyväksynnän, kasvatuksen, toimintatapojen ja hyväksitysten käyttöön ottaminen. Lutherin neljännen käskyn tulkinnan mukaan lapsen pitäisi voida luottaa siihen, että noudattaessaan vanhempiensa tahtoa hän noudattaa Jumalan tahtoa. Luterilaisissa tunnustuskirjoissa lapsena olemisen hengelliseen ja eettiseen ihanteeseen kuuluu, että lapsi palvelee toisia kotona oppimansa Jumalan tahdon mukaisesti iloiten, kiitollisena ja mielellään. Tämä lapsen kutsumus laajenee perhepiiristä kutsumukseksi palvelulla Jumalaa ja koko maailmaa.⁴¹ Lapseuden teologisella tasolla psykologinen lapseus on kasteen käyttöön ottamista sekä kristillisen kasvatuksen, spiritualiteetin, identiteetin ja toimintatapojen omaksumista. Myös kirkon normatiivisten tekstien lahjat, kuten rikas lapsitekstien valikoima, toimijuusihanteet ja lapsimetatforat ohjaavat psykologista lapseuden identiteettiä ja tapoja tunnustautua lapseksi (esim. Luuk. 6:35; 7:35; Gal. 4:6; Ef. 5:1). Teologisella tasolla lapseksi tunnustautumista voidaan nimittää kilvoitteluksi tai kutsumukseksi.

39 Tunnustuskirjat 419. BSELK 1154–1157.

40 Tunnustuskirjat 388. BSELK 1082–1083.

41 Tunnustuskirjat 346–354. BSELK 968–993.

Kasteen kannalta teologinen psykologinen lapseuden taso merkitsee kasteen harjoittamista. Isossa katekismuksessa Luther vastusti kasteen tulkintaa kertaluonteisena tapahtumana. Luther liitti kasteen teologiaan myös katumuksen eli ripin teologian ja käytännöt:

Eläessäsi katumuksessa sinä siis harjoitat kastetta, joka ei ainoastaan julista uutta elämää, vaan myös vaikuttaa sen. Kaste aloittaa sen ja edistää sitä. Kasteessa näet annetaan armo, henki ja voima, jotka nujertavat vanhaa ihmistä, niin että uusi pääsee nousemaan esiin ja vahvistumaan. Siksi kaste pysyy aina voimassa.⁴²

Teologinen lapseksi tunnustautuminen on kasteen harjoittamista ja kasteen lahjojen vastaanottamista joka päivä. Kasteessa lahjoitettava Jumalan armo ja lahjojen runsaus on rakkauden vuodattamista, jota yksilön valinta ei saa aikaan. Lapseuden perustavaa tasoa ei voi valita. Myöskään Jumalan jatkuvaa uudistavaa rakkautta ei voi valita, vaan se saadaan lahjana. Lapseksi tunnustautumiseen voi vaikuttaa ottamalla saadut lahjat käyttöön ihmissuhteissa ja jumalasuhteessa. Valinta ei ole kertaluonteinen, vaan kasteen harjoittamiseen kuuluva psykologinen taso merkitsee kristityn elämässä vastavuoroista prosessia jumalasuhteessa, ihmissuhteissa ja suhteessa luomakuntaan. Niissä yksilö tekee jatkuvasti elämäntapaansa, arvojaan, identiteettiään, vuorovaikutustaan ja toimintaansa koskevia valintoja.

Lapseuden suhdekäsitteen ja lahjan käsitteen avulla myös kristillinen kasvatusta voidaan tulkita kasvatussuhteen prosessiksi, jossa lahjoittamisen ja lahjojen käyttöön ottamisen vastavuoroisuus vahvistavat ihmissuhteita ja jumalasuhdetta. Pie-nellä lapsella on hyvin rajalliset mahdollisuudet vaikuttaa siihen, millaisten kasvatusta- ja ihmissuhteiden ympäröimänä hän elää. Perustavaan suhdetasoon verrattuna esimerkiksi lapsen omaa uskonnollista kasvatustaan koskevat valinnanvapauden mahdollisuudet ovat kertaluonteisia.

Ajatus vapaudesta valita kaste uhkaa tyypistää kasteen kontingentiksi, kertaluonteiseksi tapahtumaksi. Sen sijaan kasteen tulkinta koko elämää läpäisevänä prosessina, joka jatkuvasti uudistaa elämää, rakkautta ja jumalasuhdetta, haastaa käsitystä lapsen oikeudesta valita vapaasti kaste.

Lapsen käsitteen anti kasteteologialle ja kasteopetukselle

Lapsen käsitteen kaksi peruserkitystä ohjaavat eri tavoin käsitystä ihmisestä, kasteteologiasta ja lasten kasvatuksesta. Ikä- ja kehitysvaihetta korostavaan ajatteluun kuuluu tyypillisesti määrittely siitä, millä ehdoin kasvava lapsi tunnustetaan

42 Tunnustuskirjat 408. BSELK 1130–1131.

osaksi täysi-ikäisten ja -valtaisten yhteisöä. Ikä- ja kehitysvaihetta korostava puhe ohjaa ihmiskuvaa ja kasvatuskäsitystä myös aikuisia koskien. Kehitystä korostavaan puhetapaan kytkeytyy taipumus arvostushierarkioiden rakentumiseen. Kristillinen tulkinta lapsikasteesta on korostanut vastavoimaa kehityshierarkialle: ”joka ei ota Jumalan valtakuntaa vastaan niin kuin lapsi, hän ei sinne pääse” (Mark. 10:13–16). Monet kirkon normatiiviset lapsitekstit kääntävätkin ajatuslogiikan ikä- ja kehityspuheesta suhdepuheeksi. Sanan ”lapsi” suhdetta ilmaiseva merkitys kääntää tarkastelun huomion kyvykkyyksien kartuttamisesta ihmissuhteisiin ja jumalasuhteessa olemisen tapaan. Esimerkiksi Vähän katekismuksen selitys Isä meidän -rukouksen puhuttelumuodosta asettaa lapsen esimerkiksi suhteessa Jumalaan, jotta ”voisimme rukoilla ja häntä pelottomasti ja täysin luottavaisesti niin kuin rakkaat lapset rakasta isäänsä tai vanhempiaan” (lat. *parentibus*).⁴³

Termin ”lapsi” ikä- ja kehitysvaihetta korostava käyttö voi vaarantaa lasten osallisuutta kasteesta ja kristillisestä kasvatuksesta neljästä syystä. Ensinnäkin oletus lapsen vähemmistä kyvykkyyksistä ymmärtää sitä, mikä hänelle on hyväksi, saattaa estää lapsen mahdollisuuksia vaikuttaa hänen positiiviseen uskonnonvapauteensa. Todellinen valinnanvapaus on lapselle tarjolla vasta sitten, kun hänen katsotaan olevan kykenevä tekemään itseään koskevia päätöksiä. Uskonnonvapauten liittyvissä kysymyksissä lapsen mahdollisuudet tulla osalliseksi uskonnollisista hyvistä ovat sidottuja hänen vanhempiensa kykyyn sopia yhdessä lapsen uskonnollisten intressien edistämisestä aina lapsen 18 ikävuoteen saakka.⁴⁴ Toiseksi ikä- ja kehityskäsitteistön ylikorostaminen vaikuttaa lapsen sosiaaliseen asemaan yhteiskunnassa ja uskonnollisessa yhteisössä. Lasten vajaavaltaista asemaa on yritetty korjata kirkossa esimerkiksi velvoitteella lapsivaikutusten arviointiin ja laskemalla seurakuntavaalien äänestysikäraja 16 vuoteen.⁴⁵ Lasten ehtoolliseen sekä rippikouluun ja konfirmaatioon liittyvissä kysymyksissä seurakuntien käytännöissä esiintyy edelleen horjuvuutta siinä, millä ehdoilla lapset ja nuoret tunnustetaan näkyvästi seurakunnan täysivaltaisina jäseninä ehtoollispöydässä ja jumalanpalveluselämässä. Hengelliseen aikuistumiseen liitetyt konfirmaatio- ja ehtoolliskäytännöt hämärtävät käsitystä jumalasuhteen vaalimisesta, vaikka lapset ovat jo kasteessa saaneet lahjaksi täysimääräisen Jumalan armon ja lapseuden. Kolmanneksi kehitysihanteet voivatkin vääristää teologista ajattelua. Kehitysihanteita korostava ajattelu voi johtaa tulkintaan, että ihminen voi myötämielisyydellään tai täydellistymisellään vaikuttaa pelastukseensa tai kelpaavuuteensa Jumalan edessä. Kyvykkyyksien tuoman itsenäisyyden ja valinnanvapauden korostuessa sekä kasteen että ehtoollisen sakramentin lahjaluonne hämärtyy. Neljänneksi lapsen käsitteen

43 Tunnustuskirjat 306; BSELK 874–875.

44 Usk. vap. laki 1:6 §.

45 KJ 23:3 §; KL 23:12 §.

kehitysvaihetta korostava merkitys ohjaa ajattelemaan, että kasvatuksen tehtävänä on tukea yksilön kehitystä, lisätä kyvykkyyksiä ja tukea itsenäistymistä. Kasteopetuksen ja kristillisen kasvatuksen tulisi kuitenkin mahdollistaa lapseuden suhdetason toteutumista sekä jumalasuhteesta että ihmisten välisissä suhteissa. Teologisella lapseuden sosiaalisella tasolla annettu kristillinen kasvatusta ja siihen vastaaminen kasteen harjoittamisena on sekä eettistä että hengellistä praksista suhteesta lähimmäisiin, luomakuntaan ja Jumalaan.

Ikä- ja kehityskäsitteistön kannalta luterilaiseen lapsena olemisen ihanteeseen kuuluu jatkuvan oppimisen ihanne, jossa kyvykkyyksiä kartutetaan ja samalla tunnustetaan oma keskeneräisyys. Luther tunnusti jäävänsä mielellään lapseksi ja katekismusoppilaaksi.⁴⁶ Luterilaisissa tunnustuskirjoissa lapsena olemiseen kuuluu samanaikaisesti sekä kehityksen että suhteesta olemisen näkökulmat. Lapseuden suhdekäsitettä on kuitenkin viime aikoina hyödynnetty vähän luterilaisessa teologiassa ja kasvatustieteessä.

Luterilaisissa tunnustuskirjoissa termi ”vanhurskaus” (saks. *gerecht / die Gerechtigkeit*) on lapseuden (*die Kindschaft*) ja Jumalan lapseuden lähikäsite.⁴⁷ Kasteessa Jumala lahjoittaa lapselle oman uskon, ja sen vuoksi kastettu lapsi on uskon esikuva. Lapsen käsitteen suhdemerkitykset ja pyyteettömän lahjoittamisen merkitykset avaavat luterilaisen kasteologiaan tarpeellisia näkökulmia. Lapseuden teologinen malli ohjaa tarkastelemaan kastetta ja ehtoollista eli luterilaista sakramenttiteologiaa prosessina eikä kapeasti kertaluontoisena tapahtumana. Luterilaisessa kasteologiassa ydinajatus on, että kasteessa Jumala lahjoittaa ikuisuuteen ulottuvan elämän Jumalan yhteydessä, tunnustaa ihmisen omaksi lapsekseen ja kutsuu harjoittamaan kastetta jatkuvana uudistumisena koko elämän ajan. Kasteen harjoittaminen liittyy yhteen lapseuden eettisen tason ja kristityn kutsumuksen. Lapseuden ihanne ohjaa elämään suhteesta Jumalaan ja suuntautumaan kohti toista ihmistä, sillä jokainen ihminen on osallinen lapseudesta ja siten keskinäisestä sisaruudesta.

Johtopäätökset

Tässä artikkelissa esitin lapsen käsitteen ikään ja kehitysvaiheeseen sekä suhdemerkitykseen viittaavien käytötapojen avulla, miten lapsikäsitteistön käytötavat ohjaavat ja voisivat ohjata käsityksiä kasteesta ja kasvatuksesta. Argumentaatiotieteen hyödynsin lahjan käsitettä. Esitin, että kaste ja kasvatusta voidaan tulkita hyväksi lahjaksi lapselle. Ne lahjoitetaan hänelle vastaavalla tavalla kuin lapsen olennai-

46 Tunnustuskirjat 328. BSELK 916–919.

47 Ks. Jankko 2019, 150–155.

simmat hyvät, kuten elämä ja sitä ylläpitävä hoiva, rakkaus ja huolenpito annetaan. Näitä lahjoja lapsi ei voi itse valita. Luterilaisen tunnustuksen mukaan Jumala lahjoittaa lapselle kasteessa äärimmäiset hyvät. Lapsi saa lahjaksi oman uskon, yhteyden Kristukseen, totaalisen hyväksynnän, jota nimitetään vanhurskaudeksi tai Jumalan lapseudeksi, ja siten ikuisuuteen ulottuvan elämän Jumalan yhteydessä.

Vanhempien erityisenä tehtävänä on välittää lapselleen Jumalan hyviä lahjoja ja karttaa sitä, että lapsi jää ilman niitä. Kaste ja kristillinen kasvatus, joka ohjaa jumalasuhdetta sekä ihmissuhteita, ovat tärkeä osa lapselle lahjoitettavia hyvien moninaisuutta. Lahjoitettavina hyvinä ne vahvistavat suhdetta Jumalaan, ihmisiin ja luomakuntaan. Lapseksi tunnustautumisen psykologinen ja teologinen taso puolestaan merkitsee saatuihin lahjoihin vastaamista ja niiden käyttöön ottamista. Sitä myös valinnanvapaus ja lapseuden eettiset ja hengelliset ihanteet kuuluvat jokapäiväiseen lapsena elämiseen ja kasteen harjoittamiseen.

Tällä puheenvuorolla haastan käyttämään huolellisesti ja rikkaasti lapsen käsitettä sekä pohtimaan, mitä lapsikäsitteistön käyttötavoista seuraa iältään lasten kannalta. Ylikorostuneen lapsen ikä- ja kehityskäsitteistön käyttötapojen riskit, kuten lasten toiseuttaminen ja sivuuttaminen, tulee ottaa vakavasti katsomuskasvatust keskustelussa, teologisessa ajattelussa ja lasten sosiaalisessa todellisuudessa. Lapseuden ihanteen eettiset ja teologiset tulkinnat haastavat tarkastelemaan hyväksytyksiä ja ohjaavat yksilökeskeisyyden sijaan vastavuoroiseen suhteeseen Jumalan, lähimmäisten ja luomakunnan kanssa.

Aikuiskeskeiset kasvatusihanteet tulevat haastetuksi kysymyksellä, mitä jos ihanne lastenkaltaisuudesta on totta. Miten lapsen perustavimmat uskonnolliset hyvät tulisi turvata yhteiskunnassa, jos lapsena olemisen eettinen ja hengellinen merkitys perustuvat vastavuoroisessa suhteessa elämiseen ja toimijuuteen? Hyvän lahjoittamisen ja lapseuden keskinäisriippuvuuden logiikkaan kuuluu se, että jo itselleen lahjoja saaneita toimijoita kutsutaan lahjoittamaan hyviä lahjoja edelleen uusille sukupolville. Niinpä on löydettävä jaettu käsitys siitä, millaisia hyviä jokaiselle lapselle tulee lahjoittaa. Lapsen käsitteen valossa rakkaaksi lapseksi tunnustaminen on lahja, joka ohjaa eettistä ja hengellistä toimintaa. Kirkon toiminnassa kaste välittää Jumalan rakkaaksi lapseksi tunnustamisen ja kasvatus, lapsen kutsumus sekä hengellisen elämän harjoittaminen ohjaavat elämään lapsena suhteessa Jumalaan, toisiin ihmisiin ja luomakuntaan.

Lapseuden suhdekäsitteistön avulla voidaan vahvistaa inklusiivista yksilö- ja yhteisöidentiteettiä ja ohjata eettisiä ja hengellisiä ihanteita. Lapseksi tunnustamisen ja lapsena tunnustautumisen vastavuoroinen suhde on jatkuva prosessi yksilöiden ja yhteisön kannalta. Eräs lasten kasteeseen liittyvä uskonnonvapauskeskustelun säie onkin, että kasteessa lapsi liitetään myös kirkon jäseneksi ilman, että lapsi saa valita jäsenyyttä. Sekä vanhemmilla että lapsella on oikeutettu toive siitä, että yhteisö, johon hänet liitetään, tukee myönteisesti lapsen kasvua sekä tunnustaa

lapsen ja hänen perheensä hyväksyvästi yhteyteensä. Tämä edellyttää jokaisen kirkon jäsenen jatkuvaa kilvoittelua, jotta kirkko näyttäytyy luotettavana, turvallisenä ja rakastavana sosiaalisena verkostona. Lapseuden eettisen ja teologisen tason kietoutuminen yhteen haastavat koko yhteisöä siihen, että lapsen kaste ja kristillinen kasvatus näyttäytyvät hyvänä lapselle ja mahdollistavat lapsen jumalasuhteen ja ihmissuhteiden prosessissa hänelle ja hänen läheisilleen hyvää.

Lähteet ja kirjallisuus

BC	The Book of Concord.
BSELK	Die Bekenntnisschriften der Evangelisch-Lutherischen Kirche, 2014.
CRC	Convention on the Rights of the Child.
SVT	Suomen virallinen tilasto.
Tunnustuskirjat	Evankelis-luterilaisen kirkon tunnustuskirjat.

Bakke, Odd Magnus (2005). *When Children Became People*. The Birth of Childhood in Early Christianity. Translated by Brian McNeil. Minneapolis: Fortress Press.

BC *The Book of Concord*. The Confessions of the Evangelical Lutheran Church. (2000). Toim. Robert Kolb & Timothy J. Wengert. Minneapolis: Augsburg Fortress.

CRC/ GC 14 (2013). Committee on the Rights of the Children: *General comment No. 14* (2013) on the right of the child to have his or her best interests taken as a primary consideration (art. 3, para. 1). United Nations. Microsoft Word - 2013044186_142042.DOC (ohchr.org) (luettu 22.12.2020).

BSELK *Die Bekenntnisschriften der Evangelisch-Lutherischen Kirche*, (2014). Toim. Dingel, Irene, Bastian Basse, Marion Bechtold-Mayer, Klaus Breuer, Johannes Hund, Robert Kolb, Rafael Kuhnert, Volker Leppin, Christian Peters, Adolf Martin Ritter & Hans-Otto Schneider. Vollständige Neuedition. Göttingen: Vandenhoeck & Ruprecht GmbH & Co. KG.

Hallamaa, Jaana (2017). *Yhdessä toimimisen etiikka*. Tallinna: Gaudeamus.

Hendrick, H. (2009). The evolution of childhood in Western Europe c. 1400–c. 1750.

The Palgrave handbook of childhood studies. Toim. Jens Qvortrup, William. A. Corsaro & Michael-Sebastian Honig, M. Hampshire. Great Britain: Palgrave Macmillan. 99–113.

Huovinen, Eero (1991). *Fides Infantium*. Martti Lutherin käsitys lapsen uskosta. STKSJ 175. Helsinki.

Huovinen, Eero (2009). *Baptism, Church and Ecumenism*. Collected Essays. Gesammelte Aufsätze. Schriften der Luther-Agricola-Gesellschaft 63. Helsinki.

Jankko, Eriikka (2019). *Lapsi Suomen evankelis-luterilaisessa kirkossa*. Väitöskirja. Helsingin yliopisto.

Jankko, Eriikka (2020). Lapset ja lapsikäsitteistö haastavat teologisia ja eettisiä ihanteita. *Reseptio* 2/2020. Kirkkohallituksen ulkoasiain osasto. 83–86.

Ketola, Kimmo (2020). Uskonto ja kulttuurin muutos. Toim. Hanna Salomäki, Maarit Hytönen, Kimmo Ketola, Veli-Matti Salminen & Jussi Sohlberg. Uskonto arjessa ja juhlassa. Suomen evankelis-luterilainen kirkko vuosina 2016–2019. KTK 134. 12–44.

Kirkon tilastot. Kirkon tilastopalvelut (kirkon-tilastot.fi) (luettu 2.2.2021).

Koskinen, Heikki (2017). Hyväksyvä tunnustaminen – Mitä se on?. *Uskonto ja kamppailu tunnustamisesta*. Toim. Heikki Haara & Ritva Palmén. STKSJ 285. Helsinki. 21–39.

Lattu, Kanerva, Kilpeläinen, Aino-Elina & Innanen, Tapani (2020). Kirkon varhaiskasvatus ja kotien uskontokasvatus. – *Innostava ja kohtaava kasvatus. Kirkon kasvatuksen barometri 2020*. Toim. Jouko Porkka & Minna Valtonen. KTK:n verkkojulkaisuja 65. 137–157.

Luther, Martin (1522). *Martin Luthers Werke*. Kritische Gesamtausgabe. Weimar. Bibel 7. Band, Deutsche Bibel: Episteln und Offenbarung 1522/46.

Mauss, Marcel (1990). *The Gift. The Form and Reason for Exchange in archaic Societies*. New York: W.W. Norton.

Raunio, Antti (2018). "Risto Saarinen: *Luther and the Gift*". Kirjallisuutta – Litteratur. TA 3/2018. 272–275.

Saarinen, Risto (2004). *God and the Gift. An Ecumenical Theology of Giving*. Collegeville, Minnesota: Liturgical Press.

Saarinen, Risto (2016). *Recognition and Religion. A Historical and Systematic Study*. Oxford, United Kingdom: Oxford University Press.

Saarinen, Risto (2017). *Luther and the Gift*. Spätmittelalter, Humanismus, Reformation 100. Tübingen, Germany: Mohr Siebeck.

Salomäki, Hanna (2019). *Raportti kastekyselystä 2019*. Kirkon tutkimuskeskus 13.3.2019. <https://evl.fi/documents/1327140/40900428/Kasteraportti/80c6a035-88ce-57df-58d0-d01334ab126c>. Viitattu 20.12.2020.

SVT Suomen virallinen tilasto (SVT): Syntyneet [verkkojulkaisu]. ISSN=1798-2391. Helsinki: Tilastokeskus. Saantitapa: <http://www.stat.fi/til/synt/2019/index.html> (luettu 22.1.2021.)

Tunnustuskirjat (2007). *Evankelis-luterilaisen kirkon tunnustuskirjat*. Helsinki: Kustannus Oy Arkki.

Von Wright, Georg Henrik (2001). *Hyvän muunnelmat*. Helsinki: Otava.

Wiedemann, Thomas E. J. (1989). *Adults and Children in the Roman Empire*. London: Routledge.

Yleissopimus lapsen oikeuksista (1989). Hyväksytty YK:n yleiskokouksessa 20.11.1989. <https://www.unicef.fi/lapsen-oikeudet/sopimus-kokonaisuudessaan/> (luettu 18.12.2020.)

KASTE SUOMALAISTEN KOKEMUKSENA JA SAARNOJEN AIHEENA

MAARIT HYTÖNEN

1. Johdanto

Kirkon jäseneksi tullaan kasteessa. Kasteen asema suomalaisessa yhteiskunnassa ja luterilaisessa kirkossa on muuttunut rajusti 2000-luvulla. Erityisesti suurissa kaupungeissa kasteiden väheneminen on nopeasti yleistynyt ilmiö. Uskonnon aseman muuttuessa ihmisten kokemuksilla ja tulkinnoilla on entistä suurempi merkitys. Omat ja lähipiirin näkemykset voivat ratkaista sen, kastetaanko lapsi tai pysytäänkö kirkon jäsenenä. Käsitteisiin kasteesta vaikuttavat niin henkilökohtainen ja lähipiirin suhde kirkkoon kuin seurakuntien toimet.¹

Seurakuntien kasteeseen liittyvä viestintä, toiminta yleensä sekä toimet kasteiden yhteydessä voivat vaikuttaa asenteeseen kastetta kohtaan. Seurakunnat lähettävät vastasyntyneen kotiin kasteesta kertovaa informaatiota, pitävät kastetta esillä seurakuntalehdissä ja ottavat yhteyttä niihin seurakunnan jäseniin, joiden lapsia ei ole kastettu. Myös kastetapahtumia järjestetään sekä etsitään kummeja perheille, joiden ystäväpiirissä ei ole kirkkoon kuuluvia. Joissakin seurakunnissa kasteperheille annetaan erityisiä kastelahjoja, muistetaan erilaisin materiaalein lapsen kasvaessa sekä käydään kodeissa keskustelemassa ja auttamassa pienissä kotitöissä.²

Kasteen ja siihen liittyvän kastekeskustelun aikana papit puolestaan keskustelvat vanhempien kanssa kasteesta ja kristillisestä kasvatuksesta sekä esittelevät seurakunnan toimintaa lapsille.³ Kasteen eri ulottuvuuksia käsitellään myös kaste-
puheissa, hartauksissa ja saarnoissa. Mutta puhuvatko papit kasteesta siten, että se vastaa suomalaisten kokemusta ja kasteesta käyttämää kieltä?

1 Salomäki 2020, 109–110; Hytönen 2020b, 44–45; Sandberg & Sjölin & Ganebo Skantz 2019, 42.

2 Salomäki 2020, 108; Hytönen 2020a, 200–201; Hytönen 2020b, 46–47.

3 Hytönen 2020a, 189–190.

Aiemman, suomalaisten näkemyksiä kasteesta tarkastelevan tutkimuksen mukaan kasteella on erilaisia merkityksiä. Suomalaisille kaste merkitsi yhtäältä yhteisön jäsenyyttä ja mahdollisuutta osallistua kirkon toimintaan ja kirkollisiin toimituksiin. Toisaalta kasteeseen liittyivät tavat ja perinteet sekä vanhempien valitseman nimen saaminen. Kolmanneksi kastetta kuvattiin opillisella ulottuvuudella, jossa korostui Jumalan antama siunaus ja huolenpito, Jumalan rakkaus ja armo, Jumalan lapseksi tuleminen, usko ja Jeesuksen seuraaminen sekä pelastus ja ikuinen elämä. Tutkimus on julkaistu nimellä *”Maailman tärkein tapahtuma” – suomalaisten käsityksiä kasteesta ja kummiudesta.*⁴

Yhteisöllisyys oli suomalaisille yksi kasteen merkittävimmistä ulottuvuuksista. Kaste merkitsi kuulumista suurempaan joukkoon, osallisuutta, yhteisöllisyyttä, yhteisön hyväksyntää ja luottamusta. Paikallisseurakunnan jäsenenä kastettu on osa maailmanlaajuisia yhteisöä ja universaalia kristillistä kirkkoa. Kastetta pidettiin suomalaisuuteen kuuluvana yhteisöllisyytenä, jossa konkretisoituu yhteys sukuun ja suvun yhteisiin kristillisiin juuriin. Se vahvisti syntyneen lapsen, vanhempien, kummien ja suvun yhteenkuuluvuudentunnetta sekä lähensi seurakuntaan. Kirkon jäsenyyden antamia oikeuksia arvostettiin eräänlaisina ”jäsenetuina”. Kaste mahdollisti täysivaltaisen osallistumisen seurakunnan toimintaan kuten kirkkohäihin, rippikouluun, konfirmaatioon, pyhäkouluun ja päiväkerhoon. Kaste oikeutti tuomaan omat lapset kastettaviksi ja osallistumaan ehtoolliselle, pääsemään kummiksi ja saamaan kummit sekä kristillisen hautaan siunaamisen. Lapsen kasteen yhteydessä korostui vanhempien ja kummien vastuu lapsen kristillisestä kasvatuksesta ja opetuksesta. Erityisesti kummit iloitivat siitä, että heillä on mahdollisuus osallistua kummilapsen kanssa seurakunnan toimintaan ja puhua hänelle omista arvoistaan ja uskostaan.⁵

Suomalaiset pitivät kastamista myös tapana ja perinteenä, jota ilman elämää oli vaikea kuvitella. Kaste liitti lapset vanhempiinsa ja kummeihinsa, samaan uskontoon, traditioon sekä kristillisiin arvoihin. Kastaminen ymmärrettiin kristilliseen traditioon liittyvänä tapana myös siinä mielessä, että samalla toimittiin Jeesuksen ohjeen ja Raamatun kehotuksen mukaisesti. Lapsen kasteen kohdalla korostui kaste vanhempien valintana. Vanhemmat olivat halunneet jatkaa perinnettä oman lapsensa kohdalla. Kasteessa saatu oma nimi tuntui tärkeältä myös siksi, että se oli omien vanhempien valitsema, ja se liitti kastetun sukuun, sukupolvien ketjuun ja seurakuntaan. Oman kasteen kohdalla korostettiin sukuun ja perheeseen liittymistä, mutta lapsen ja kummilapsen kohdalla pikemminkin sitä, että kastetilaisuudessa

4 Hytönen 2020b. Aineisto on kerätty Kirkon tutkimuskeskuksen kirjoituspyynnöllä maaliskuussa 2018. Kirjoituspyynnössä henkilöitä pyydettiin kertomaan vapaamuotoisesti, mitä oma tai lapsen kaste merkitsee heille. Kirjoituspyynnössä kysyttiin myös kummiuteen liittyviä kysymyksiä, mutta ne on rajattu tämän artikkelin ulkopuolelle. Vastaajia oli yhteensä 855.

5 Hytönen 2020b, 67–75, 110–118.

lapsen nimi julkistetaan eli kerrotaan lähipiirille ja julkisen nimen käytön voi aloittaa. Nimen antamiseen liittyi ajatus siitä, että Jumala kutsuu kastettua nimellä. Kaste nähtiin ajallisen ja ikuisen liittymisenä yhteen, mutta myös lapsen tulemisena kokonaiseksi ihmiseksi ja omaksi persoonakseen.⁶

Suomalaiset pitivät kastetta kristityn matkan alkuna, jossa Pyhä Henki lahjoittaa uskon. Kaste mahdollisti uskon vahvistumisen ja kehittymisen sekä Jeesuksen opetuslapsiksi tuleminen. Joillekin usko merkitsi kastetun aktiivisuutta, uskoon tuleamista tai lahjan käyttöön ottamista. Toiset katsoivat, että usko on saatu jo kasteessa ja se kantaa läpi elämän aina iankaikkisuuteen saakka. Kristuksen päivittäinen seuraaminen ja kilvoittelu olivat tärkeitä oman kasteen ulottuvuuksia, kun taas lapsen kasteessa korostettiin mahdollisuutta kasvaa uskossa pienestä saakka. Kaste oli paitsi aito mahdollisuus löytää Jumala ja valita usko, myös merkki Jumalan lapsiksi pääsemisestä, Jumalan helmaan laskemisesta sekä Jumalan ja Kristuksen yhteyteen liittämisestä. Jumalan lapseus ymmärrettiin siten, että kasteessa Jumala on ottanut ihmisen omakseen sekä samalla siunauksensa ja varjeluksensa piiriin. Kaste antoi Jumalan lapsen oikeudet: Isän rakkauden, anteeksiantamuksen ja ihmisarvon, joka ei perustu omiin ansioihin ja tekoihin. Erityisesti lapsen kasteessa koettiin yhteenkuuluvuudentunteen lapsen kanssa vahvistuvan, kun lapsi kuului samaan Jumalan lasten joukkoon muiden kanssa, Jumalan perheväkeen, ja kaikilla oli sama Isä.⁷

Suomalaiset pitivät kastetta suorituskeskeisen maailman vastakohtana, jossa Jumala lahjoittaa armonsa ilmaiseksi. Kaste oli merkki siitä, että Jumalalle jokainen ihminen on arvokas ja rakas. Jumala antaa lahjansa kaikille kastetuille, vaikka he eivät osaisi niitä käyttää. Kasteen armo kantaa koko elämän matkan ajan, eikä se lähde pois ihmisestä. Kasteen koettiin olevan lupaus siitä, että Jumala on aina vierellä. Kasteessa saatua armoa sanottiin elämän suurimmaksi lahjaksi ja koko minuutta muokanneeksi seikaksi. Armon uskottiin kantavan perille saakka. Kasteeseen liittyi toivo ylösnousemuksesta ja jälleennäkemisestä rakkaiden kanssa. Kaste liitti kastetun Kristuksen sovitusyöhön ja mahdollisti iankaikkisen elämän. Ajatus pelastumisesta ja taivaaseen pääsemisestä toi turvaa ja lohtua. Lapsen kasteen kohdalla korostui ajatus Jumalan sylissä, hoidossa ja kämmenellä olemisesta. Kastetut kokivat olevansa taivaan kansalaisia ja taivaan perillisiä. Kaste oli pelastuksen merkki, jolla oli liitytty Kristukseen ja hänen lupauksiinsa. Moni iloitsi jo etukäteen hänelle varatusta paikasta taivaassa.⁸

Tässä artikkelissa tarkastelen kastetta Suomen evankelis-luterilaisessa kirkossa sekä suomalaisten että saarnaajien sille antamien merkitysten ja tulkintojen va-

6 Hytönen 2020b, 75–80, 118–123.

7 Hytönen 2020b, 81–83, 88–93, 123–127.

8 Hytönen 2020b, 85–88, 94–97, 131–134.

lossa. Mitä suomalaisissa saarnoissa puhutaan kasteesta? Vertaan saarnoissa esiintyvää kastepuhetta suomalaisten käsitykseen kasteesta ja tarkastelen, mitä eroja ja yhtäläisyyksiä saarnojen ja suomalaisten kastekäsityksissä on havaittavissa. Tällainen tarkastelu, jossa saarnoissa esiintyviä tulkintoja verrataan suomalaisten käsityksiin, on jäänyt tutkimuksissa vähälle huomiolle.

2. Aineisto ja tutkimusmenetelmä

Saarna-aineisto kerättiin 4.2.2021 KotimaaPro:n saarnatietokannasta Digipostilla⁹. Mukaan otettiin kaikki vuosina 2018–2020 pidetyt saarnat, joissa mainittiin kaste. Tällaisia saarnoja löytyi yhteensä 105 kappaletta. Kaiken kaikkiaan tietokantaan oli tallennettu kyseisinä vuosina 344 saarna, joten kastea käsiteltiin 31 prosentissa. Saarnat oli pitänyt 38 eri henkilöä eli sama saarnaaja oli maininnut kasteen useassa saarnassaan. Valtaosa saarnaajista oli Suomen evankelis-luterilaisen kirkon pappeja.

Saarnat luokiteltiin yllä mainittuihin luokkiin samalla tavalla kuin aiemmin suomalaisten kastekäsityksistä koottu aineisto. Nämä luokat ovat: yhteisöllisyys, osallistuminen kirkon toimintaan, tavat ja perinteet, nimen saaminen, usko ja Jeesuksen seuraaminen, Jumalan lapseus, siunaus, armo ja Jumalan rakkaus sekä pelastus ja iankaikkinen elämä.

Tutkimuskysymykset olivat:

1. Mitä saarnat kertovat kasteesta?
2. Mitä yhtäläisyyksiä saarnojen puheella kasteesta on suomalaisten kastekäsitysten kanssa?
3. Mitä eroja saarnojen puheella kasteesta on suomalaisten kastekäsitysten kanssa?

Analyysin lähtökohtana oli aineistolähtöinen sisällönanalyysi ja sitä täydennettiin systemaattisella analyysillä ja lähiluvulla.

3. Yhteisön jäsenenä

3.1. Yhteisöllisyys

Saarnoissa korostui yhteisöllisyyden kristillinen ulottuvuus. Kaste oli kastetun liittämistä kristittyjen yhteisöön, seurakuntaan ja kirkkoon. Yhteisöä tarvittiin hengellisen elämän hoitamista varten. Kun oma usko horjuu, kirkon ja sen jäsenten usko kannat-

9 <https://www.kotimaaapro.fi/digipostilla/>.

telee, ja kun ei jaksa rukoilla, seurakunta rukoilee jäsentensä puolesta. Joukossa on aina joku, joka lohduttaa ja muistuttaa Jumalan hyvyydestä ja armollisuudesta.¹⁰

Kirkkoyhteisöä verrattiin saarnassa laumaan. Kasteessa ihminen liitetään hyvän paimenen laumaan, ja tärkeimpänä elämässä pidettiin pysymistä Jeesuksen laumassa. Jeesus etsii kadonneitakin lampaita, jotka ovat lähteneet omille teilleen ja sanoneet hyvästit Jeesukselle, ja johdattaa takaisin yhteisöön. Paimen haluaa hoitaa ja ruokkia lampaitaan seurakunnassa. Lammas laumaeläimenä on kristityn esikuva, sillä yhteys seurakuntaan on Jumalaan uskovan elinehto. Yhteinen tehtävä on pitää huolta siitä, että myös tulevat sukupolvet ymmärtävät seurakunnan merkityksen ja tahtovat kuulua siihen.¹¹

Kirkkoyhteisön universaalia luonnetta kuvattiin saarnoissa sanomalla, että seurakuntaan kuuluvat kaikki kastetut ja Jeesukseen uskovat kristityt kautta vuosisatojen.¹² Kristillinen yhteisöllisyys on merkittävä lisä biologiselle yhteisölle. Vaikka perhe ja suku ovat tärkeitä yhteisöjä, kasteessa saadaan näiden lisäksi uusi yhteisö. Biologinen sukulinja ei ole enää ainut ihmisen identiteettiä määrittävä tekijä, sillä uusi yhteys tulee Jumalalta, Hengen lahjana. Kristityt on kastettu yhdeksi ruumiiksi, jonka yksi ja sama Henki on yhdistänyt (1. Kor. 12:13).¹³

Suomalaisten kastekäsityksestä poiketen saarnoissa ei tuotu esiin yhteisöllisyyttä osana suomalaisuutta ja suvun kristillisiä perinteitä. Kun suomalaisten keskuudessa kastetta pidettiin suomalaisuuteen kuuluvana yhteisöllisyytenä, jossa konkretisoituu yhteys sukuun ja suvun yhteisiin kristillisiin juuriin, saarnoissa korostui seurakuntayhteisön jäsenyys. Perhettä pidettiin saarnoissakin tärkeänä, mutta kaste oli ensisijaisesti uuden yhteisön saamista. Kun suomalaiset korostivat yhteisön antamaa tukea, hyväksyntää ja luottamusta yleisessä mielessä, saarnoissa painotettiin yhteisön tukea uskonelämälle. Molemmissa ryhmissä pidettiin seurakunnan jäsenyyttä tärkeänä ja koettiin paikallisseurakunnan jäsenenä liittyttävän maailmanlaajuiseen yhteisöön ja universaaliin kristilliseen kirkkoon.¹⁴

Kirkon jäsenyyden merkitys niin pappien kuin suomalaisten kastekäsityksissä ei sinänsä ole yllättävää, sillä sitä korostetaan monella taholla kirkon dokumenteissa. Katekismuksen ja kirkkojärjestyksen mukaan kasteessa tullaan kirkon jäseneksi.¹⁵ Yhteisön jäseneksi tuleminen mainitaan myös kastekaavassa, jos pappi ottaa kastetun syyliinsä ja lausuu: ”Pyhässä kasteessa NN (etunimet) on otettu Kristuksen kirkon ja X:n seurakunnan jäseneksi.”¹⁶

10 Digipostilla, Peura 22.04.2018, Peura 31.03.2018, Peura 29.11.2020.

11 Digipostilla, Häkkinen 15.04.2018.

12 Digipostilla, Miettinen 17.11.2019.

13 Digipostilla, Pietilä 21.07.2019.

14 Vrt. Hytönen 2020b, 67–71, 110–111.

15 Katekismus 1999, kohta 20; Kirkkojärjestys 1055/1993, 1 § 3.

16 Kirkollisten toimitusten kirja 2003, Kaste, kohta 13.

Vaikka Jumala ottaa kasteessa omakseen nimeltä mainiten, ketään ei kasteta vain yksittäiseksi kristityksi eikä kaste jää pelkästään Jumalan ja kastetun väliseksi asiaksi. Kasteen kokonaisuuteen kuuluu seurakunta ja kasteen lahjaan hengellinen tehtävä seurakunnan edustajana toimimisesta toisille ihmisille.¹⁷ Seurakuntayhteisö parhaimmillaan tukee jäseniään toteuttamaan Jumalan tahtoa ja hoitamaan suhdettaan Jumalaan. Kirkkoon liittymisen syitä kartoittavassa tutkimuksessa todettiin, että yhteisöllisyyden kaipuu oli joillekin ensisijainen syy liittyä kirkkoon. Seurakunnassa mahdollistuvat muut ihmissuhteet ja rippikouluryhmä tai nuorten porukka koettiin tärkeiksi. Seurakuntaa verrattiin lämpimään syliin, joka on avoinna kaikille ja johon voi kuulua vikoineen päivineen. Yhteisöllisyyden tuoma turva konkretisoitui erityisesti elämän kriiseissä ja yksinäisyyden ahdistuksessa, eikä se edellyttänyt aktiivista osallistumista seurakunnan toimintaan. Se oli pikemminkin oman paikan löytymistä, yhteyden pitämistä ja kokemusta kuulumisesta yhteen.¹⁸ *Gallup Ecclesiastica 2019* -kyselyssä 34 prosenttia suomalaisista piti halua olla osa kristittyjen yhteisöä hyvin tai melko tärkeänä kirkkoon kuulumisen syynä ja 30 prosenttia hyvin tai melko tärkeänä kirkkoon liittymisen syynä. Erityisen tärkeää yhteisöllisyys oli nuorille.¹⁹

Jumalanpalvelusta muistiyhteisönä tutkineen Anneli Vartiainen mukaan ryhmä on yksilölle kehys, jossa hän voi muistaa, ja kollektiivinen muisti syntyy, kun ihmiset tietyn ryhmän jäseninä muistavat. Kielellä, toiminnalla, vuorovaikutuksella ja tunteisiin perustuvilla siteillä toisiin ihmisiin on merkittävä rooli muistamisessa. Kokemukseen perustuva muistaminen on usein yksilön omaa, kun taas merkityksiin perustuva muistaminen on sidoksissa yhteisöön. Yksilön muistin yhteisöllistä luonnetta kuvataan termillä ”vuorovaikutteinen muisti” (*communicative memory*). Traditio voidaan määritellä muistamiseksi, joka on tullut historiallisesti tietoiseksi muistamisestaan tai merkitysten siirtämisestä sukupolvelta toiselle. Joissakin tradition määritelmissä korostetaan kommunikaatiota, jossa kommunikoidaan vertikaalisesti, sukupolvien välillä. Traditio on siis sukupolvien välistä muistamista ja yhteisön pitkäkestoinen kulttuurinen identiteetti. Yhteistä määritelmille on, että traditiossa on kysymys muistamisesta, joka ulottuu sukupolvien taakse ja edellyttää vertikaalista kommunikaatiota sekä tapahtuu symbolien ja riittien välityksellä eli edellyttää merkkejä ja toimintaa. Tätä kutsutaan tietoiseksi muistamiseksi.²⁰

17 Laulaja 2003, 218.

18 Kauppinen 2008, 117–119, 143.

19 Sohlberg & Ketola 2020, 63–64.

20 Vartiainen 2014, 10–14; Vartiainen 2015, 12–16.

3.2. Osallistuminen kirkon toimintaan

Saarnoissa kaste nähtiin mahdollisuutena kutsumuksen toteuttamiseen ja vapaaehtoisin palvelutehtäviin seurakunnassa. Kutsumuksista mainittiin vanhemmuus ja yhteiskunnassa tehtävä työ. Kastettuja koskevan yleisen pappeuden perusteella joidenkin osana katsottiin olevan kirkollinen kutsumus, useimpien tosin vapaaehtoisena.²¹ Kirkon taloudellisten voimavarojen vähetessä jäsenten vapaaehtoinen vastuunkanto korostuu ja kasteen todeksi eläminen johtaa parhaimmillaan lähetystehtävän hoitamiseen omalla paikalla ja seurakunnan palvelemiseen niillä lahjoilla, jotka Jumala on kullekin suonut.²² Seurakunnassa on tarjolla tehtäviä, joita jokainen kastettu voi tehdä ja Vapaaehtoistyö.fi-sivuston kautta jokainen voi löytää itselleen sopivan tehtävän. ”Lapsikin voi lukea Raamatun tekstin kirkossa tai pidellä ehtoollisleipälautasta. Isommat ihmiset voivat kouluttautua ehtoollisavustajiksi, toimia vanhuksen ystävinä, tulla mukaan valvojiksi eri tilaisuuksiin ja montaa muuta asiaa.”²³

Kutsumuksen ja lähetystehtävän korostaminen kristityn velvollisuutena tuli esiin myös aiemmassa saarnatutkimuksessa, jonka mukaan kutsumus ymmärrettiin saarnoissa Jumalalta kasteessa saatuna tehtävänä. Jumala on kutsunut kastetut ja uskovat ihmisten kalastajiksi pelastuksen sanoman viemiseksi kaikkialle maailmaan ja jokaisen lähiympäristöön. Lähimmäisenä toimimista pidettiin ihmisen tärkeimpänä kutsumuksena, ja sen sisältönä oli rakkaus ja hyvän tekeminen.²⁴

Suomalaisten kasteessa korostamat kirkon jäsenyyden antamat oikeudet ja niiden arvostaminen eräänlaisina ”jäsenetuina” puuttui kokonaan saarnoista. Saarnoissa odotettiin toimintamuotoihin osallistumista suurempaa aktiivisuutta, kun suomalaisille riitti kasteen avaama mahdollisuus osallistua seurakunnan toimintaan.²⁵ Se, ettei kastetta mahdollisuutena osallistua seurakunnan eri toimintamuotoihin ilman erityisen vastuunkantajan roolia pidetty saarnoissa esillä, johtuu varmasti kuulijakunnasta. Jumalanpalveluksiin osallistuvat ovat usein muutoinkin aktiivisia seurakuntalaisia, jotka ovat jo löytäneet paikkansa kirkosta tai ovat ainakin tietoisia eri toimintamuodoista. Koska he ovat jo seurakunnan toiminnan piirissä, heille ei ole tarpeen esitellä kasteen ja toimintamuotojen yhteyttä. Sen sijaan heitä voi kannustaa aktiivisempaan seurakuntalaisuuteen erilaisten vapaaehtoistehtävien muodossa.

Kaste oikeutena kirkollisiin toimituksiin juuri suomalaisten kohdalla ei sinänsä yllätä, sillä mahdollisuus kirkollisiin toimituksiin on suomalaisille tärkeä kirkkoon

21 Digipostilla, Tuovinen 04.11.2018.

22 Digipostilla, Peura 07.01.2018.

23 Digipostilla, Pietilä 18.03.2018.

24 Hytönen 2018, 106, 115–119, 131.

25 Vrt. Hytönen 2020b, 71–75, 115–118.

kuulumisen ja siihen liittymisen syy. Mahdollisuus osallistua johonkin kirkolliseen toimitukseen kuten kasteeseen, häihin tai hautajaisiin oli 81 prosentille suomalaisista hyvin tai melko tärkeä kirkkoon kuulumisen syy ja 76 prosentille hyvin tai melko tärkeä kirkkoon liittymisen syy. Kirkollisten juhlapyhien kuten joulun ja pääsiäisen kristillisen perinteen arvostaminen oli 75 prosentille hyvin tai melko tärkeä kirkkoon kuulumisen syy ja 59 prosentille hyvin tai melko tärkeä kirkkoon liittymisen syy.²⁶

Rippikoululaisille puolestaan rippikoulun antama oikeus toimia kummina ja oikeus kirkollisen avioliiton solmimiseen olivat tärkeimmät syyt rippikoulun aloittamiseen. Niiden suosio on säilynyt rippikoulun käymisen syinä, vaikka kirkollisen avioliittoon vihkimisen suosio on vähentynyt ja lasten kastaminen käynyt harvinaisemmaksi. Kummiuden merkitys rippikoulun käymisen syynä on pikemminkin kasvanut, kun taas oma kaste rippikoulun käymisen syynä on menettänyt merkitystään yksittäisistä syistä eniten.²⁷

Kirkkoon liittymisen syitä selvittäneessä tutkimuksessa arvostettiin niin ikään sitä, että kirkon jäsenenä vanhemmilla oli oikeus viedä lapsensa päiväkerhoon, kuo-roon ja partioon, eikä koulun uskonnonopetuksessa tarvinnut selitellä mitään. Lapsille haluttiin antaa tilaa uskonnollisen maailmankuvan kehittymiseksi ja tähän odotettiin tukea seurakunnalta. Osa piti tärkeänä, että kirkolla on toimintaa, vaikka he eivät itse osallistukaan siihen. Juhla-aikojen, erityisesti joulun jumalanpalveluksiin oli myös osallistuttu ja ne koettiin virkistävinä juhlan tuojina.²⁸ Tutkimuksessa kirkosta eroamisen syistä todettiin, että halu saada kirkollisia toimituksia piti ihmisiä kirkon jäsenenä huolimatta jopa uskonnottomasta maailmankatsomuksesta tai selkeistä katsomuksellisista ristiriidoista kirkon kanssa.²⁹

Ann-Maarit Joenperä kiinnitti väitöskirjassaan huomiota pyhyiden kokemukseen uskonnollisuuden painopisteen siirtyessä perinteisestä luterilaisesta kristillisyydestä kohti uusia, yksilöllisyyttä, valinnanvapautta ja spiritualiteettia korostavia muotoja. Uusi individualistisen uskonnollisuuden nousu on osa yhteiskunnallisen fragmentoitumisen prosessia, jossa hierarkkisesti rakentuneiden kirkkoinstituutioiden merkitys vähenee ja kristillinen monopoli hengellisyydessä asetetaan kyseenalaiseksi. Yksi suuri kertomus jakautuu lukuisiksi yksilöllisiksi pieniksi kertomuksiksi pyhästä, kuten kertomuksiksi luontokokemuksista, tärkeistä paikoista, muistoista ja esineistä. Niiltä puuttuu kuitenkin juurtuminen osaksi suurempaa pyhää kertomusta. Tästä syntyy nykyihmisen kaksijakoinen suhde pyhään, jolloin hän osallistuu mielellään erilaisiin uskonnollisiin riitteihin sekä arvostaa pyhiä paikkoja ja pyhyiden tunnetta, mutta suhtautuu samanaikaisesti epäilevästi niiden tulkintaa kohtaan. Jumalanpal-

26 Sohlberg & Ketola 2020, 63–64.

27 Porkka 2019, 151–152, 164.

28 Kauppinen 2008, 147–152, 174.

29 Niemelä 2006, 60.

veluksen tavoin kirkolliset toimitukset voivat olla osallistujille osallisuutta pyhään, jolloin ihmisen oma elämänkertomus on osa suurta kosmista kertomusta. Ihmisen elämymaailmassa Raamatun kertomasta tapahtumasta tulee totta ja hän voi ottaa sen osaksi omaa elämänkertomustaan eheyttävällä, voimaannuttavalla ja hoitavalla tavalla. Parhaimmillaan nykyistyminen merkitsee sitä, että ihminen tuntee olevansa osa universaalia, kosmista aikaa, jossa mennyt aika, tämä aika ja tuleva aika ovat nykyistä aikaa.³⁰

4. Kaste perinteenä ja nimenantojuhlana

4.1. *Tavat ja perinteet*

Saarnoissa kaste- ja lähetyskäsky laajeni opetuslapsille annetusta tehtävästä kaikkia kristittyjä koskevaksi tehtäväksi. Kristityt nähtiin osana Jeesuksen oppilaiden ketjua, jotka Jeesus lähetti julistamaan rauhaa ja Jumalan valtakunnan tulemistä koteihin ja koko maailmaan.³¹

Saarnoissa kaste nähtiin hyvänä tienä, jolle vanhemmat ohjaavat lapsensa. Tuomalla lapsen kastettavaksi vanhemmat ovat halunneet lapsensa saavan jotain, joka on parasta mahdollista. ”Mitä parempaa vanhemmat voivatkaan lapselleen tarjota kuin kasteen lahjan ja mahdollisuuden seurata maailman valoa, Vapahtajaamme Jeesusta.”³² Sukupolvelta toiselle siirretty uskon perintö luo kaikupohjaa Jumalan sanan kuulemiselle ja kristittyinä kasvamiselle. Seurakunnan toivottiin olevan se paikka, jossa sukupolvet ja erotuksesta kaikki ihmiset voivat kohdata toisensa.³³ Papeista oli upeaa olla mukana välittämässä kasteen mukanaan tuomaa perintöä sukupolvelta toiselle. Vaikka maailma on muuttunut ja kieli sekä tavat sen mukana, Jumala kutsuu ihmisiä yhteyteensä ja lahjoittaa kasteen kautta uuden elämän.³⁴

Kaste tapana ja perinteenä, jolla on myönteinen merkitys tuli esiin myös suomalaisten kastekäsityksissä. Kun saarnat korostivat sukupolvelta toiselle välittyvää uskonperintöä, suomalaiset kokivat lasten liittyvän kasteessa vanhempiinsa ja kummeihinsa, samaan uskontoon, traditioon sekä kristillisiin arvoihin. Molemmissa ryhmissä kastaminen ymmärrettiin kristilliseen traditioon liittyvänä tapana myös siinä mielessä, että samalla toimittiin Jeesuksen ohjeen ja Raamatun kehotuksen mukaisesti. Saarnoissa kaste- ja lähetyskäsky nähtiin kaikkia kristittyjä koskevana tehtävänä, ja suomalaiset totesivat halunneensa vanhempina ja kummeina jatkaa

30 Joenperä 2013, 14, 90; Wikström 2004, 15–16.

31 Digipostilla, Lehtoviita 25.10.2020.

32 Digipostilla, Peura 22.04.2018.

33 Digipostilla, Tuovinen 30.12.2018.

34 Digipostilla, Leverin 07.01.2018.

perinnettä oman lapsensa kohdalla. Kaste oli vanhempien ja kummien mukaan hyvä alku elämälle ja sen toivottiin ohjaavan lapsen elämää toivottuun suuntaan, kun taas saarnoissa puhuttiin kasteesta hyvänä tienä. Saarnoissa seurakunnan toivottiin olevan sukupolvia yhdistävä kohtaamispaikka ja samansuuntainen ajatus oli myös suomalaisilla, jotka toivoivat lapselleen samanlaista turvallista seurakuntayhteyttä ja uskoa Jumalaan, mikä heillä itselläänkin oli.³⁵

Kirkossa onkin pitkään korostettu vanhempien merkitystä sekä lapsen kastamisessa että kristillisen perinteen välittämisessä. Vanhempia on kutsuttu Jumalan työtovereiksi päättäessään, että heidän lapsensa kastetaan. Vanhemmat paitsi järjestävät kastetoimituksen, kutsuvat papin ja pyytävät kummit, ovat myös lapselle ensimmäiset kristityn mallit.³⁶

Niin kauan kuin valtaosa ympärillä olevista ihmisistä on kastettu, kastaminen kuuluu asiaan osana suomalaisuutta ja kristillisten arvojen jatkuvuutta. Kirkon jäsenistä 55 prosenttia koki kirkon roolin tärkeäksi suomalaisessa yhteiskunnassa ja tämä oli heille tärkeä tai melko tärkeä kirkkoon kuulumisen syy.³⁷ Kirkkoon liittyneitä koskevassa tutkimuksessa puolestaan kirkon katsottiin kuuluvan suomalaiseen yhteiskuntaan ja ylläpitävän suomalaista kulttuuriperintöä. Kirkkoon liittyminen oli paluuta ”isien kirkkoon”.³⁸

Traditio on sukupolvien välistä muistamista ja yhteisön pitkäkestoinen kulttuuriin identiteetti, johon liittyvät myös rituaalit. Historia ja muistaminen kuitenkin eroavat toisistaan, sillä historia on kertomus jostakin joskus tapahtuneesta, muistamisessa on kysymys jostakin minulle tapahtuneesta, minun tarinastani. Historia on tietoa, muistaminen puolestaan on osa identiteettiä. Heikki Räisäsen mukaan tradition tehtävänä on antaa uskon sisällölle järjestelmällinen muoto. Muistiyhteisölle on Anneli Vartiainen mukaan luonteenomaista, että sillä on menneisyys, jolle se perustuu. Se kuljettaa mukanaan merkityksiä, joiden kautta yksilöt näkevät roolinsa osana suurempaa kokonaisuutta ja voivat sitoutua esimerkiksi yhteiseen hyvään. Rituaalit kasvattavat yhteisön yhteenkuuluvuudentunnetta yhteisten symbolien kautta, legitimoivat instituutioita ja auktoriteetteja sekä ylläpitävät arvorakenteita. Yhteisöt sinänsä eivät kuitenkaan muista, vaan siihen tarvitaan instituutioita, sosiaalisen järjestyksen ja yhteistyön rakenteita ja mekanismeja, eli kristillisessä yhteisössä kirkkoa.³⁹

35 Vrt. Hytönen 2020b, 75–78, 118–121.

36 Laulaja 2003, 218.

37 Sohlberg & Ketola 2020, 63–64.

38 Kauppinen 2008, 112.

39 Vartiainen 2014, 14–19; Vartiainen 2015, 16–23; Assmann A. 2004, 88, 114–115; Assmann J. 2006, 110–114; Räisänen 1992, 176.

4.2. Nimen saaminen

Saarnoissa nimi liitettiin yksilöllisyyteen ja yksilön arvokkuuteen. Jeesus tahtoo kohdata jokaisen omana itsenään, ainutlaatuisena ja arvokkaana yksilönä, ei ainoastaan suuren joukon tai massan osana. Kasteessa kristityt on kutsuttu nimeltä Jeesuksen omiksi. Nimeltä kutsuminen liittyy ihmisen jumalalliseen todellisuuteen ja Kristuksen pelastustekojen yhteyteen.⁴⁰ Pienetkin kasteveden pisarat riittävät, kun niillä kastetaan Jumalan nimessä. Taivaasta vakuutetaan: sinä olet minulle rakas, sinä kuulut minulle.⁴¹ Vanhempien tai kasvattajien antamalla nimellä Jumala on kutsunut kristityt omikseen ja tuntee heidät nimeltä. Nimi muistuttaa, että kristitty on Jumalan luoma ja lunastama. Nimi kirjataan elämän aikana moniin rekistereihin ja kirjoihin, mutta tärkeintä on, että ne ovat taivaan kirjassa.⁴²

Saarnassa selitettiin, kuinka ihmisen tai asioiden nimellä oli Raamatun tekstien kirjoittajien kulttuurissa suuri merkitys. Se, jolle Jumala oli antanut nimen, oli Jumalan omistuksessa ja hallintovallassa, Jumalan oma. Antiikin maailmassa nimen katsottiin edustavan henkilöä itseään, hänen mainettaan ja kunniaansa. Nimessä oli voimaa.⁴³

Saarnat ja suomalaiset liittivät omaan nimeen Jumalan kutsun henkilökohtaisuuden. Kun suomalaiset korostivat oman identiteetin saamista, saarnat painottivat kastetun olevan Jumalan luoma ja lunastama. Molemmissa ryhmissä tuotiin esiin, että nimi on omien vanhempien valitsema. Kun suomalaiset ajattelivat liittyvänsä nimen kautta sukuun, sukupolvien ketjuun ja seurakuntaan, saarnoissa muistutettiin, että tärkeintä on nimen löytäminen taivaan kirjasta. Molemmissa kaste nähtiin ajallisen ja ikuisen liittymisenä yhteen sekä ainutlaatuisen yksilön liittämisenä jumalalliseen todellisuuteen ja Kristuksen pelastustekojen yhteyteen.⁴⁴

Kasteen suorittaminen Jumalan nimeen lausutaan niin kasteaavassa kuin katekismuksessakin. Kaste toimitetaan kolmiyhteisen Jumalan nimeen valamalla kastettavan päähän vettä kolme kertaa Isän ja Pojan ja Pyhän Hengen nimeen.⁴⁵ Jumalan nimeen vetoaminen osoittaa katekismuksen mukaan, että kaste on Jumalan työ, jota ihmisen ei tarvitse ansaita. Kasteessa Jumala kutsuu kastettavan nimeltä omakseen.⁴⁶ Ristinmerkin tekemisen yhteydessä pappi yhden vaihtoehdon mukaan pyytää Jumalaa kirjoittamaan lapsen nimen elämän kirjaan ja johdattamaan häntä valossa.⁴⁷

40 Digipostilla, Törmänen 08.09.2019.

41 Digipostilla, Repo 13.01.2019.

42 Digipostilla, Loikkanen 01.01.2018.

43 Digipostilla, Hintikka 26.05.2019.

44 Vrt. Hytönen 2020b, 78–80, 121–123.

45 Kirkollisten toimitusten kirja 2003, Kaste, kohta 13; Hätäkaste, kohta 1; Nuoren ja aikuisen kaste, kohta 13; Kaste jumalanpalveluksen yhteydessä, kohta Kaste.

46 Katekismus 1999, kohdat 34–35.

47 Kirkollisten toimitusten kirja 2003, Kaste, kohta 6, jälkimmäinen vaihtoehto.

Pentti Lempiäisen mukaan nimi osoittaa, ettei ihminen ole pelkkä numerosarja yhteiskunnan tilastoissa ja tietokoneen muistissa, vaan hän on ainutkertainen yksilö. Nimen mainitseminen kasteen yhteydessä korostaa Jumalan kutsun ja hänen lahjoittamansa pelastuksen henkilökohtaisuutta. Raamatussa kehoitetaan iloitsemaan siitä, että nimi on merkitty taivaan kirjaan (Luuk. 10:20; Hepr. 12:23; Ilm. 3:5; 21: 27).⁴⁸

5. Oppiin ja uskon sisältöön liittyvät merkitykset

5.1. Usko ja Jeesuksen seuraaminen

Saarnoissa kasteen korostettiin olevan kutsu Jeesuksen opetuslapsiksi ja Kristuksen seuraajaksi.⁴⁹ Kasteessa saadaan lahjaksi Pyhä Henki, joka saa aikaan uskon.⁵⁰ Uskon myötä Jeesus tulee asumaan sydämissä. Jokaista kastettua kutsutaan seuraamaan häntä, täyttämään Jumalan tahtoa ja palvelemaan lähimmäistä. Jo kasteessa kristityille on varattuna tehtävä seurakunnassa. Kaste- ja lähetyskäsky, rakauden kaksoiskäsky ja kymmenen käskyä velvoittavat kristittyjä.⁵¹

Jumalanpalveluksessa toimitetun kasteen yhteydessä pidetyssä saarnassa kietyttiin, että kaste on matkan alku, pääsy tielle ja Jeesuksen seuraan. Kasteessa saadaan elämä Jeesuksen yhteydessä ja oma usko. Tarkoitus on, että näistä kaikista tulee totta elämän matkan aikana. Sen vuoksi kristillisessä perinteessä puhutaan kastetta seuraavasta päivittäisestä kilvoituksesta. Tien kulkijat ovat Kristuksen seuraajia. Heitä kutsutaan seuraamaan valoa, josta kastekynttilä kertoo, elämään Kristuksen esimerkin mukaisesti ja rakastamaan lähimmäistä. Tiellä vaeltaessaan kastettu oppii vähitellen tuntemaan matkakumppaninsa Jeesuksen, ja siksi kastetulle on kerrottava, mitä Jeesus on tehnyt hänen puolestaan. Jos Jumala suo, kastetussa syntyy usko, joka kasteen kanssa johdattaa hänet ikuiseen elämään.⁵²

Vasta kasteen jälkeen voidaan puhua jatkuvan parannuksen teosta ja katumuksesta. Kasteen lahjasta huolimatta synnistä ei pääse noin vain eroon. Synti jää asumaan ihmiseen ja saa lankeamaan, ja siksi kastetun elämään kuuluu jatkuva parannuksen teko ja kilvoittelu uskon vanhurskaudessa. Kilvoitus on lähimmäisen rakastamista sanoin ja teoin sekä kunnian antamista Jumalalle siitä hyvästä, mitä ihminen elämässään kokee. Tämä kaikki merkitsee uskon vahvistumista ja paluuta kasteen armoon.⁵³

48 Lempiäinen 1998, 7–8.

49 Digipostilla, Apajalahti 14.01.2018, Apajalahti 27.05.2018, Repo 13.01.2019, Hintikka 04.11.2019, Hintikka 15.12.2019.

50 Digipostilla, Tyynelä-Haapamäki 20.05.2018, Tikkala 07.07.2019.

51 Digipostilla, Tuovinen 28.01.2018, Tuovinen 16.09.2018.

52 Digipostilla, Peura 22.04.2018.

53 Digipostilla, Peura 07.01.2018.

Osa saarnaajista korosti, että usko ja kaste kuuluvat yhteen. Ilman uskoa kaste ei vaikuta sitä, mitä varten se on suoritettu.⁵⁴ Toiset puolestaan painottivat uskoa lahjana, mutta rakkautta ihmisen valintana. Jumala lahjoittaa kasteessa uskon myös pienelle vauvalle, joka ei ymmärrä toimitusta. Jokaiselle Jumala lahjoittaa uskon, joka pelastaa, armosta, lahjana, ilman omaa ansiota, ilman yhtään omaa tekoa. Jumalan valtakunta etenee silloin, kun kastettu ottaa vakavasti sen, mitä Jumala pyytää: tekee rakkauden ratkaisun aina, kun on valinnan paikka.⁵⁵

Kaste kristityn matkan alkuna, jossa Pyhä Henki lahjoittaa uskon, tuli esiin niin saarnoissa kuin suomalaisten käsityksissä. Kaste mahdollisti uskon vahvistumisen ja kehittymisen sekä Jeesuksen opetuslapsiksi tulemisen. Saarnaajat korostivat tästä avautuvaa tehtävää seurakunnassa, kun taas suomalaiset näkivät sen tehtävänä ensisijaisesti omassa lähipiirissään ja suhteessa omiin lapsiinsa ja kummilapsiinsa. Molemmissa ryhmissä oli erilaisia painotuksia sen suhteen, mikä rooli ihmisellä on uskon lahjan aktivoitumisessa. Osalle suomalaisista usko merkitsi kastetun aktiivisuutta, uskoon tulemistä tai lahjan käyttöön ottamista, kun taas toiset painottivat, että usko on saatu jo kasteessa ja se kantaa läpi elämän aina iankaikkisuuteen saakka. Saarnaajista puolestaan jotkut toivat esiin, että ilman uskoa kaste ei vaikuta sitä, mitä varten se on suoritettu. Toiset saarnaajat vakuuttivat, että usko on aina lahja, mutta rakkaus ihmisen valinta.⁵⁶

Katekismuksen mukaan kaste ja usko ovat Jumalan tekoja ihmisessä, eikä kasteen arvo riipu ihmisen asenteesta. Kasteessa annetaan kaikki anteeksi ja kastettu puetaan Kristuksen puhtauteen. Pyhä Henki synnyttää kastetun uudesti ja lahjoittaa uskon, jolla hän voi tarttua kasteen lupauksiin.⁵⁷ Tunnustuskirjojen mukaan Jumala työskentelee aktiivisesti Pyhän Hengen avulla ihmisen uskon ja taivaallisten lahjojen säilymisen puolesta. Ilman tätä Jumalan työtä ihmisen oma työ Jumalan sanan harjoittamiseksi on hyödytöntä.⁵⁸

Useissa kastekaavan kohdissa tulee teemana esiin, kuinka Jeesus kutsuu kastetun opetuslapsukseen. Kun pappi tekee ristinmerkin kastettavan otsaan, hän sanoo: ”Ota pyhä ristinmerkki otsaasi ja rintaasi todistukseksi siitä, että ristiinnaulittu ja ylösnoussut Jeesus Kristus on sinut lunastanut ja kutsunut opetuslapsukseen.” Kastekaavan rukouksissa pyydetään, että Jumala auttaisi lasta uskomaan ja elämään Jumalan lapsena. Pyhän Hengen rukoillaan asuvan kastetussa, että hän kasvaisi uskossa ja rakkaudessa. Lapsen toivotaan tulevan osalliseksi kaikista pelastuksen lahjoista ja kasvamaan Jeesuksen Kristuksen opetuslapsena.⁵⁹

54 Digipostilla, Korttesluoma 13.01.2019.

55 Digipostilla, Väyrynen-Si 28.07.2018, Väyrynen-Si 06.09.2020. Uskosta lahjana myös Majuri 01.03.2019.

56 Vrt. Hytönen 2020b, 88–93, 127–130.

57 Katekismus 1999, kohta 35.

58 Tunnustuskirjat (Yksimielisyyden ohje) 476–477, 16.

59 Kirkollisten toimitusten kirja 2003, Kaste, kohdat 6–7.

5.2. Jumalan lapseus

Saarnojen mukaan jumalanpalvelukseen osallistujista on kasteen kautta tullut Kristuksen omia, ja he ovat päässeet Kristuksen läheisyyteen. Yhä edelleen on niin, että lapset saavat tulla Jeesuksen luo sellaisina kuin ovat.⁶⁰ Kastetut ovat Jumalan lapsia, koska Jumala on kutsunut heidät kasteessa nimeltä omakseen. Kastetun elämällä on tarkoitus: etsiä Jumalaa ja elää hänen lähellään.⁶¹

Saarnoissa Jumalan lapseuteen sisältyi tehtävä. Jokainen, joka on kutsuttu Jumalan lapseksi, on kutsuttu Jeesuksen lähettilääksi.⁶² Joku saarnasikin kahdesta kutsusta. Ensimmäinen kutsu on saatu kasteessa, kun Jumala on kutsunut lapsekseen, suureen perheeseensä, elämään hänen yhteydessään ja kulkemaan Kristuksen seuraajana. Toisessa kutsussa Jumalan kutsuu kristityt rakentamaan Jumalan valtakuntaa tässä maailmassa. Tähän kutsuun myöntävästi vastaaminen on perimmäinen syy siihen, miksi jumalanpalvelukseen on tultu.⁶³

Kaste oli sekä saarnaajille että suomalaisille merkki Jumalan lapseksi pääsemisestä ja Kristuksen yhteyteen liittämistä. Suomalaisten perhesuhteisiin viittavia sanoituksia ja läheiseen suhteeseen viittaavia ilmauksia Jumalan lapseudesta ei saarnoissa käytetty. Suomalaisille kaste antoi Jumalan lapsen oikeudet, Isän rakkauten, siunauksen ja anteeksiantamuksen sekä tunteen lapsen kuulumisesta samaan Jumalan lasten joukkoon muiden kanssa, Jumalan perheväkeen, jossa kaikilla oli sama isä. Saarnoissa tämä ilmaistiin sanomalla, että kastetuista on tullut Kristuksen omia ja he ovat päässeet Kristuksen läheisyyteen. Saarnoissa Jumalan lapseus nähtiin tehtävänä toimia Kristuksen lähettiläänä ja Jumalan valtakunnan rakentajana maailmassa.⁶⁴

Lapsiteologiasta väitelleen Eriikka Jankon mukaan lapseus suhteessa Jumalaan on myös ihmisten keskinäinen side. Jumala on kaikkien ihmisten isä, *Abba*. Siksi lapseuden identiteetti on jaettu identiteetti, joka kutsuu kaikenikäisiä tunnustautumaan Jumalan lapsiksi. Kummin erityinen tehtävä on huolehtia, että lapsi oppii sosiaalisessa kontekstissaan tuntemaan, kenen lapsi hän ensisijaisesti on. Lapsen hengellinen lapseus on uhattuna, jos lasta ympäröivä yhteisö suhtautuu välinpitämättömästi lapseen tai velvoitteisiin, joita sillä on lasta kohtaan. Lasten täytyy saada tulla osaksi yhteisöä – kuten lasten evankeliumi muistuttaa. Ilman lapsia kirkolla ei ole jatkuvuutta, mikä puolestaan merkitsee kirkon tradition katkeamista havaittavassa todellisuudessa. Lapsi haastaa eettisellä ja teologisella tasolla seurakuntayhteisöä muistuttaen taivasten valtakunnan hierarkiasta, jossa pienin on suurin. Ilman lapsia kirkossa ei olisi lasten esimerkkiä Jumalan valtakunnasta.⁶⁵

60 Digipostilla, Peura 29.11.2020.

61 Digipostilla, Hallikainen 10.06.2018.

62 Digipostilla, Hermesaho 14.10.2018.

63 Digipostilla, Tuovinen 24.12.2018.

64 Vrt. Hytönen 2020b, 81–83, 125–127.

65 Jankko 2019, 144–238.

5.3. Siunaus

Kasteen lupaus Jumalan huolenpidosta koskee saarnojen mukaan kaikkia. Jumalan lupaus ei erottele ihmisiä.⁶⁶ Kristus on kulkenut yhtä matkaa kasteesta lähtien ja ollut läsnä elämässä. Hän on jakanut ilot, surut, onnistumisen hetket ja katkerat vaiheet kastetun kanssa. Kasteen ja uskon vuoksi kristitty luottaa ja turvautuu häneen yhä uudestaan.⁶⁷ Jumala lähettää tukensa ja turvansa myös sakramenteissa, kasteessa ja ehtoollisessa.⁶⁸

Saarnoissa siunaus nähtiin myös kastettujen tehtävänä. Vanhemmat ja kummit siunaavat vasta kastettua, ja kummeja kutsutaan siunaamaan konfirmaatiossa. Jokaisen jumalanpalveluksen ja kirkollisen toimituksen lopussa on Herran siunaus, joka on rukousta ja Jumalan sanaa. Siunaus sisältää kaiken sen, mitä Jeesus on valmistanut kärsimyksellään, kuolemallaan, ylösnousemisellaan ja taivaaseen astumisellaan. Siunauksen sisältönä on syntien anteeksianto, taivaaseen pääsy sekä rakkaus, rauha ja ilo jokaiselle päivälle. Tämä siunaus on lahjoitettu kasteessa ja otetaan vastaan uskoen. Kasteessa Jumalan armosyli tuodaan kristityn ulottuville koko elämän ajaksi. Pienelle lapselle vanhemman, kummin tai isovanhemman syli muistuttaa kaikkein turvallisimmasta, Jeesuksen sylistä, johon lapsi kannetaan kasteessa.⁶⁹

Jumalan kasteessa antama siunaus elämän perustana ja turvallisena pohjana tuli esiin niin saarnoissa kuin suomalaisten kastekäsityksissä. Siunaus merkitsi mahdollisuutta rakentaa elämä Jumalan ja hänen huolenpitonsa varaan myös sen vaikeina hetkinä. Suomalaiset halusivat kasteessa antaa lapsen suurempaan suojaan, ja vastaavasti saarnaaja puhui Jumalan armosylistä, joka tuodaan kristityn ulottuville koko elämän ajaksi. Suomalaisille kaste toi mieleen Jumalan siunaavat kädet ja ajatuksen suojelusenkelin saamisesta, kun taas saarnoissa vanhempien sylin ja lapselle antaman turvan katsottiin kuvastavan Jumalan syliä. Vanhemmille ja kummeille oli tärkeää, että Jumala pitää lapsesta huolta silloinkin, kun he itse eivät voi. Tähän ajatukseen saarnaaja liittyi kuvaamalla Kristuksen kulkemista yhtä matkaa kastetun kanssa jakaen tämän ilot ja surut.⁷⁰

Siunauksen rinnastuminen erityisesti suomalaisilla syliin ja suojaan korostaa turvallisuuden kokemuksen keskeisyyttä ihmisen elämässä. Maslowin tarvehierarkiassa turvallisuuden tunne on yksi viidestä ihmisen perustarpeesta, jotka ihminen pyrkii tyydyttämään ennen muita. Myöhempinä vuosinaan Maslow lisäsi hierarkiaan vielä kuudennen tason, itsensä ylittämisen (*self-transcendence*) tarpeen,

66 Digipostilla, Hallikainen 07.01.2018.

67 Digipostilla, Peura 31.03.2018.

68 Digipostilla, Jamnes 28.04.2019.

69 Digipostilla, Tuovinen 30.12.2018.

70 Vrt. Hytönen 2020b, 83–85, 123–125.

jolla hän tarkoitti yhteyden saamista johonkin omaa minää suurempaan. Keinoina tähän voivat olla esimerkiksi hengellisyys, taide tai altruismi.⁷¹

Ajatus Jumalan antamasta siunauksesta kasteessa pohjautuu lasten evankeliu-miin (Mark. 10:13–16), jossa Kristus käskee tuomaan lapset luokseen ja ottaa hei-dät syliinsä. Tuodessaan lapsen kasteelle vanhemmat ja kummit saavat Lutherin mukaan aikaan sen, että lapset siunataan ja he saavat taivaan valtakunnan. Tämä toteutuu heidän uskonsa vuoksi.⁷² Uusimmassa kirkon tulevaisuusselonteossa kaste ja siunaus on erotettu toisistaan ja pidetty mahdollisena siunausta ilman kas-tetta. Jos lapsi ei voi saada kastetta, hänen olisi kuitenkin hyvä saada siunaus. Jeesus ei kysellyt tuojien vakaumusta, kun hän otti lapset syliinsä ja siunasi heitä.⁷³

5.4. Armo ja Jumalan rakkaus

Saarnojen mukaan elämä on itsessään Jumalan antama arvokas ja ainutlaatuinen lahja, jonka kautta Jumala jakaa ylenpalttisesti hyvyyttään. Arjen monet suuret ja pienet asiat ovat Jumalan lahjaa. Kaste, usko ja armo ovat Jumalan hyviä lahjoja. Jumala rakastaa ja on armollinen.⁷⁴ Toisaalta armo ja armollisuus löytyvät vain elä-män myötä. Elämä löytää uusia sävyjä, ja löytyy se ihmeellinen asia, että lopulta kaikki on lahjaa, joka annettiin kasteessa ennen kuin ymmärsimme edes sitä pyy-tää. Tämä armon vahvistus saadaan uudelleen ehtoollisella.⁷⁵

Jumala on sanonut kasteessa: ”Sinä olet minun rakas poikani. Sinä olet minun rakas tyttöni.” Kasteen armoliitto on aina voimassa.⁷⁶ Jeesus kantoi ristillä rangais-tuksen siitä, mitä olemme rikkoneet, laiminlyöneet tai tehneet omin päin. Tästä ris-tin armosta on kasteessa tultu osallisiksi. Ansaitsematon armo merkitsee vapautta orjuuttavasta lain noudattamisesta. Kastetun ei tarvitse tehdä Jumalalle mitään kelvatakseen hänelle.⁷⁷

Kaste on mitä suurimmassa määrin hengellinen tapahtuma. Siksi kenenkään kastetun ei tarvitse tuskailia sitä, että hänelle ei koskaan ole tapahtunut mitään hen-gellisesti merkittävää. Kasteessa kristityt on vihitty yhteiseen pappeuteen palvele-maan ihmisiä ja rohkaisemaan heitä elämään Jumalan armosta.⁷⁸ Näin armoonkin liittyi saarnoissa lähimmäisen palvelun ja rohkaisun tehtävä.

Suomalaiset pitivät kastetta suorituskeskeisen maailman vastakohtana, jossa Jumala lahjoittaa armonsa ilmaiseksi, ja saarnoissa puhuttiin vastaavasti ansaitse-

71 Koltko-Rivera 2006; Maslow 1943.

72 Luther 1991, 18–19.

73 Vappula 2018, 27–28.

74 Digipostilla, Törmänen 25.08.2019.

75 Digipostilla, Apajalahti 07.01.2018.

76 Digipostilla, Hallikainen 07.01.2018.

77 Digipostilla, Tuovinen 28.01.2018.

78 Digipostilla, Luoma 13.01.2019.

mattomasta armosta. Molemmille ryhmille kaste oli merkki siitä, että Jumalalle jokainen ihminen on arvokas ja rakas. Saarnaaja puhui kasteen armoliitosta, ja suomalaiset kirjoittivat tämän lisäksi myös kasteen armosta, joka kantaa koko elämän matkan ajan, eikä se lähde pois ihmisestä. Kun suomalaiset kuvasivat kasteessa saatua armoa elämän suurimmaksi lahjaksi ja koko minuutta muokanneeksi seikaksi, saarnaaja muistutti armon lahjaluonteen avautuvan usein vasta elämän myötä.⁷⁹

Sekä saarnoissa että suomalaisten käsityksissä kasteesta liitettiin Augsburgin tunnustukseen, jonka mukaan Jumalan armo annetaan kasteen välityksellä. Kasteen kautta lapset annetaan Jumalan huomaan ja otetaan Jumalan armoon.⁸⁰ Armo on rakastetuksi tulemista, vaikka ei ansaitse rakkautta. Armo kuuluu Jumalalle, vaikka se vie ihmisen omien heikkouksien ja virheiden äärelle kohtaamaan itsensä ja katsomaan omaa elämää silmiin. Ainoastaan Jumala voi todella olla armollinen, sillä hän on hyvyys ja rakkaus. Risti on merkki armosta ja anteeksiantamuksesta, joka saadaan ilman omia ansioita, Kristuksen tähden (Room. 9:16).⁸¹

Kirkko koettiin vastavoimana yhteiskunnan arvojen koventuessa, työelämän vaatimusten kasvaessa ja kilpailun kiristyessä myös kirkkoon liittyviä koskevassa tutkimuksessa. Kirkkoon liittyvät halusivat liittyä kirkon arvoihin, kuten lähimmäisenrakkauteen ja heikkojen puolustamiseen.⁸² Tämä tuli esiin erityisesti suomalaisten käsityksissä kasteessa. Saarnoissa kirkon vastakulttuurista luonnetta ei mainittu, mutta kristityn vakuutettiin olevan Jumalan rakkauden arvoinen ja kykenevä rakastamaan ja rohkaisemaan muita.

5.5. Pelastus ja iankaikkinen elämä

Saarnojen mukaan kaste tekee kristitystä yhtä Kristuksen kanssa. Kasteen lahjan voimasta ylösnousemus ja uusi elämä alkavat toteutua. Kristitty ei jää kuoleman ja pahan voimien vangiksi, sillä Kristus on ylösnoussut. Hänellä on tulevaisuus ja toivo sekä pääsy iankaikkiseen iloon (Room. 6:3–5).⁸³

Viimeisinä päivinä on kysymys Jumala armollisuudesta. Pelkääville vakuutetaan, että Jumalan rakkaus kestää, eikä hänen ristillä aikaansaamansa sovinto ihmisten kanssa murru. Hän ei kadu, että on ottanut syntisen omakseen. Kasteessa solmittu yhteys on luja.⁸⁴ Jumala seisoo lupauksensa takana ja tunnustaa kastetun lapsekseen, vaikka jokainen on syntinen ja ansioton hänen edessään. ”Mutta kun Jumalan, meidän pelastajamme, hyvyys ja rakkaus ihmisiä kohtaan tuli näkyviin, hän

79 Vrt. Hytönen 2020b, 94–97, 131–133.

80 Tunnustuskirjat (Augsburgin tunnustus) 55, 1–2.

81 Häkkinen 2019, 71–73.

82 Kauppinen 2008, 112–113.

83 Digipostilla, Peura 31.03.2018.

84 Digipostilla, Peura 09.12.2018.

pelasti meidät, ei meidän hurskaiden tekojemme tähden, vaan pelkästä armosta (Tit. 3:4–5).” Tähän kastettu voi luottaa jokaisena elämänsä päivänä.⁸⁵

Toiset saarnaajat korostivat armoa ja toiset uskoa pelastuksen kriteerinä. Armoa korostava vakuutti Lutherin ratkaisseen armon riittämisen kysymyksen. ”Ihminen pelastuu yksin uskosta ja yksin armosta ja yksin Kristuksen tähden. Uskon meille lahjoittaa Jumala kasteessa ja armoa emme voi ansaita, emme edes hyvillä teoilla.”⁸⁶ Toinen puhui kasteessa saadusta kaksoiskansalaisuudesta ja matkasta kohti määränpäättä, toista kansalaisuutta, joka on lunastettu kasteen kautta. Kaksoiskansalaisuus on pysyvä ja sen vuoksi ei suurempia lupahakemuksia tarvitse jättää. ”Se pysyy meissä, vaikka me haluaisimme päästä siitä eroon. Me emme voi valita kotimaatamme tai kansalaisuuttamme. Ne annetaan meille syntymässä. Kasteen kautta me saamme olla myös taivaan valtakunnan kansalaisia.”⁸⁷

Uskoa korostavat saarnaajat painottivat, että pelastus on luvattu jokaiselle kastetulle, joka uskoo. Lähetyskäskyyn liittyvä lupaus toteutuu vain evankeliumin vastaanottajalle, mutta sen hylkääjää kohtaa tuomio. Vain uskon avulla ihminen kelpaa Jumalalle ja välttää ikuisen kadotuksen (Mark.16:16). Uskoen jäädään Jumalan lupauksen varaan, ja kasteen lahjat siunaavat: synnit pyyhitään pois ja on toivo päästä kerran Jumalan kirkkauteen.⁸⁸ Ihmisen ei tarvitse kuolla ikuista kuolemaa, eikä joutua Helvettiin, vaan hän saa uskoa syntinsä anteeksi Jeesuksen tähden. Jeesus on sovittanut kaikki synnit ristillä ja joka uskoo Häneen ja on kastettu, pelastuu. Jeesus on herättävä hänet viimeisenä päivänä kuolleista ja päästävä Taivaaseen.⁸⁹

Niin saarnaajilla kuin suomalaisilla kasteeseen liittyi toivo pelastumisesta, ylönousemuksesta ja iankaikkisesta elämästä. Kaste liitti kastetun Kristuksen sovitus-työhön ja teki heistä taivaan perillisiä. Saarnoissa ei käsitelty suomalaisille tärkeää jälleennäkemistä rakkaiden kanssa, johon liittyi jo etukäteen paljon iloa itselle ja läheisille varatusta paikasta taivaassa. Sen sijaan saarnoissa pohdittiin edellytyksiä, uskoa ja evankeliumin vastaanottamista, joilla taivaspaikka avautuu.⁹⁰

Katekismuksen mukaan jokainen on syntyessään synnin alainen, eikä voi vapautua siitä omin voimin. Jeesus Kristus on kukistanut synnin, kuoleman ja Perkeleen vallan. Usko Kristukseen siirtää ihmisen Saatanan kahleista Jumalan valtakunnan vapauteen. Hän antaa itsensä kristityille, jotka tulevat osallisiksi Kristuksen viattomuudesta, pyhydestä ja rakkaudesta, ja hänen valtakunnassaan vapaudes-

85 Digipostilla, Häkkinen 13.01.2019.

86 Digipostilla, Kariranta 25.11.2018.

87 Digipostilla, Rissanen 22.04.2018.

88 Digipostilla, Lehtoviita 30.05.2019, Lehtoviita 07.07.2019.

89 Digipostilla, Hosike 30.03.2018.

90 Vrt. Hytönen 2020b, 85–88, 133–134.

ta, rauhasta ja ilosta.⁹¹ Iankaikkisesta kadotuksesta pelastaa kuitenkin vain Jumalan armo.⁹²

Augsburgin tunnustuksen mukaan kaste on välttämätön pelastukseen.⁹³ Kasteen kytkeytyminen pelastukseen ja iankaikkiseen elämään tulee vahvasti esille jo kastetoimituksen alussa, jossa todetaan Jumalan kutsuvan kastettavan nimeltä omakseen ja lahjoittavan pelastuksen. Toisessa johdantovaihtoehdossa puolestaan muistutetaan, että Vapahtaja ottaa pyhässä kasteessa yhteyteensä lapsen ja lahjoittaa hänelle iankaikkisen elämän.⁹⁴

Kuoleman jälkeinen elämä on myös merkittävä syy kuulua kirkkoon. Se, että kirkko ylläpitää toivoa kuoleman jälkeisestä elämästä on suomalaisille melko tärkeä kirkkoon kuulumisen syy. Lähes puolet (46 %) kirkon jäsenistä piti tätä tärkeänä tai melko tärkeänä syynä kirkkoon kuulumiselleen.⁹⁵

6. Johtopäätökset

Suomalaisten käsitykset ja saarnojen opetukset kasteesta olivat pääpiirteissään hyvinkin yhteneväiset. Kasteessa tultiin kirkon ja seurakunnan jäseniksi sekä päästiin osallisiksi sakramenteista ja kirkon toiminnasta. Kasteessa liitettiin kristillisiin perinteisiin ja toimittiin kaste- ja lähetyskäskyn mukaisesti. Kastetoimituksessa lausuttu kastettavan nimi yhdistyi Jeesuksen henkilökohtaiseen kutsuun ja opetuslapseksi tulemiseen. Kasteessa saatiin uskon lahja ja Jumalan rakkaus ilmaiseksi, pelkästä armosta. Armo kantoi iankaikkiseen elämään saakka, ja kaste antoi oikeuden elää iankaikkisen elämän toivossa. Kasteen ja uskon yhteys sekä ihmisen rooli uskon lahjan aktivoitumisessa jakoi sekä suomalaisten että saarnaajien näkemyksiä.

Kaste oli kastetun liittämistä kristittyjen yhteisöön, mutta päinvastoin kuin saarnaajille, se oli suomalaisille yhteisöllisyyttä myös yhteiskuntaan, suomalaisuuteen ja omaan ikäluokkaan liittymisen merkityksessä. Suomalaisilla kaste vahvasti syn-tyneen lapsen, vanhempien, kummien ja suvun yhteenkuuluvuudentunnetta sekä lähensi seurakuntaan, mutta saarnoissa yhteisöllisyyttä tarkasteltiin ennen kaikkea kirkkoyhteisön näkökulmasta. Saarnoissa korostui yhteisöllisyyden kristillinen ulottuvuus, ja yhteisöä tarvittiin hengellisen elämän hoitamista varten. Vaikka perhe ja suku todettiin tärkeiksi yhteisöiksi, kastetta pidettiin pääsynä uuteen, Hengen muovaamaan yhteisöön, jonka Henki on yhdistänyt.

91 Katekismus 1999, kohta 15.

92 Katekismus 1999, kohta 18.

93 Tunnustuskirjat (Augsburgin tunnustus) 55, 1–2.

94 Kirkollisten toimitusten kirja 2003, Kaste, kohta 3.

95 Gallup Ecclesiastica 2015.

Kun suomalaiset korostivat kastetta yksilölle annettuna hyvänä ja tehtävänä lähipiirissä, saarnaajat kiinnittivät huomiota kasteesta avautuvaan palvelutehtävään, yleiseen pappeteen ja lähetystehtävään. Tämä tuli esiin useassa kohdassa. Suomalaiset korostivat jäsenyyden antamia oikeuksia ja mahdollisuutta osallistua seurakunnan toimintaan, kun taas saarnoissa esiteltiin erilaisia vapaaehtoistehtäviä seurakunnassa. Saarnoissa Jumalan lapseuteen sisältyi tehtävä ja jokainen Jumalan lapseksi kutsuttu oli kutsuttu Jeesuksen lähettilääksi. Suomalaiset puolestaan korostivat yksilön osaksi tullutta Isän rakkautta, hyväksyntää ja varjelusta. Kun suomalaiset painottivat kasteessa luvattua siunausta ja turvaa koko elämän matkalle, saarnoissa muistutettiin siunauksen välittymisestä kirkollisissa tilaisuuksissa luetavan Herran siunauksen välityksellä sekä siunauksen jakamisesta kristittyjen tehtävänä. Saarnoissa armo nähtiin vihkimyksenä yleiseen pappeteen palvelemaan muita ja rohkaisemaan heitä elämään Jumalan armosta, kun se suomalaisille oli ihana rakkauden ja hyväksynnän viesti itselle ja rakkaille.

Jälleennäkemisen toivosta rakkaiden kanssa ei saarnoissa puhuttu kasteen yhteydessä, vaikka suomalaiset pitivät sitä tärkeänä. Tämä kertoi saarnan erityislaatuudesta koko seurakunnalle tarkoitettuna pyhäpäivälle osoitettujen Raamatun tekstien tulkintana, kun taas huomattavasti henkilökohtaisemmassa siunauspuheessa tämä ulottuvuus olisi tullut melko varmasti esille. Aineistojen erilaisuus, missä suomalaiset kertoivat omista käsityksistään ja saarnaajat kirkon tai edustamansa yhteisön opetuksesta, tuli esiin lähes kaikissa ryhmittelyn luokissa, vaikka kasteeseen liittyvien merkitysten pääsisältö olikin yhteinen.

Jossakin mielessä aineistot myös täydensivät toisiaan, kun suomalaiset korostivat kasteetta mahdollisuutena ja saarnat tehtävänä. Jos saarnaajia voitaisiin tällä artikkelilla ohjata johonkin suuntaan, kynnystä kasteen todeksi elämiseen voitaisiin madaltaa ainakin niissä tilanteissa, joissa osallistujat ovat lähempänä keskimääräistä suomalaista kuin ”raskaan sarjan” -kirkkoverasta. Kristityn elämä voi vaikuttaa haastavalta, jos se oikopäätä velvoittaa vapaaehtoistyöhön ja havaittavaan uskoon, mutta jos lähipiirissä suoritettut kutsumustehtävät ja omien lasten vieminen kastettaviksi riittävät, tehtävä on suomalaisille mahdollinen ja mielekäs. Lähipiirissä muotoutuvat uskon ja rakkauden teot voivat johtaa laajempiin näköaloihin helpommin vapaaehtoispuolelta ja itse oivallettuna kuin ylhäältä julistettuna vaatimuksena ja velvollisuutena. Kasteen lahjoista on lupa iloita ja nauttia, mikä puettiin myös joissakin saarnoissa kauniisti sanoiksi.

Lähteet ja kirjallisuus

- Assmann, Aleida (2004). *Tid och Tradition*. Riga: Preses Nams.
- Assmann, Jan (2006). *Religion and Cultural Memory*. Stanford: Stanford University Press.
- Digipostilla (2018–2020). <https://www.kotimaapro.fi/digipostilla/postillat/> (luettu 4.2.2021).
- Gallup Ecclesiastica (2015). *Kirkon tutkimuskeskus: Gallup Ecclesiastica 2015* [sähköinen tietoaaineisto]. Yhteiskuntatieteellinen tietoaarkisto [jakaja]. <http://urn.fi/urn:nbn:fi:fsd:T-FSD3211>.
- Hytönen, Maarit (2018). *Kutsumus ja elämäntehtävä*. Kirkon tutkimuskeskuksen julkaisuja 128. Tampere: Kirkon tutkimuskeskus.
- Hytönen, Maarit (2020a). Kristillisen perinteen välittyminen. *Uskonto arjessa ja juhlassa*. Suomen evankelis-luterilainen kirkko vuosina 2016–2019. Kirkon tutkimuskeskuksen julkaisuja 134. Tampere: Kirkon tutkimuskeskus. 181–218.
- Hytönen, Maarit (2020b). ”Maailman tärkein tapahtuma” – suomalaisten käsityksiä kasteesta ja kummiudesta. Kirkon tutkimuskeskuksen verkkojulkaisuja 63. Tampere: Kirkon tutkimuskeskus.
- Hytönen, Maarit & Kimmo Ketola & Veli-Matti Salminen (2020). Arjen uskonnolliset käytännöt. *Uskonto arjessa ja juhlassa*. Suomen evankelis-luterilainen kirkko vuosina 2016–2019. Kirkon tutkimuskeskuksen julkaisuja 134. Tampere: Kirkon tutkimuskeskus. 147–180.
- Häkkinen, Seppo (2019). *Rohkeasti kristitty*. Paimenkirje 2019. Helsinki: Kirjapaja.
- Jankko, Eriikka (2019). *Lapsi Suomen evankelis-luterilaisessa kirkossa*. Väitöskirja. Helsinki: Unigrafia.
- Joenperä, Ann-Maarit (2013). *Jumalan lapset Isän sylissä*. Narratiivinen tutkimus jumalanpalveluksen merkityksellisyyden rakentumisesta kirkosakävijöille Tuusulan seurakunnassa. Väitöskirja. Helsingin yliopiston kirjasto: Helsingin yliopisto.
- Katekismus (1999). <http://katekismus.fi/> (luettu 26.9.2020).
- Kauppinen, Juha (2008). *Takaisin kirkkoon*. Tutkimus aikuisena kirkkoon liittyneistä Tampereella 1996–2006. Kirkon tutkimuskeskuksen julkaisuja 104. Tampere: Kirkon tutkimuskeskus.
- Kirkkojärjestys (1055/1993). <http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1993/19931055> (luettu 20.9.2020).
- Kirkollisten toimitusten kirja (2003). Ensimmäinen osa: Kasuaalitoimitukset. *Suomen evankelis-luterilaisen kirkon kirkkokäsikirja III*. Hyväksytty kirkolliskokouksessa 8. marraskuuta 2003. <http://kirkkokasikirja.fi/> (luettu 25.9.2020).
- Koltko-Rivera, Mark E. (2006). Rediscovering the Later Version of Maslow’s Hierarchy of Needs. Selftranscendence and opportunities for theory, research, and unification. *Review of General Psychology* Vol. 10, No. 4, 302–317. DOI: 10.1037%2F1089-2680.10.4.302.
- Laulaja, Jorma (2003). Kaste. *Spirituaaliteetin käsikirja*. Seppo Häyrynen, Heikki Kotila & Osmo Vatanen (toim.). Helsinki: Kirjapaja. 211–219.
- Lempiäinen, Pentti (1998). *Ristiäiset. Valmistamme kastejuhlan*. 5. p. Helsinki: Kirjapaja.
- Luther, Martti (1991). *Kaste ja usko*. Valikoima Lutherin kirjoituksia kasteesta ja lapsen uskosta. Johdanto ja suomennos Eero Huovinen. Lapua: Herättäjä-Yhdistys.
- Maslow, Abraham H. (1943). *A Theory of Human Motivation*. Originally published in *Psychological Review* 50, 370–396. <http://psychclassics.yorku.ca/Maslow/motivation.htm> (luettu 30.9.2020).

Niemelä, Kati (2006). *Vieraantunut vai pettynyt?* Kirkosta eroamisen syyt Suomen evankelis-luterilaisessa kirkossa. Kirkon tutkimuskeskuksen julkaisuja 95. Tampere: Kirkon tutkimuskeskus.

Räisänen, Heikki (1992). Kristinusko. *Uskonnot maailmassa*. Juha Pentikäinen & Kaija Pentikäinen (toim.). Porvoo: WSOY.

Salomäki, Hanna (2020). Jumalanpalvelus, kirkolliset toimitukset ja kristilliset juhlapyhät. *Uskonto arjessa ja juhlassa*. Suomen evankelis-luterilainen kirkko vuosina 2016–2019. Kirkon tutkimuskeskuksen julkaisuja 134. Tampere: Kirkon tutkimuskeskus. 90–132.

Sandberg, Andreas & Ingegerd Sjölin & Josephine Ganebo Skantz (2019). *Dop i förändring*. En studie av föräldrars aktiva val och församlingars strategiska doparbete. Upsala: Svenska kyrkan.

Sohlberg, Jussi & Kimmo Ketola (2020). Uskonolliset yhteisöt Suomessa. *Uskonto arjessa ja juhlassa*. Suomen evankelis-luterilainen kirkko vuosina 2016–2019. Kirkon tutkimuskeskuksen julkaisuja 134. Tampere: Kirkon tutkimuskeskus. 45–66.

Tunnustuskirjat (1990). *Evankelis-luterilaisen kirkon Tunnustuskirjat*. Käännös, johdannot ja hakemistot: Kirkon keskusrahasto. Helsinki: SLEY-kirjat.

Vappula, Katri (2018). Kasteesta kasvuun. *Kirkon kasvatusta vuonna 2030*. Kristillisen uskon välittymisen haasteita ja mahdollisuuksia. Kirkon tulevaisuusselonteko 2018. Jarmo Kokkonen (toim.). Suomen ev.-lut. kirkon julkaisuja 74. Kirkko ja toiminta. Helsinki: Kirkkohallitus. 25–35.

Vartiainen, Anneli (2014). *Kirkko muistiyhteisönä*. Järvenpään seurakunnan messujen muistiyhteisöluonne. Väitöskirja. Helsingin yliopiston kirjasto: Helsingin yliopisto.

Vartiainen, Anneli (2015). *Messu, yhteisö ja muistaminen*. Suomen evankelis-luterilaisen kirkon messu yhteisöllisen muistamisen tilana. Kirkon tutkimuskeskuksen julkaisuja 122. Tampere: Kirkon tutkimuskeskus.

Wikström, Owe (2004). *Pyhän salaisuus*. Kätkeyty todellisuus ja nykyaika. Suomentanut Oili Räisänen. Helsinki: Kirjapaja.

KASTEENLIITON UUDISTUKSESTA ELÄMÄNMATKALLE SAATTAMISEEN MILLAISTA KONFIRMAATION TEOLOGIAA KONFIRMAATIOVIRRET 1938–2016 ILMAISEVAT?

VESA NUORVA

Johdanto

Vuoden 2020 elokuussa pidetyssä kirkolliskokouksessa tehtiin aloite, jossa ehdotetaan, että Kirkkohallitus tekisi selvityksen siunaamisen teologiasta, ja tässä yhteydessä uudistettaisiin konfirmaation ja kodin siunaamisen kaavat. Yhdistävänä tekijänä on siunaamisen ajatus. Konfirmaatiossa tämä liittyy konfirmaation kantansaanaan *confirmare*, vahvistaa. Aloitteen tekijöiden mielestä on epäselvää, mitä vahvistaminen ja konfirmaatiosuunaus merkitsevät.¹ Konfirmaation teologia onkin ajoittain noussut keskusteluun niin luterilaisissa kirkoissa kuin akateemisessa teologiassa. Vaikka reformaatio hylkäsi konfirmaation sakramenttina, se halusi kuitenkin säilyttää sen pyhänä toimituksena, mutta ei kuitenkaan kyennyt luomaan yhtenäistä käsitystä konfirmaation merkityksestä.²

Tarkastelen tässä artikkelissa Suomen evankelisluterilaisen kirkon virsikirjojen konfirmaatiovirsiä ja niiden konfirmaatioteologiaa. Miksi tarkastelen konfirmaatiovirsiä? Virsikirjalla on asema kirkon virallisena laulukirjana. Se on kirkolliskokouksen päättämä, teologista tekstiä sisältävä dokumentti. Minna Valtonen muistuttaa, että virsikirjalla on myös pedagoginen ulottuvuus, joka toteutuu vaivihkaa jumalanpalvelusten, kirkollisten toimitusten ja muiden hartauden harjoittamisen tilanteiden yhteydessä.³ Virsillä on teologinen ja pedagoginen sisältö ja dialoginen kieli. Virsien

1 Aloite konfirmaation ja kodin siunaamisen kaavojen uudistamisesta 2020.

2 Jolkkonen 2004, 26.

3 Valtonen 2014, 137.

tekstit voivat samassakin virressä olla sekä Jumalan puhuttelua että seurakunnan ja yksityisen kristityn rukousta. Esimerkiksi sopii vuoden 1986 virsikirjan konfirmaatiovirren 234 neljäs säkeistö, jossa konfirmoitava ja Jeesus käyvät dialogia.

Tahdon kuulla kutsuasi:
'Lapsi, luokseni nyt jää.
Kuolin sinun puolestasi,
parempaa ei ystävää.'
Kiitos, että voimakseni
annat Pyhän Henkesi.
Seuraan kanssa omiesi
sinua vain, Herrani.

Kristikunnan vanhimmat virret ovat olleet kirkon yhteistä rukousta, reformaation jälkeisen ajan virret kristillistä opetusta ja uusimman ajan virret usein yksityisen kristityn uskonkokemuksen erittelyä ja rukousta.⁴ Konfirmaatiovirsiensä tekstit näyttävät ilmaisevan oman aikansa konfirmaatioteologisia näkemyksiä.

Konfirmoitava nuori ja hänen lähipiirinsä eivät odota kuulevansa konfirmaatioissa teologisia esitelmiä. He kuitenkin ymmärtävät olevansa läsnä pyhässä toimituksessa, jonka merkitys nousee kirkon teologisesta traditiosta. Luterilaisissa ja yleensä protestanttisissa kirkoissa jumalanpalveluksiin osallistuneet kertovat virsilaulun koskettavan heitä syvästi ja erityisesti silloin, kun lauletaan tuttuja virsiä.⁵

Jarmo Kokkonen ja Marja Pesonen korostavat tuttujen virsien ja yleensä virsien merkitystä konfirmaation kokonaisuudelle ja erityisesti virsien valintaa yhdessä nuorten kanssa. Heidän mielestään virsikirjaa olisi käytettävä konfirmaatioissa runsaasti ja monipuolisesti ja huomauttavat, että puhdas gospellinja bändin säästyksellä antaa virheellisen kuvan Suomen evankelis-luterilaisen kirkon jumalanpalveluselämästä.⁶

Luterilaisen uskon uutta tulkintaparadigmaa etsinyt amerikanruotsalainen teologi Marcus J. Borg käyttää nimitystä *ohut paikka* niistä tilanteista, joissa ihminen on niin lähellä pyhyttä, että aistii itsensä ja pyhyden välillä vain ohuen tilan. Yhteislaululla luodaan tällainen ohut paikka.

Kun laulamme Jumalalle, sydämet avautuvat. Parhaiten tässä onnistuvat laulut, joissa sanat liikuttavat meitä ja sävelmä on helposti laulettavissa. Jos ottaisimme tämän vakavasti, se ohjaisi virsien ja laulujen valintaa. ... Seurakunnan käyttöön tarkoitettujen virsien tulee toimia myös niille, jotka eivät ole erityisemmin opiskelleet musiikkia tai joille

4 Vapaavuori 2004, 27–30.

5 Leinonen & Niemelä 2012, 19.

6 Kokkonen & Pesonen s.a.

laulaminen on muuten vaikeaa. ... Kyse ei ole valinnasta nykymusiikin ja traditionaalisten virsien välillä. Monet vanhat virret ovat erittäin laulettavia.⁷

Virsilaulu on siis Borgin mukaan *laulua Jumalalle*, joka saa sydämen avautumaan kiitokseen ja rukoukseen konfirmoitavien puolesta. Vuoden 1986 virsikirjan taustatyön keskeisiin vaikuttajiin kuulunut Anna-Maija Raittila on virsityötään kuvaileksaan sanonut, että virren tarkoitus ei ole olla ”runomuotoon napitettu saarna”, vaan seurakunnan omaa vastausta, rukousta, kiitosta ja palvontaa.⁸

Maarit Hytösen mukaan 2000-luvun alussa kirkollisten toimitusten käsikirjoja uudistettaessa pidettiin ongelmallisena, että kirkollisissa toimituksissa seurakuntalaisten osallistumisen tapana pidettiin vain virsilaulua, ja käsikirjauudistuksessa tuotiin toimituksiin elementtejä, joilla pyrittiin aktivoimaan seurakuntalaisia. Toisaalta virsilaulu on ollut seurakuntalaisille mieluinen tapa osallistua ja ilmaista epävarmaa ja haparoivaa uskoa liittymällä laulavaan seurakuntaan.⁹

Konfirmaatiokäsitysten ristiriitaisuus ja epäjohtonmukaisuus kirkossa

Kimmo Heinilä selvittää vuonna 2019 julkaistun väitöskirjansa johdannossa 1900-luvun jälkipuoliskolla käytyä keskustelua ja sen pohjalta tehtyä tutkimusta konfirmaation teologiasta ja konfirmaatiokäytännöistä. Heinilän mukaan konfirmaatiota voidaan tarkastella esimerkiksi liturgisesta, ekklesiologisesta, pedagogisesta, pastoraalisesta ja kirkko-oikeudellisesta näkökulmasta. Tulkintahorisontti voi laajeta vielä kulttuuriantropologisiin, uskonnonfenomenologisiin ja sosiologisiin näkökulmiin.¹⁰

Heinilän mukaan konfirmaatio oli luterilaisissa kirkkoissa 1900-luvun alkupuolella todettu teologisessa ja psykologisessa merkityksessä epäajanmukaiseksi. Siksi Luterilainen maailmanliitto (LML) käynnisti yleiskokouksessaan Minneapolisissa 1957 tutkimusprojektin yhtenäisen luterilaisen konfirmaatiokäsityksen luomiseksi. Kirkot olisivat kuitenkin vapaita omaksumaan yhtenäisen käsityksen varassa erilaisia konfirmaatiokäytäntöjä. Tavoitetta ei kuitenkaan saavutettu. Heinilän mukaan 1963 julkaistussa tutkimusraportissa sekä historianitutkimus että systemaattisteologinen asiantuntemus osoittautuivat puutteelliseksi.¹¹ LML:n toisessa konfirmaation-tutkimusprojektissa 1979–1986 tutkijat kartoittivat ja havainnoivat jäsenkirkkojen rippikoulu- ja konfirmaatiokäsityksiä ja -käytäntöjä ja päättelivät, että yleisluterilai-

7 Borg 2016, 184.

8 Pajamo 1999, 88, 92. Artikkelissaan Pajamo selvittää vuoden 1973 kirkolliskokouksen käsikirjavalikunnalle lähetettyjä asiantuntijalausuntoja, joita pyydettiin kuudelta asiantuntijalta, heidän joukossaan lehtori Anna-Maija (Raittila) Nieminen.

9 Hytönen 2005, 254–255.

10 Heinilä 2019, 2.

11 Heinilä 2019, 6.

sen konfirmaatiokäsityksen luominen ei ole mahdollista.¹² Kolmas tutkimusprojekti 1990–1995 keskittyi rippikoulupedagogiikkaan, jonka tutkijat määrittivät teologiasta riippumattomaksi tieteenalaksi seurauksella, että rippikoululainen tulkittiin rippikoulun subjektiksi ja painopiste siirtyi opetuksesta oppimiseen. Heinilä sanookin:

Projektin yhteenvedossa voidaan havaita konfirmaatiokäsitteen häilyvyys. Toisinaan sillä tarkoitetaan rippikoulua ja toisinaan konfirmaatiotoimitusta, mutta loppuraportin lukijalle ei aina ole selvää, kumpaan termillä viitataan.¹³

Jari Jolkkonen luonnehtii LML:n piirissä käytyä konfirmaation teologiaa koskevaa keskustelua ”kohtalaisen hedelmättömäksi”, ja sanoo, että sen kysymyksenasettelu eli kysymys konfirmaation subjektista ja objektista, perustuu moderniin filosofiaan, ja on liturgiselle ajattelulle vieras. Jolkkonen ei kuitenkaan erittele tarkemmin, millaista uuden ajan filosofista ajattelua hän tarkoittaa. Konfirmaatiossa olisi siis kaksi osapuolta: subjekti eli se, joka tekee, ja objekti eli tekemisen kohde.¹⁴ Jolkkosen tekstissä voidaan nähdä peitettyä kritiikkiä Hannele Revon väitöskirjassaan esittämää ja LML:n projektien tuloksiin perustuvaa subjekti-objekti-ajattelua kohtaan. Repo katsoo, että kun konfirmaation subjektina on Jumala ja objektina konfirmoitava nuori, niin konfirmaatiolupauksessa on ristiriita, kun nuorilta kysytään kysymyksiä, joihin he vastaavat antamalla lupauksia.¹⁵ Jolkkosen mukaan konfirmaatiolla voidaan ajatella olevan monta subjektiä: Jumala siunaa, nuori tunnustaa uskonsa ja seurakunta rukoilee nuoren puolesta.¹⁶ Kaikki ovat toimintansa subjekteja, vaikka perimmäinen subjekti ja liikkeelle paneva voima on Jumala.

Jolkkosen mainitsema liturginen ajattelu ja liturginen kieli perustuvat subjekti-objekti-asetelman sijasta vuoropuheluun, dialogisuuteen. Suomen evankelis-luterilaisen kirkon jumalanpalveluksen oppaassa sanotaan:

Kuultavan ja näkyvän sanan välityksellä kolmiyhteinen Jumala puhuttelee meitä ja tekee meidät osalliseksi kaikista pelastuksen lahjoista. Rukouksissa, virsissä ja lauluissa ihmisen vastaa Jumalan puhutteluun.¹⁷

Maarit Hytönen on kirkollisten toimitusten teologiaa koskevassa tutkimuksessaan todennut, että jumalanpalveluksen ja siten myös konfirmaation kielelle on yksipuolisen viestinnän sijaan ominaista vuorovaikutuksellisuus.¹⁸ Modernin subjekti-objekti-suhteella operoivan filosofian mukainen ajattelu sopii valistuksen konfirmaatiokäsitykseen, jonka mukaan konfirmaation toimittaja antaa seurakunnan täysivaltaisen

12 Heinilä 2019, 23.

13 Heinilä 2019, 23–24.

14 Jolkkonen 2004, 27.

15 Repo 2002, 44.

16 Jolkkonen 2004, 29.

17 Palvelkaa Herraa iloiten 2020, VII.

18 Hytönen 2005, 57.

jäsenen oikeudet ja velvollisuudet, jotka konfirmoitava ottaa vastaan.¹⁹ Siinä, missä modernin filosofian kielellä eritellään ihmisen uskonnollista kokemusta ja käsityksiä jumaluudesta, jumalanpalveluksen liturgisella kielellä puhutellaan Jumalaa ja otetaan vastaan hänen puhuttelunsa.

Kimmo Heinilä esittää väitöskirjansa kontribuutiona, että koko rippikoulu tulisi mieltää konfirmaationa, joka alkaa rippikoulun alusta ja päättyy konfirmaatiomesuun. Heinilän mukaan Luther painotti kasteen vahvistuksen sijasta ehtoolliselle pääsevien nuorten katekeettista opetusta ja kristinopin tutkintoa, ja toinen reformaattori Martin Bucer taas katolisesta kasteen vahvistuksen sakramentista omaksettua siunaustoimitusta. Nämä molemmat traditiot olisi näin mahdollista yhdistää. Heinilän mukaan vahvistamisen ajatus yhdistää rippikoulun konfirmaatioksi ja konfirmaation rippikouluksi. Konfirmaatiossa ei vahvisteta kastetta, koska kaste sakramenttina on itsessään pätevä eikä se tarvitse vahvistamista, vaan konfirmaatiossa vahvistetaan nuorta uskossa ja uskon osoittamisessa.²⁰

Pietismin noustessa 1700-luvulta alkaen käsitys erityisesti Bucerin esillä pitämästä katolisen kasteen vahvistuksen korvanneesta konfirmaatiosuunauksesta jyrkeni puheeksi konfirmaatiosta kasteen liiton uudistuksena, ja tämä diskurssi on jätännyt jälkensä Suomessakin edelleen esiintyviin käsityksiin konfirmaation sisällöstä.²¹ Vanhaa saksalaisperäistä pietismia edustaneista suomalaisista papeista tunnetuin Abraham Achrenius (1706–1769) on julkaissut katekismuksen selitykseksi tarkoitetun kirjasen *Rippi-Lasten Coetus Kysymyset*. Achrenius jakaa kasteen liiton uudistuksen konfirmaatiossa tapahtuvaan ”ulkonaiseen uudistukseen” ja ”kasteen liiton jokapäiväiseen uudistukseen”, joka tapahtuu päivittäin kristityn omakohtaisessa synnintunnustuksessa ja rukouksessa.²²

Kimmo Heinilä toteaa, että vaikka kasteen liiton uudistamisen ajatukseen konfirmaatiossa alettiin Suomessa ottaa etäisyyttä jo 1800-luvun lopulla, kirjoitti piispa Eino Sormunen vielä vuonna 1940-luvulla konfirmaatiosta ”kasteen liiton uudistamisena, jossa konfirmoitavat nuoret antavat uskollisuudenlupauksen Vapahtajalleen”.²³ Lupaus otsikoituna kaavan osana poistui vuoden 1963 konfirmaatiokaavasta. Subjektivistista luonnetta piti kuitenkin yllä vaatimus, että konfirmoitavat lukivat uskontunnustuksen yhteen ääneen ilman että seurakunta kokonaisuudessaan osallistui siihen, vaikka konfirmoitaville tehtävä kysymys uskon osoittamisesta oli jo mahdollista korvata toivotuksella.²⁴

19 Jolkkonen 2004, 27–28.

20 Heinilä 2019, 190, 195.

21 Heinilä 2019, 100.

22 Achrenius 1766.

23 Heinilä 2019, 210–211. Heinilä viittaa Eino Sormusen kirjaan ”Kasteenliiton uudistaminen” kolmanteen painokseen 1947. Tästä kirjasta ilmestyi painos vielä vuonna 1953.

24 Lempiäinen 2004, 131-132.

Kasteen liiton uudistamisen ja myös kasteen vahvistamisen ajatus on poistunut konfirmaatiokaavojen sanamuodoista myöhemmin tehdyissä konfirmaatiokaavojen uudistuksissa. On kuitenkin pääteltävissä, että niillä on edelleen kannatusta Suomen evankelisluterilaisesta kirkosta, koska nykyisessäkin kirkollisten toimitusten oppaassa pidetään tarpeellisena korostaa, että ”konfirmaatioissa ei siten vahvisteta kastetta, vaan kastettua ihmistä ja hänen uskoaan. – Seurakunta vahvistaa nuorta rukoilemalla hänen puolestaan. Konfirmoitavia ja koko seurakuntaa vahvistetaan julistamalla heille evankeliumia ja jakamalla heille ehtoollisen sakramentti.”²⁵

Suomessa ripille laskemisen ja ensi ripin ilmausten tilalle tuli *konfirmaatio* kirkollisen toimituksen nimeksi vasta vuoden 1963 kirkkokäsikirjaan.²⁶ Vuonna 1938 julkaistussa virsikirjassa toimitus, jota nyt nimitetään konfirmaatioksi, on ilmaistu otsikolla *Nuoren kansan ensi rippi* sisältäen kuusi virttä. Vuoden 1986 virsikirjassa on viisi virttä sisältävä osasto otsikolla *Konfirmaatio*, ja vuonna 2004 julkaistussa virsikirjan jumalanpalvelulitteessä on viisi konfirmaatioon liittyvää virrenomaista laulua, virsikirjan numerot 811–815. Vuonna 2016 julkaistussa virsikirjan lisävihkossa ei ole konfirmaatio-osastoa, mutta sen käyttösuosituksissa osoitetaan kolme virttä (923, 930, 979) konfirmaatioon.²⁷

Tutkimustehtävä ja sen toteuttaminen

Tässä artikkelissa tarkastelen Suomen evankelisluterilaisen kirkon virsikirjojen konfirmaatiovirsiä viimeisen kahdeksankymmenen vuoden ajalta ja kysyn, millaista konfirmaation teologiaa konfirmaatiovirret ilmaisevat. Koska tarkasteltavana on kahdeksan vuosikymmenen ajanjakso, etsitään myös virsien sisältöjen kehityssuuntaa. Tästä johtuen tutkimustehtävä edellyttää kronologista jäsenystä.

Tarkoitukseni on selvittää konfirmaatiovirsiä tekstien sisältöä ja teologisia painopisteitä niiden omista taustaedellytyksistä käsin. En siis tuo tutkimukseen mitään filosofista tai muuta teoreettista analyysivälinettä, jonka ehdoilla tarkastelisin konfirmaatiovirsiä sisältöä.²⁸ Käyttämäni menetelmää voi nimittää systeemi-immanenttiseksi, koska tarkastelen konfirmaatiovirsiä ”sisältä käsin” niiden omilla ehdoilla ja niiden oman ajan taustaa vasten pyrkien löytämään eri aikakausien konfirmaatiovirsiä tekstejä strukturoivat periaatteet.²⁹ Koska tarkasteltavana on kokoelma

25 Sinä olet minun kanssani 2009, 52.

26 Heinilä 2019, 211.

27 Virsikirjan lisävihko 2016, 205.

28 Vrt. Saari 2021, 13–14, kuvaa kasvatusteoriaa käsittelevän tutkimuksensa alussa elävästi keskustelutilannetta, jossa opiskelijat ilman muuta edellyttävät, että kasvatustieteellisessä tutkimuksessa aineistoa tarkastellaan jotakin ulkopuolista teoriaa vasten.

29 Jolkkonen 2007, 20–21.

eri aikakausien virsitekstejä, on otettava huomioon myös esimerkiksi historian tutkimuksen, musiikkitieteen ja kirjallisuuden tutkimuksen näkökulmia. Näitäkin voi analysoida systeemi-immanenttisesti.³⁰ Vuoden 1938 virsikirjassa näyttää tulevan esin ajalle ominainen käsitys konfirmaatiosta kasteen liiton uudistuksena, mutta vuoden 1986 virsikirjassa ja sitä seuraavissa uudistuksissa tämä näyttää vaihtuvan nuoren ihmisen ”elämänmatkalle saattamisen” teemaan. Ilmausta ”elämänmatkalle saattaminen” ei eksplisiittisesti käytetä virsikirjassa, mutta sen voi konstruoida uudempien konfirmaatiovirsiensä kokoavaksi teemaksi. Tässä mielessä menetelmässäni on myös transkendenttisen analyysin³¹ piirre.

Tutkimuksen aineistona ovat konfirmaatiovirret sekä joitakin konfirmaatioon liittyviä virsiä ja virrenomaisia lauluja vuosina 1938 ja 1986 hyväksytyissä Suomen evankelisluterilaisen kirkon virsikirjoissa, vuonna 2004 julkaistussa virsikirjan jumalanpalvelusliitteessä sekä vuonna 2015 hyväksytyssä virsikirjan lisävihkossa. Vuonna 1963 hyväksyty virsikirjan lisävihko jää tarkastelun ulkopuolelle, koska siinä ei ole konfirmaatioon osoitettuja virsiä.

Virsi 1938 – Kasteenliiton uudistuksella kaidalle tielle

Vuoden 1938 virsikirjassa konfirmaatioon liittyviä leimaa ensi silmäykseltä pietistinen käsitys kasteen liiton uudistuksesta, sitä seuraavasta kiusausten voittamisesta ja kaidan tien kulkemisesta. Kastevirreksi tarkoitettun virren 219 kolmannessa säkeistössä on tällainen konfirmaatioon liittyvä viittaus:

Kun Herra, alttarisi luona Kasteeni liiton uudistin,
Niin armohetkenäni tuona Sua seurata mä lupasin,
Ja jättää eksytyksen tiet, Sun kanssas mennä minne viet.

Virteen 219 palataan tuonnempana. Konfirmoitavan nuoren on ajateltu myös ruoilevan: ”Valos anna mulle koittaa Että kuljen tielläsi. Viettelykset suo mun voittaa Muistain kärsimystäsi” (Virsi 226:3) ja ”Maailman kun pahat tavat ja sen korska, hekuma, Syntiin mua viekoittavat, Auta, Jeesus minua” (Virsi 227:3) sekä ”Sun etees, Herra Jumala, mun syntisen suo tulla. Mä olen täynnä pahuutta, Vain syntiä on mulla” (virsi 228:1).

Tätä virsikirjaa on pidetty ”herätysliikkeiden virsikirjana”, vaikka sitä on kritisoitu siitä, että kaikkien herätysliikkeiden korostukset eivät tule tasapainoisesti esiin. Hannu Vapaavuoren mukaan vuoden 1938 virsikirjan vakava sävy on ymmärrettävä, koska sen työstäminen tapahtui ”vakavana aikana” sodan uhan alaisessa Suo-

³⁰ Heinonen 2001, 66–67.

³¹ Nurmi 2004.

messa.³² Pietistinen sävy tulee esille herätysliikkeiden kirjaksi luonnehditussa virsi-kirjassa, koska kaikkien suomalaisten herätysliikkeiden taustavoimana on ollut pietismi.³³ Pietismille ominaiset raamatullisuuden ja rukouksen sävyt ovat olleet vuoden 1938 virsikirjaa suunnitelleen komitean tietoinen tavoite.³⁴

Kasteen liitto -ilmaus on puhuttanut konfirmaation uudistajia pitkän aikaa. Kysymys on 1. Pietarin kirjeen 3 luvun 21 jakeen tulkinnasta eri raamatunkäännöksissä. Pentti Lempiäinen selvittää, että professori ja piispa Frans Ludvig Schauman laatiessaan vuoden 1886 konfirmaatiokaavaa muistutti koko ”kasteen liiton” käsitteen olevan väärä, koska se perustuu käännösvirheeseen.³⁵ Mielenkiintoista on vertailla tätä kolmessa eri raamatunkäännöksessä. Vuoden 1776 käännöksessä puhutaan kasteesta hyvän omantunnon liittona. Vuoden 1938 käännös taas sanoo, että kaste on hyvän omantunnon pyytämistä Jumalalta. Hyvän omantunnon liitto -ilmaus palasi nykyiseen, vuonna 1992 käyttöön otettuun raamatunkäännökseen.

Lempiäisen mukaan Schaumanin intentio oli korostaa, että konfirmaatiossa lausutut tunnustukset ja lupaukset eivät tarkoita kasteen liiton uudistamista tai vahvistamista. Schaumanin mielestä tällainen korosti liikaa ihmisen osuutta konfirmaatiossa. Siksi on parempi vaieta kiistanalaisesta kasteen liiton käsitteestä. Konfirmaatiossa on esillä muistutus kasteesta sekä kastetun vakuutus ja hänen vahvistamisensa uskossa. Schaumanin ajatukset eivät kuitenkaan täysin toteutuneet. Vuoden 1886 konfirmaatiokaavan mallipuheessa sanotaan konfirmoitavista nuorista, että ”he seisovat nyt Herran edessä tehdäkseen tunnustuksensa ja uudistaakseen kasteensa liiton”.³⁶

Puhe kasteen liitosta ei kiistanalaisuudestaan huolimatta ole kuitenkaan aivan väärää; käsite esiintyy Suomen evankelis-luterilaisen kirkon Katekismuksessa. ”Kerran saatu kaste kantaa läpi koko elämän. Kasteen liitto on varma silloinkin, kun uskomme horjuu. Kun turvaamme kasteen armoon, meidän ei tarvitse omin voimin tehdä parannusta.”³⁷

Vuoden 1938 virsikirjaa työstettäessä pyrittiin välttämään kasteen liiton uudistuksen ja miedommin ilmaistua kasteen vahvistuksen eksplisiittisiä ilmauksia. Sen sijaan pyrittiin nostamaan esille seurakunnan esirukousta kastettujen puolesta, ja konfirmaation tarkoitusta kastetun vahvistamisena uskonkilvoituksessa.³⁸ Puhe kasteen liiton uudistuksesta eli kuitenkin tuon ajan hartauskirjallisuudessa ja konfirmaatioissa pidetyissä puheissa. On syytä ottaa huomioon myös, että vuoden 1908

32 Vapaavuori s.a.

33 Kakkuri 2014, 109–111.

34 Pajamo 1991, 89.

35 Lempiäinen 2004, 127.

36 Lempiäinen 2004, 135.

37 Katekismus 2000.

38 Lempiäinen 2004, 133.

kirkkolain muutoksessa konfirmaation nimeksi tuli *julkinen kasteenliitonuudistustoitumus*.³⁹ Implisiittisesti käsitys kasteen liiton uudistuksesta jäi vaikuttamaan vuoden 1938 virsikirjan konfirmaatiovirsiens taustalla.

Tästä käsityksestä esimerkkeinä mainittakoon seuraavat säkeet: ”Anna armoliitostas, veisata sun kiitostas” (Virsi 225:6), tai ”Suo Jeesus rakkaani, mun pitää liittoni, sun armos annoit mulle, kiitoksen tuon mä sulle. Mua pidä seurassasi ja hoida omanasi” (Virsi 229:1). Kasteen liiton uudistukseen viittaavat myös virren 230 kolme ensimmäistä säkeistöä:

Jo Herra kasteessasi, mun otit lapsekses.
Mun tänään armossasi sä kutsut etehes.
Sun eessäs Herra suuri, mä pyydän syntinen.
Myös minulle sä juuri, nyt ole armainen.
Mä Jeesus yksin sulta, elämän sanat saan.
Mun anna luokses tulla, mä luotan sanaas vaan.

Vuoden 1938 virsikirjan konfirmaatiovirsiä sävyttää pietismin ihanteen mukainen yksilöhurskaus, vaikka on kysymys yhteyden juhlasta, kuten nykyinen rippikoulu-suunnitelma ilmaisee konfirmaation tarkoituksen.⁴⁰ Kuudesta konfirmaatiovirrestä viisi on minämuotoisia, ja yhdessä seurakunta rukoilee nuorten puolesta: ”Heitä kastehehessä kannoit, Jeesus armohelmassas. Heille lupauksen annoit, vakuutuksen armostas” (virsi 225:4).

Pietistinen hurskaus näkyy myös siinä, että kiusaukset, viettelykset, maailman pahat tavat ja hekuma mainitaan joka ainoassa tämän kirjan konfirmaatiovirressä. Pentti Lempiäinen *Pyhät toimitukset* -kirjassaan huomauttaa, että ”konfirmaatiota ja yleensäkin kristillistä julistusta on rasittanut ajatus, että nuoret ovat lankeemuksille erityisen altis ikäryhmä. Vanhemmalle ikäpolvelle tuo ajatus saattaa olla mieluinen, mutta kristillinen se ei ole”.⁴¹

Virsi 1986 – Uudistuksen matkan startti

Nykyisen virsikirjan konfirmaatiovirsiens osaston aloittaa virsi 233, joka oli vuoden 1938 virsikirjassa kastevirsiens osastossa numerolla 219. Tutkijan kriittinen huomio kohdistuu tämän virren kolmanteen säkeistöön ja virsikirjauudistuksissa tapahtuneisiin muutoksiin.

Vuoden 1938 virsikirjassa tuodaan tässä kastevirren säkeistössä pietistinen konfirmaatioteologia esiin voimakkaammin kuin yhdessäkään konfirmaatiovirressä:

39 Heinilä 2019, 140; Lempiäinen 2004, 123.

40 Suuri ihme 2017.

41 Lempiäinen 2004, 147.

Kun Herra alttarisi luona, Kasteeni liiton uudistin,
niin armohetkenäni tuona, Sua seurata mä lupasin.
Ja jättää eksytyksen tiet, Sun kanssas mennä minne viet.

Nykyistä virsikirjaa työstettäessä tämä siirrettiin konfirmaatiovirsien osastoon, ja kolmas säkeistö muuttui:

Sun seurassasi Herra pyhä, päivästä päivään olla saan.
Kasteeni liitto kantaa yhä ja sana ruokkii voimallaan.
Lujasti liität itseesi, kun astun armopöytäsi.

Tämä 1700-luvun aikainen Johannes Rambachin virsi tuo esiin klassisen saksalaisen pietismin painotukset. Rambach julkaisi lapsille tarkoitettussa hartauskirjassa seitsemän virttä. Tälle virrelle hän on antanut otsikon ”kasteenliiton päivittäinen uudistus”.⁴² Rambach on ajatellut samaan tapaan kuin Achrenius, että kasteen liiton ulkonainen uudistus tapahtuu konfirmaatiossa ja sisäinen, päivittäinen uudistus yksityisessä rukouksessa. Kasteenliiton vain konfirmaatiossa tapahtuvaa uudistusta ja sitä seuraavaa uskonelämän uudistumista painottava näkemys on ennemminkin uuspietistinen korostaessaan punktuaalista, yhtenä hetkenä tapahtunutta uskonratkaisua.

Herätysliiketutkija Teemu Kakkuri on huomauttanut, että pietismiä on väärin perustein kritisoitu luterilaisen vanhurskauttamisopin vastaiseksi, koska se korostaa ihmisen uskonratkaisua. Tämä uskonratkaisukritiikki osuu kuitenkin vasta 1900-luvulla virinneeseen uuspietismiin. Klassinen 1700-luvun pietismi piti esillä luterilaista vanhurskauttamiskäsitystä niin, että mukana on myös sydämen tunne eikä vain pään tieto.⁴³ Kasteen liittoa ei uudistettu konfirmaation hetkenä eikä muunaakaan kellon ilmoittamana ajankohtana, vaan päivittäin, kuten myös edellä tarkastellussa Achreniuksen katekismuksen selityksessä sanottiin. Vuoden 1986 virsikirjaan tätä alkuperältään pietististä virttä ei ole vesitetty, vaan on palautettu virren alkupe-
räinen ajatus, että kasteen liitto kantaa päivästä päivään ja Jumalan sana ruokkii voimallaan. Samalla muistutetaan konfirmaatiossa tapahtuvasta ensimmäisestä itsenäisestä ehtoollisella käymisestä ja liittymisestä ehtoollisseurakuntaan.

Vuoden 1986 virsikirjan konfirmaatiovirsissä synnin, kiusausten ja pahan maailman teemat väistyvät syrjemmälle, vaikka eivät täysin katoa.

Mua vihollinen viettelee
ja sydämeni vapisee,
kun, heikko, sotaan lähden.
Vaan veres turviin paeten
voin voittaa pahat juonet sen
sun laupeutes tähden (Virsi 237:3).

42 Väinölä 2008, 246.

43 Kakkuri 2014, 34–36.

Tämä Jaakko Haavion muokkaama K. V. Tammisen teksti oli vuonna 1963 ilmestyneessä virsikirjan lisävihkossa nuorten virtenä. Virsikirjakomitea ehdotti sitä poistettavaksi, mutta palautteen mukaan virttä oli alettu laulaa konfirmaatioissa 1960- ja 1970-luvuilla, ja siksi se siirrettiin konfirmaatiovirsiin osastoon.⁴⁴

Viidestä vuoden 1986 virsikirjan konfirmaatiovirrestä neljä on peräisin edellisestä virsikirjasta. Näissä kuvastuvat konfirmaation ydinsisällöt: Kaste, rukous nuorten puolesta ja ensimmäinen itsenäinen ehtoolliskäynti. Konfirmaation teologiaa koskevan keskustelun tietynlainen hämmentyneisyys näkyy välillisesti vuoden 1986 virsikirjan konfirmaatiovirsiä niin, että virsikirjan uudistusperiaatteet, joiden mukaan uuteen virsikirjaan on tavoiteltu eri maista, eri kulttuureista ja eri kirkoista peräisin olevaa virsimateriaalia, eivät ole toteutuneet konfirmaatiovirsiä uudistettaessa.⁴⁵ Suurin osa konfirmaatiovirsiä perustuu edelliseen virsikirjaan ja ainoa uusi teksti, virsi 236, on kotoperäistä materiaalia.

Eniten 2000-luvun konfirmaatioissa laulettu konfirmaatiovirsi on Anna-Maija Raittilan kirjoittama virsi 236.⁴⁶ Tässä puristuu esiin elämänmatkalle saattamisen ajatus, joka vahvistuu myöhemmässä virsikirjan liitteessä ja lisävihkossa.

Me emme nuoren puolesta, voi ottaa yhtään askelta,
hän lähtee itse matkalle, sen vaaroihin ja vastuuseen (Virsi 236:2).

Vaarat kyllä mainitaan, mutta ei uhkaavasti.

Kuitenkin häntä saattavat myös sukupolvet vanhemmat,
on läsnä niiden rakkaus ja rukous ja siunaus (Virsi 236:3).

Virsi 236 Virsi 236 – Konfirmaatiovirsi 2004 – Konfirmoitavien siunaaminen elämänmatkalle

Uudistuksen tarve on ollut ilmeinen, koska vain 18 vuotta virsikirjan käyttöönoton jälkeen julkaistussa jumalanpalvelusliitteessä on yhtä monta konfirmaatiovirttä kuin virsikirjassa, siis viisi. Tämän jumalanpalvelusliitteen valmisteluista ei ole tutkimustietoa eikä liitteessä ole myöskään esipuhetta, jossa selvitetäisiin valmistelun ja laulujen valinnan periaatteita. Myöskään valmistelutyön arkistomateriaalia ei ole Kirkkohallituksen Jumalanpalvelus ja yhteiskunta -yksikön asiantuntijan Teija

44 Väinölä 2008, 250.

45 Vapaavuori s.a.

46 Pitkänen 2014, 119. Pitkänen tutkimuksen aineisto on koottu kirkkovuotena 2009–2010, mutta tämän virren aseman voi olettaa pysyneen yhtä vahvana, koska se on Kirkollisten toimitusten kirjassa suosituksena konfirmoitavien siunaamisen aikana laulettavaksi virreksi. Ks. esim. Suomen evankelis-luterilaisen kirkon kirkkokäsikirja III 2006, 95.

Tuukkasen mukaan julkisesti saatavilla.⁴⁷ Liitteen konfirmaatiovirret läpi käymällä on kuitenkin pääteltävissä, että tavoitteena on ollut löytää teologisesti sisällökkäitä ja helposti laulettavia virsiä, jotka resonoisivat nuorten ja aikuisten tajunnassa. Pääosa sävelmistä kuuluu eniten laulettuihin virsisävelmiin.

Virsi voidaan kokea tutuna, jos sen sävelmä on tuttu, vaikka teksti olisi uusi.⁴⁸ Tämä on otettu huomioon virsikirjan liitteessä olevien kirkollisten toimitusten laulun sävelmiä valittaessa. Viidestä virrenomaisesta laulusta kaksi on me-muotoisia, ja subjektina laulaa konfirmoitavien joukko. Virren 812 toisessa minämuotoisessa säkeistössä vielä viitataan nuorten joukkoon: ”Kiitän, Isä kasteesta, armoosi saan turvata. Ystävien kanssa näin kuljen tästä eteenpäin.”

Kvantitatiivista valaistusta tuo Teija Pitkäsen artikkeli, joka käsittelee konfirmaatiomessun virsien sanomaa Jumalasta ja seurakunnasta. Pitkänen on tutkinut yhteensä 361 konfirmaatiomessun virret, joita laskettiin 2 378, ja hän esittää taulukon muodossa 18 suosituinta tai lauletuinta. Nykyisen virsikirjan konfirmaatiovirsistä kymmenen lauletuimman joukkoon ylsi vain edellä esitelty virsi 236 *Kätesi laske, Herramme*, sijalle 2. Sijalle 12 sijoittui jumalanpalvelusliitteen virsi 814 *Kuljemme yhdessä tällä tiellä* ja sijalle 15 liitteen virsi 813 *Lapsuudesta lähtien*. Tämän suosioon lienee vaikuttanut rakastetun lastenvirren *Ystävä sä lapsien* sävelmä.⁴⁹

Suosituimmiksi päätyneissä konfirmaatiovirsissä on siis esillä elämänmatkan teema nuorten itsenäistymisen symbolina. Virsi 814 on Anna-Mari Kaskisen runo Nuoren seurakunnan veisukirjasta tuttuun israelilaiseen sävelmään. Alku- ja loppusäkeistöt alkavat sanoilla ”kuljemme yhdessä”. Myös ehtoollinen matkalaisten ravintona mainitaan: ”Yhteistä leipää murramme. Siinä on meidän voimamme.”

Yhtä lukuun ottamatta kaikissa vuoden 2004 liitteen virsissä mainitaan elämänmatkan teema: Virressä 811 ”Oppilaina Jeesuksen kuunnellen me kuljemme – . Siunaa meitä Hengelläsi, tiellä taivaan johdata.” Virressä 812 ”Kulje itse lähellä, Vapahtaja elävä, näytä etsijälle tie, uskon, toivon tietä vie.” Virressä 813 ”Jumala ei milloinkaan hylkää meitä lapsiaan, tien hän näyttää eksyneille, armon lahjoittaa myös meille.” Ja virsi 814 on kokonaan kulkemista yhdessä.

Virsi 815 poikkeaa liitteen yleisestä linjasta. Teksti on Raamatusta: ”Herra, en ole sen arvoinen, että tulet luokseni. Sano vain sana, niin minä paranan.”⁵⁰

Tekstin alkuperäksi on merkitty katolinen messu, mihin tämä teksti kuuluu seurakunnan lausumana (ei laulamana) kiinteänä osana ennen ehtoolliskutsua. Myös suomalaisessa Tuomasmessussa tämä esiintyy kiinteänä liturgisena osana.

47 Puhelinkeskustelu 24.3.2021.

48 Tutun virren emotionaalaisesta merkityksestä ks. edellä viite 5.

49 Pitkänen 2014, 116-120.

50 Matt. 8:8.

Jumalanpalvelusten ja kirkollisten toimitusten lauluihin toivottiin rovasti Kai Vah-tolan kertoman mukaan ekumeenista aineistoa. Virsikirjan liitteen messuaineistoon tätä tekstiä oli ehdotettu, mutta ei kuitenkaan otettu mukaan. Kirkollisten toimitusten lauluja koottaessa tämä teksti otettiin uudelleen esille, mutta luontevaa paikkaa ei löytynyt. Lopulta kompromissiratkaisuna tämä teksti Tuomo Nikkolan säveltämällä uudissävelmällä päätettiin sijoittaa – Taru Piston mukaan ”hiukan erikoisesti”⁵¹ – konfirmaatio-osastoon, koska nähtiin konfirmaation ja ehtoollisen olevan yhteydessä toisiinsa. Konfirmaation ehtoolliseen tämä laulu sopii, mikäli sen merkitys selvitetään rippikoululaisille ja konfirmaatiomessuun osallistuville. Irrallisena tällainen teksti on omiaan aiheuttamaan hämmennystä.

Virsi- ja laulukirjan lisäviikko 2016 – Tielle lähdetään ja tie tulee vastaan

Kuten jo todettiin, nykyisen virsikirjan lisäviikossa ei ole konfirmaatiovirsien osastoa, mutta konfirmaatioon suositellaan virsiä 923, 930 ja 979.⁵² Näistä 923 ja 979 ovat vanhaa kelttiläistä alkuperää. Kelttiläiset rukoustekstit on koettu suomalaisessa kristillisessä mielenmaisemassa hyvin resonoiviksi erityisesti hiljaisuuden retriittiliikkeessä. Virsille 923 ja 979 on annettu myös ruotsin- ja englanninkieliset tekstit, ja nämä virret on siis mahdollista laulaa konfirmaatiossa jopa kolmella kielellä. Vuoden 1986 virsikirjaan tavoiteltu ekumeenisuus ja kansainvälisyys ei kunnolla toteutunut konfirmaatiovirsien osalta, mutta virsikirjan lisäviikon valmistelutyössä tavoiteltu monikielisyys ja monikulttuurisuus tulee todeksi myös konfirmaatioon suositelluissa virsissä.⁵³

Tien ja matkan teema tulee esiin myös näissä uusissa virsissä: ”Viisauden lähde, vie viisauteen. Tietäni ohjaa, kun matkaani teen – – silmäni aukaise, osoita tie. Luoksesi taivaaseen perille vie.” Virsi 923: 2,4. Iankaikkisuus, Taivas, Jumalan asuinsijana ja elämänmatkan päämääränä ei ole väistynyt uusimmissakaan nuorten juhlaan tarkoitetuissa virsissä, vaikka viisautta pyydetään myös maallisen elämän ratkaisuihin. ”Osoita tie” – tapaillaanko tässä Pyhän Birgitan rukouksena tunnettua rukousta ”Herre, visa mig din väg och gör mig villig att vandra den?”

Nuoren vaellus ei aina ole aktiivista, ja siksi konfirmaatiovirressä voidaan esittää pyyntö ”Meitä kuljeta tahtosi tiellä, vaikka outo on joskus se tie” (Virsi 930 kertosäkeet). Ja vielä ”Tulkoon tie sinua vastaan, olkoon tuuli aina myötäinen” (Virsi 979). Konfirmointi ei lähde itse tielle, vaan Jumalan näyttämä tie tulee vastaan ja johdattaa jättäytymään Jumalan käsiin. Peitetysti tässä voidaan nähdä luterilainen

51 Pisto 2013, 37.

52 Virsikirjan lisäviikko 2016, 205.

53 Esipuhe virsikirjan lisäviikkoon 2015.

käsitys vanhurskauttamisesta; Jumalan vanhurskauttava armo vahvistaa konfirmoitua ja tuo esiin konfirmaation perimmäisen tarkoituksen, joka on konfirmoidun uskon vahvistaminen.

Kastetun ja konfirmoitavan vahvistaminen elämän matkalle saattamisena

Voidaanko konfirmaatiovirsiensä kehityksen valossa Suomen evankelisluterilaisen kirkon nykyinen konfirmaatio käsittää eräänlaisena saattamisena elämänmatkalle, jota varten rippikoulussa on saatu eväitä? Käsitys rippikoulusta ja konfirmaatiosta elämänmatkalle saattamisena on ollut esillä myös luterilaisen maailmanliiton tutkimusprojektissa. Sen loppuraportissa todetaan, että konfirmaatiojumalanpalvelus toimii parhaiten osana elämänmittaista uskon matkaa (*lifelong journey of faith*). Siinä yksilöt, seurakunnat, kirkot ja kokonaiset uskontraditiot kohtaavat, ja nuoren oma uskonmatka liittyy osaksi uskonyhteisön yhteistä matkaa.⁵⁴ Tässä mielessä Luterilaisen maailmanliiton piirissä käyty konfirmaatiokeskustelu ei ehkä ole ollutkaan aivan hedelmätöntä.

Vuodesta 1986 alkaneissa konfirmaatiovirsiensä uudistuksissa on otettu huomioon myös konfirmoitavien nuorten ja seurakunnan lisäksi myös nuorten perheet ja ystäväpiirit. Nuorten vanhemmat, joiden suhde seurakuntaan voi olla hyvinkin etäinen, toivovat kuitenkin rippikoulun antavan nuorille ”hyviä eväitä elämää varten” sekä konfirmaation olevan ilon, kiitoksen ja yhteyden juhla.⁵⁵

Hannu Vapaavuori on *Kirkkomusiikin käsikirjan* artikkelissaan esittänyt toivomuksen, että rippikoulun opettajat paneutuisivat konfirmaatiovirsiin ja pitäisivät niitä opetuksessa esillä, vaikka niitä itse konfirmaatiossa ei laulettaisikaan.⁵⁶ Tämä toivomus jää liian vaatimattomaksi. Vuoden 1986 virsikirjan, jumalanpalvelusliitteen ja lisävihkon virsimateriaalissa elää vahva konfirmaation teologia, joka voi resonoida konfirmoitavien ja heidän läheistensä mielessä ja kohottaa mielen kiitokseen, rukoukseen ja siunaukseen.

Simo Peura on vuonna 1996 tarkastellut kasuaalitoimituksia luterilaisen luomis-teologian näkökulmasta. Peuran mukaan Lutherin luomisajattelu tarkoittaa, että luomakunta on syntiinlankeemuksesta huolimatta Jumalan ylläpitämää ja hallitsemaa todellisuutta. Siksi konfirmaation tarkoituksena on tukea kastettua, kun hän pyrkii jäsentämään rippikoulussa opetetun uskon aikuisen ihmisen todellisuuteen. Peura tulkitsee klassista teologista lausumaa ”armo ei kumoa luontoa, vaan täydellistää sen” esittämällä, että nuorten puolesta rukoiltaessa ja heitä ehtoollisseura-

54 Confirmation Ministry Study 1995, 49.

55 Sihvo 1992, 185–186.

56 Vapaavuori 2003, 65

kuntaan liitettäessä on tarpeen ottaa huomioon myös ihmisen luonnollisen kehityksen aiheuttamat muutokset.⁵⁷ Tämä teologinen painotus näkyy selkeästi konfirmaatiovirsiens viime aikaisessa kehityssuunnassa.

Lopuksi

Virsiuudistuksissa tapahtunutta konfirmaatiovirsiens kehitystä voi luonnehtia sanomalla, että kehityslinja kulkee kasteen liiton uudistuksesta elämänmatkalle saattamiseen. Kasteen liiton uudistus on vaihtunut kasteen muistamiseen kristityn tien alkuna. Ehtoolliskäytäntöjen muutoksista johtuen konfirmaation ehtoollista ei enää korosteta ensimmäisenä ehtoollisena, vaan kristillisen vaelluksen toistuvana etappina. Rukoukseen nuorten puolesta on vaihtunut maailman pahuuden pelkojen tilalle tulevaisuuden toivo ja pyyntö, että Jumala johdattaisi nuoria niin kuin on kasteesta saakka johdattanut.

Onko tässä kuvatulle konfirmaatiovirsiens teologisen kehityssuunnan muutokselle teologisia perusteluja? Väitän, että on, ja ne löytyvät luomisen teologiasta. Tässä mielessä luterilainen konfirmaatio ei sittenkään ole niin kaukana katolisesta kasteen vahvistuksen sakramentista kuin tutkimuksessa on usein esitetty, vaikka Luther ei konfirmaatiota sakramentiksi kelpuuttanutkaan. Virsiuudistuksen ja konfirmaation tarkoitettujen virrenomaisten laulujen uudistuksessa on otettu huomioon konfirmaation teologisten kehityslinjojen muutos, joka painottaa konfirmoitavien yksilöllisten ratkaisujen sijaan seurakunnan ja perheiden ylisukupolvista yhteisöllisyyttä ja liittymistä maailmanlaajaan kristikuntaan. Tämä ilmenee erityisesti uusimmassa ekumeenisessa, monikielisessä ja monikulttuurisessa konfirmaation tarkoitettussa virsimateriaalissa. Konfirmaatiovirsiä laulaessaan seurakunta rukoilee konfirmoitavien puolesta ja vahvistaa heitä uskonkilvoitukseen saattamalla elämänmatkalle.

57 Peura 1996, 209, 214–15.

Lähteet:

Achrenius, Abraham (1766). *Rippi-Lasten Coetus Kysymyset*. https://www.doria.fi/bitstream/handle/10024/123775/Rippi-lasten_koetus_kysymyset_sitte_kuin_he_owat_Jumalan_kym.pdf?sequence=1&isAllowed=y

Aloite konfirmaation ja kodin siunaamisen kaavojen uudistamisesta (2020). *Edustaja-aloite 3/2020 Kirkolliskokoukselle*. <https://evl.fi/uutishuone/tiedotearkisto/-/items/item/34204/Edustaja-aloitteet+kirkon+tilastoinnista+-ehtoollisjumalanpalveluksesta+seka+siunaamisen+teologiasta+lahetettiin+valiokuntiin>

Borg, Marcus J. (2016). *Kristinuskon sydän. Uudelleen löydetty usko*. Alkuteos The Heart of Christianity. Rediscovering a Life of Faith. Suomentanut Kari Kuula. Helsinki: TVM.

Confirmation Ministry Study (1995). *Lutheran World Federation*. LWF Documentation. N:o 38. December 1995.

Heinilä, Kimmo (2019). *Konfirmaatio ja vahvistaminen: Luterilaiset konfirmaatiokäytännöt ja -käsitteet vahvistamisen näkökulmasta reformaatiosta 2000-luvun alkuun*. Väitöskirja. Helsingin yliopisto <https://helda.helsinki.fi/handle/10138/304904>

Heinonen, Ilmari (2001). Systemaattinen analyysi. *Teologinen Aikakauskirja – Teologisk Tidskrift* 106, 66–72.

Hytönen, Maarit (2005). *Kirkollisten toimistusten teologia*. Kirkon tutkimuskeskuksen julkaisuja 91. Tampere: Kirkon tutkimuskeskus.

Jolkkonen, Jari (2004). Rippikoulu ja konfirmaatio luterilaisen kasteteologian näkökulmasta. Heli Aaltonen, Lassi Pruuki ja Pekka Saarainen (toim.) *Rippikoulun käsikirja*. Kirjapaja: Helsinki, 9-33.

Jolkkonen, Jari (2007). *Systemaattinen analyysi tutkimusmetodina. Metodiopas*. Joensuu: Joensuun yliopisto. Teologinen tiedekunta. <https://courses.helsinki.fi/sites/>

default/files/course-material/4671950/systemaattinen_analyysi_tutkimusmetodina.pdf

Kakkuri, Teemu (2014). *Suomalainen herätys. Herätyskristillisyyden historia nälkävuosista Nokia-missioon*. Helsinki: Kirjapaja Oy.

Katekismus (2000). *Katekismus – Suomen evankelisluterilaisen kirkon kristinoppi*. <http://katekismus.fi>

Suomen evankelis-luterilaisen kirkon kirkokäsikirja III (2006). *Kirkollisten toimitusten kirja. 1. osa, Kasuaalitoimitukset*. Hyväksytty kirkolliskokouksessa 8. marraskuuta 2003. Helsinki: Kirkkopalvelut.

Kokkonen, Jarmo & Marja Pesonen (s.a.). *Konfirmaatiosta jäi mieleen se koko messu. Huomioita konfirmaation yhteisöllisestä luonteesta*. <https://evl.fi/documents/1327140/39461555/Huomioita+konfirmaatiosta.pdf/99f76f21-38ea-80be-17d2-ee448118c388?t=1554710101000>. (luettu 28.10.2020)

Leinonen, Miia & Kati Niemelä (2012). *Jumalanpalvelus arjen voimana. Seurakuntalaisten jumalanpalvelusodotukset ja -kokemukset*. Kirkon tutkimuskeskuksen www.julkaisuja.29. Kirkon tutkimuskeskus. [https://evl.fi/documents/1327140/45386794/Www-julkaisu+29+Leinonen+ja+Niemel%C3%A4+\(Jumalanpalvelus+arjen+voimana\).pdf/e0a36192-f67f-e170-2d1aff0e665a6d57](https://evl.fi/documents/1327140/45386794/Www-julkaisu+29+Leinonen+ja+Niemel%C3%A4+(Jumalanpalvelus+arjen+voimana).pdf/e0a36192-f67f-e170-2d1aff0e665a6d57)

Lempiäinen, Pentti (2004). *Pyhät toimitukset. 4. uudistettu painos*. Helsinki: Kirjapaja Oy.

Nurmi, Kari E. (2004). *Systemaattinen tekstianalyysi*. <https://metodix.fi/2014/05/19/nurmi-systemaattinen-tekstianalyysi/>

Pajamo, Reijo (1991). *Hymnologian peruskurssi*. Kirkkomusiikin osaston julkaisuja 2. Helsinki: Sibelius-Akatemia.

Pajamo, Reijo (1999). Virren ja hengellisen laulun raja tulisi murtaa. Virsikirjan uudistuksen alkuvaiheet 1973. *Hymnos*,

Hymnologian ja liturgiikan seuran vuosikirja 1999, 87–99.

Palvelkaa Herraa iloiten (2009). *Palvelkaa Herraa iloiten. Jumalanpalveluksen opas*. Suomen ev. lut. kirkon kirkkohallituksen julkaisuja 2009:9. 3. uudistettu painos. Helsinki: Kirkkohallitus. Jumalanpalveluselämä ja musiikkitoiminta. <https://kirkkokasikirja.fi/jp-opas.pdf>

Peura, Simo (1996). Kasualiat luterilaisen luomisteologian näkökulmasta. *Teologinen Aikauskirja – Teologisk Tidskrift 101*. (3/1996). Helsinki: Teologinen Julkaisuseura r.y. 209–221.

Pisto, Taru (2013). *Kuoro jumalanpalveluksen tekstien välittäjänä: Tuomo Nikkolan näkemyksiä ja sävellyksiä*. Laaja kirjallinen työ, 5p23. Taideyliopisto, Sibelius-Akatemia, Kirkkomusiikin ja urkujen aineryhmä, Kuopion yksikkö.

Pitkänen, Teija (2014). Rakkautta ja kiitosta? Konfirmaatiomessujen virsien sanoma Jumalasta ja seurakunnasta. Innanen, T. & Salminen, V-M (toim.): *Virsi ja laulu Suomessa, tekstit, kokemus ja kasvatus. Kirkon tutkimuskeskuksen julkaisuja 120*. Tampere: Kirkon tutkimuskeskus, 106–134.

Repo, Hannele (2002). Askel seurakuntaan. Virolaisten rippikoulunopettajien käsitykset rippikoulusta ja konfirmaatiosta. Väitöskirja, Helsingin yliopisto.

Saari, Antti (2021) *Kasvatusteoria antiikista nykypäivään*. Helsinki: Gaudeamus.

Sihvo, Jouko (1992). *Seurakunta elämän käännekohdissa*. Pieksämäki: Kirjaneliö.

Sinä olet minun kanssani (2009). *Sinä olet minun kanssani. Kirkollisten toimitusten opas*. Suomen ev. lut. kirkon kirkkohallituksen julkaisuja 2006:4. 2. painos. Helsinki: Kirkkohallitus, Jumalanpalvelus ja musiikkitoiminta. https://kirkkokasikirja.fi/toimitusten_opas.pdf

Suuri ihme (2017). Rippikoulusuunnitelma 2017. *Suomen evankelisluterilainen kirkko*. <https://evl.fi/plus/seurakuntaelama/kasvatus/rippikoulu/suuri-ihme-rippikoulusuunnitelma>

Valtonen, Minna (2014). Perheeseen ja vanhemmuuteen liittyvät käsitteet Suomen evankelisluterilaisen kirkon virsikirjassa. Tapani Innanen & Veli-Matti Salminen (toim.), *Virsi ja laulu Suomessa, tekstit, kokemus ja kasvatus. Kirkon tutkimuskeskuksen julkaisuja 120*. Tampere: Kirkon tutkimuskeskus, 135–161.

Vapaavuori, Hannu (s.a.). *Suomalaiset virsikirjat 1500-luvulta nykypäivään*. https://evl.fi/documents/1327140/40400830/suomalaiset_virsikirjat.pdf

Vapaavuori, Hannu. (2003). Virsi luterilaisessa perinteessä. Lasse Erkkilä, Ulla Tuovinen & Erkki Tuppurainen (toim.), *Kirkkomusiikin käsikirja*. Helsinki: Kirjapaja, 61–70.

Vapaavuori, Hannu (2004). Mikä virsi? Juhani Haapasalo, Liisa Lauerma, Martti Nissinen & Pekka Suikkanen (toim.), *Kirkkomusiikki*. Helsinki: Edita, 27–30.

Virsikirja (1938). Suomen evankelisluterilaisen kirkon virsikirja. Hyväksytty kahdennessatoista yleisessä kirkolliskokouksessa vuonna 1938.

Virsikirja (1986). Suomen evankelisluterilaisen kirkon virsikirja. Hyväksytty kirkolliskokouksessa 13. helmikuuta 1986.

Virsikirjan lisävihko (2016). Hyväksytty kirkolliskokouksessa 4. marraskuuta 2015. Helsinki: Kirjapaja Oy.

Virsikirjan lisävihkon (2015) esipuhe. (s.a.) *Esipuhe virsikirjan lisävihkoon (2015)*. <https://virsikirja.fi/lisatietoa/esipuhe-virsikirjan-lisavihkoon-2015/>

Väinölä, Tauno (2008). *Virsikirjamme virret*. Helsinki: Kirjapaja Oy.

USKONNOLLISEN LAULUN KÄSITE PEDAGOGISESSA KONTEKSTISSA

JENNI URPONEN

Lectio praecursoria uskonnonpedagogiikan väitöskirjaan *Suvivirrestä Hard Rock Hallelujaan? Uskonnollinen musiikki perusopetuksen evankelisluterilaisen uskonnon ja musiikin oppikirjoissa*. Väitöstilaisuus 25.9.2020 Helsingin yliopistossa. Vastaväittäjänä professori Martin Ubani Itä-Suomen yliopistosta.

Uskonnollinen musiikki apulaisoikeusasiamiehen ratkaisuteksteissä

Helsingin Sanomissa oli kuukausi sitten luettavissa seuraava uutisotsikko: ”Apulaisoikeusasiamies: Oppilaita ei saa pakottaa laulamaan virsiä.”¹ Uutinen tarkasteli 24. elokuuta 2020 päivättyjä apulaisoikeusasiamies (AOA) Pasi Pölösen ratkaisuja, jotka liittyivät uskonnonvapautta koskeviin kanteluihin. Kanteluista kaksi peräänkuulutti uskonnonvapauden toteutumista musiikkiluokkien musiikin opetuksessa ja esityksissä, kuten kirkossa järjestetyssä joulukonsertissa. Kanteluissa kritisoitiin muun muassa opetuksen ja esitysten uskonnollista sisältöä – laulujen kristillisyyttä, minkä johdosta apulaisoikeusasiamies Pölösen ratkaisutekstit käsittelivät läheisesti myös perusopetuksen musiikinopetuksen oppiainesta.²

Ratkaisujaan apulaisoikeusasiamies taustoitti hyvin seikkaperäisesti kanteluiden tematiikkaan läheisesti liittyvillä laki- ja lausuntotekstisitaateilla, kansainvälisten tuomioistuimien ja muiden ihmisoikeussopimusten tutkinta- ja valvontaelinten eri ratkaisuilla ja kannanotoilla sekä oikeusasiamiehen ja valtioneuvoston oikeuskanslerin aiemmilla laillisuusvalvontapäätöksillä.³ Lisäksi ratkaisuteksteissä viitattiin Opetushallituksen ohjeistuksiin ja voimassa olevaan *Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2014* -asiakirjaan (POPS 2014). Opetussuunnitelmasta esille

1 Helsingin Sanomat 27.8.2020.

2 EOAK/1417/2019, EOAK/1609/2019.

3 EOA 27.8.2020 elektroninen lähde; EOAK/1417/2019, EOAK/1609/2019.

nostettiin sekä perusopetuksen yleisiä lähtökohtia että uskonnon ja musiikin oppiaineiden sisältötekstejä.⁴

Apulaisoikeusasiamiehen *Uskonnollinen musiikki musiikkiluokan opetuksessa ja rippikouluinfo koulussa*⁵ sekä *Uskonnonvapaus musiikkiluokkien opetuksessa ja koulujen yhteistyö seurakunnan kanssa*⁶ -ratkaisuja lukiessani huomasin hymnologian vallan innostuvani! Näissä kahdessa varsin byrokraattisessa ja juridisessa tekstissä hän lähes vilisi hymnologian keskeisiä käsitteitä tai hymnologiaan muutoin läheisesti liittyviä erilaisia ilmauksia, kuten ”hengellinen musiikki” ja ”hengelliset laulut”, ”jouluun liittyvät musiikkikappaleet”, ”joulumusiikki”, ”kristillinen laulu” ja ”kristilliset laulut”, ”loppuvirsi”, ”suvivirsi”, ”virsi” ja ”virret”, ”uskonnollinen musiikki” ja ”uskonnolliset laulut”. Musiikkiorientoituneena uskonnonpedagogina taas mielenkiintoni heräsi lukiessani esimerkiksi seuraavaa musiikkiluokkien joulukonserteihin liittyvää tekstikohtaa:

Vaikka joulumusiikilla on merkittävässä määrin tiivis yhteys kristilliseen uskontoon, ei joulukonserteissa välttämättä ole kyse jumalanpalvelukseen verrattavissa olevasta tilaisuudesta. Joulumusiikin hengellisyyden tai uskonnollisuuden arviointi puolestaan on monitahoinen kysymys, johon ei liene ole olemassa yleispätevää vastausta ainakaan joulumusiikin kokonaisuuden osalta.⁷

Hieman myöhemmin samaisessa tekstissä mainitaan opetuksen sisällöstä ja intensiteetistä:

Ylipäättään hengellisen musiikin kuunteleminen, harjoittelu ja esittäminen, tapahtuipa se kirkossa tai muussa tilassa, voi liittyä ainakin joko uskonnon harjoittamiseen sen tunnustuksellisessa merkityksessä, uskonnolliseen ja musiikilliseen kulttuuriperintöön tutustumiseen tai johonkin muuhun osallistujan itsensä mieltämään merkitykseen.⁸

Nämä *Uskonnollinen musiikki musiikkiluokan opetuksessa ja rippikouluinfo koulussa* -ratkaisun tekstisisätyt viittaavat siihen, ettei perusopetuksen oppiainekseen ja hymnologiaan läheisesti liittyvien käsitteiden, kuten joulumusiikki tai hengellinen musiikki, määrittely ole yksiselitteistä. Pysähdyn seuraavaksi kantelutekstissä⁹ mainitun yhden ilmauksen äärelle, pohtimaan lähemmin uskonnollisen laulun käsitettä.

4 EOAK/1417/2019, EOAK/1609/2019.

5 EOAK/1417/2019.

6 EOAK/1609/2019.

7 EOAK/1417/2019, 29.

8 EOAK/1417/2019, 29.

9 EOAK/1609/2019, 1, 29.

Uskonnollisen laulun määritelmä ja kriteeristö

Väitöstutkimuksessani suuntaan huomiota erityisesti uskonnollisen laulun käsitteeseen sekä oppikirjojen uskonnolliseen laulustoon. Yksi kolmesta tutkimuskysymyksestä kuuluu: ”Mikä tekee laulusta uskonnollisen laulun?” Lisäksi tutkin, minkälainen on uskonnollinen laulu.

Myönnettäköön, että aivan tutkimukseni alkumetreillä en nähnyt ongelmaa koota oppikirjojen sivuilta tutkimusaineistoani ja löytää virsien rinnalle tarkasteltavaksi muitakin, silloisen tutkimustehtäväni kannalta, relevanteja lauluja. Kuitenkin melko pian oli virsiä ja niin kutsuttuja hengellisiä lauluja vuosikausia musisoineen kanttorin nöyryttävä – kuuliaisesti omaksuttava epäilevän, kyselevän ja ihmettelevän tutkijan rooli. Jo evankelisluterilaisen uskonnon oppikirjoja läpikäydessäni totesin lauluista osan aiheuttavan päänsäivää. Olin siis samankaltaisen ongelman ääressä kuin apulaisoikeusasiamies päätöstekstinsä lausumassa: ”Joulumusiikin hengellisyys tai uskonnollisuuden arviointi puolestaan on monitahoinen kysymys – –.”¹⁰ Toisaalta lisää päänsäivää aiheutti laulustoa kuvaavan yläkäsitteen pohtiminen. Koska tavoitteenani oli tutkia lauluja ”ulkoapäin” ilmiönä (”an sich”), eikä esimerkiksi yksilön henkilökohtaisen spirituaalisen kokemuksen tai yksilön laululle antaman mahdollisen muun merkityksen lähtökohdista käsin (objektiivinen vs. subjektiivinen), päädyin tarkastelemaan uskonnollisen laulun käsitettä.

Tutkimuksessani hahmottelin ja testasin empiirisesti yhtä mahdollista kriteeristöä uskonnollisen laulun määrittelemiseksi. Uskonnollisen laulun osatekijöiksi jäsenyivät seuraavat kolme: signaalisisä, Ninian Martin piirreperustaiseen malliin perustuvat uskonnon ulottuvuudet ja lähteistö. Tämä kriteeristö osoittautui erityisen tarpeelliseksi siinä vaiheessa, kun siirryin uskonnon oppikirjojen jälkeen tutkimaan musiikin oppikirjoja, niiden lähes 2 000 laulua. Vasta kriteeristö mahdollisti musiikin oppikirjalauluston ryhmittelemisen.

Lauluaineiston jäsentäminen kolmen edellä mainitun osatekijän avulla osoitti uskontoon liittyvien laulujen moninaisuuden ja uskonnollisen laulun rajojen liikkuvuuden. Uskontoon liittyviä lauluja on oppikirjoissa hyvin monenlaisia, ei siis vain niitä uutisotsikossa mainittuja virsiä. Kolmestatoista uskontoon liittyvästä laulutyyppistä viisi on määriteltävissä varsinaisiksi, kristinuskon perinteen mukaisiksi, uskonnollisiksi lauluiksi. Muita ovat uskonnollisaiheiset, uskonnollisävytteiset, hengellissävytteiset, maallistetut uskonnolliset, muut laulut ja ei-kristillisten uskontojen signaalisanoja sisältävät laulut. Näiden laulutyyppien ohessa havaitsin muun muassa, että lauluista muutama osoittautuu oppikirjapedagogisiksi, osa näyttäytyy piilouskonnollisina. Joissakin uskonnollisissa lauluissa taas keskeinen, varsinainen aihe-

10 EOAK/1417/2019, 29.

piiri saattaa olla jokin aivan muu kuin uskontoon liittyvä ja laulun uskonnollisuus ilmaantua vain yhdessä säkeistössä. Tällaisia lauluja päädyin kutsumaan toissijaisesti uskonnollisiksi. Uskonnollisten laulujen keskeisiä aiheistoja tarkasteltaessa puolestaan ilmeni, että musiikin oppikirjojen uskonnollisista lauluista yli puolet on juuri niitä apulaisoikeuskanslerin ratkaisutextissäänkin mainittuja ”jouluun liittyviä musiikkikappaleita” ja ”joulumusiikkia” eli juhla-aikalauluja. Uskonnollinen laulu -kriteeristön osatekijöiden välityksellä oli lisäksi mahdollista tarkastella laulutekstien alkuperäistä uskonnollista intentiota (signaalisanat) ja laulujen funktiota (uskonnon ulottuvuudet) sekä lähteistön avulla saada välillisesti tietoa myös laulun mahdollisesta alkuperäisestä institutionaalista uskonnollisesta käyttökontekstista.¹¹

Vaikka väitöstutkimukseni liittyy lähdeaineistonsa perusteella lähimenneisyyteen, on sen tuloksilla sovellettavuusarvoa nykyhetkessäkin – esimerkiksi, kun apulaisoikeusasiamiehen työpöydän ääressä puntaroidaan uskonnollisen laulun olemusta. Siitä huolimatta, että opetussuunnitelma on tutkimusmatkani varrella ehtinyt vaihtua jo toiseksi, on esimerkiksi perusopetuksen katsomusopetusmalli nykyään sama kuin vuosina 2004–2012 ja osa lähdeaineistoni oppikirjoista yhä käytössä.

Uskonnollisen laulun pedagogistaminen

Tällä vuosituhanella lehtiotsikoissakin säännöllisesti esille nostetun *Suvivirren* (virsi 571) laulamista koulujen kevätjuhlien yhteydessä on perusteltu useasti kulttuuriperintöargumentein. Uskontotieteen dosentti Teemu Taira on tarkastellut tiedotusvälineissä käytyä suvivirikeskustelua kristinuskon kulttuuristumisena.¹² Kulttuuristetun *Suvivirren* intention, funktion ja kontekstin voidaan nähdä muuntuneen alkuperäiseen uskonnolliseen lauluun verrattuna joko osin tai kokonaan toiseksi.

Musiikin historian professori Vesa Kurkela on taas esimerkein havainnollistanut ja osoittanut, millä tavoin *Jumala ompe linnamme* (virsi 170) on alkuperäisen uskonnollisen kontekstin ulkopuolella saanut toisessa käyttöyhteydessä uusia seurakuntalaulun ulkopuolisia merkityksiä. Kurkela kutsuu virsisävelmän käyttöä esimerkiksi eri sävelteosten lainasävelmänä tai sävelaiheena virren taiteellistamiseksi.¹³ Taiteellistamisen myötä uskonnollisen laulun intention, funktion ja kontekstin voidaan joko osittain tai kokonaan havaita vaihtuneen alkuperäiseen verrattuna toiseksi.

Perusopetuskontekstissa on uskonnolliselle laululle osoitettu tehtäviä ja ulottuvuuksia opetussuunnitelmatekstien ohessa muun muassa lakipykälän, Opetushallituksen ohjeistuksen ja apulaisoikeusasiamiehen ratkaisuin. Tämä ilmeni selkeästi

11 Ks. ja vrt. virren intentiosta ja funktiosta: Straarup & Hansson 2001, 10–14.

12 Taira 2019.

13 Kurkela 2012, 84, 87.

apulaisoikeusasiamies Pölösen ratkaisuteksteissäkin. Perusopetuksessa uskonnollisen laulun lähtökohta ja intentio on aina pedagoginen.¹⁴ Uskonnollisen laulun alkuperäinen funktio ja konteksti eivät uskonnon ja musiikin oppitunnilla ole enää läsnä itsessään, eikä kyse ole uskonnonharjoittamisesta. Vaikka laulutekstissä on yhä haavittavissa uskonnollisen laulun uskonnollinen sisältö, ovat uskonnollisen laulun intentio, funktio ja konteksti uskonnon ja musiikin opetuksessa vaihtuneet alkupe-
räiseen verrattuna toisiksi – pedagogisiksi. Siten ne ovat perusopetuksen yhteydessä saaneet uusia, seurakuntalaulun ulkopuolisia merkityksiä.¹⁵ Tätä nimitän uskonnollisen laulun pedagogistamiseksi. Todettakoon, että esimerkiksi perusopetuksen musiikin oppikirjojen oppiaineena ilmeni myös sellaisia uskonnollisia lauluja, jotka edustavat lähtökohtaisesti myös edellä mainittuja kulttuuristettuja tai taiteellistettuja uskonnollisia lauluja, kuten vaikkapa juuri Suvivirsi tai Bachin *Matteuspasion* loppukuoro.

Hymnologiselle tutkimukselle tilausta

Hymnologiaa on luonnehdittu lähtökohtaisesti sekä poikkitieteelliseksi¹⁶ että tieteidenväliseksi¹⁷. Hymnologian ”kotipesinä” on pidetty sekä käytännöllistä teologiaa¹⁸ että musiikkietiedettä¹⁹. Sen kolmas vakiintunut koti löytyy kirkkomusiikin oppiaineen yhteydestä. Toki hymnologista tutkimusta tehdään runsaasti myös muun muassa kielitieteen puolella. Positioin tutkimukseni sekä uskonnonpedagogisesti orientoituneeksi hymnologiaksi että musiikkiorientoituneeksi uskonnonpedagogiikaksi. Tutkimukseni lähestyy kahdesta eri suunnasta teologiaa. Hymnologia sijaitsee kirkkomusiikin tutkimuksen osa-alueena musiikintutkimuksen ja teologian puolivälissä. Uskonnonpedagogiikka löytää koordinaattinsa vastaavasti kasvatustieteen ja teologian puolitiestä. Uskonnollista laulua tutkittaessa on uskonnonpedagogiikan avulla mahdollista hahmottaa uskonnollisen laulun laajempaa yhteiskunnallista ympäristöä ja perusopetuskontekstia. Hymnologia puolestaan auttaa suuntaamaan huomiota yksityiskohtaisemmin käsitteeseen, esimerkiksi uskonnolliseen lauluun.

Ruotsalaiset hymnologit, kirkko- ja yhdyskuntatieteen professori, piispa Jan Arvid Hellström sekä käytännöllisen teologian professori Sven-Åke Selander, kritisoivat jo neljäkymmentä vuotta sitten ”perinteistä” hymnologista tutkimusta ja pitivät sitä vanhanaikaisena, eristäytyneenä ja perifeerisenä käytännöllisen teologian

14 Urponen 2020, 25–27.

15 Ks. ja vrt. mm. Kurkela 2012, 84.

16 Mm. Pajamo & Tuppurainen 2004, 646.

17 Mm. Hansson 1998, 22–23.

18 Heikkilä & Lampela-Kivistö 2010, 191–192.

19 Mm. Pajamo 2003, 202.

huomaan jääneenä tai jättäytyneenä alana.²⁰ Tuon ajan tutkimuksissa oli Hellströmin ja Selanderin mukaan ohitettu uskontotieteen kehitys ja tutkimussuuntaukset sekä ympäröivä, kirkkohistoriallinen, sosiaalinen, kulttuurinen ja poliittinen, konteksti. Myös perspektiivi ja eri asiayhteyksien tarkentaminen olivat heidän mukaansa jääneet hymnologisessa tutkimuksessa vähälle.²¹ 2000-luvulla hymnologinen tutkimus on uudistunut ja pykinyt vastaamaan aiemmin esitettyihin haasteisiin. Nordhymn-verkoston *Dejlig er jorden* -kirjahanke ja 2010-luvun suomalainen virsi-tutkimusprojekti ovat omalta osaltaan edistäneet tätä hymnologisen tutkimuksen päivittämistä ja kehitystä.

Hymnologisen tutkimusalan päivittäminen on kannattanut, sillä nyt 2020-luvulla hymnologiselle tiedolle näyttää olevan tarvetta, käyttöä ja sovellettavuusarvoa myös yliopiston seinien ulkopuolella – jopa oikeusasiamiehen työpöydän ääressä. Apulaisoikeusasiamies totesi ratkaisupäätöksessään:

Oikeussääntöjen nojalla joulumusiikin hengellisyyden tai yleishumanistisen puheen uskonnollisen merkityksen arviointi laillisuusvalvonnassa voi nähdäkseni olla mahdollista vain varsin rajatusti.²²

Hymnologian peruskäsitteiden määrittelemistä ja määrittämistä tarvitaan. Vastaavasti myös musiikkiorientoitunutta uskonnonpedagogiikkaa tarvitaan, sillä esimerkiksi uskonnollisen musiikin ja uskonnollisten laulujen eri perusopetuskontekstien, uskonnolliseen laulustoon liitettyjen opetusmenetelmien tai vaikkapa eri uskontojen oppiaineksena käytetyn uskonnollisen musiikin tutkimisessa riittää runsaasti työsarkaa myös tulevaisuudessa.

Väitöskirja

Urponen, Jenni (2020). *Suvivirrestä Hard Rock Hallelujaan?: Uskonnollinen musiikki perusopetuksen evankelisluterilaisen uskonnon ja musiikin oppikirjoissa*. Väitöskirja. Helsinki: Helsingin yliopisto. <https://helda.helsinki.fi/handle/10138/319027>

20 Hellström 1982, Selander 1982.

21 Hellström 1982, Selander 1982.

22 EOAK/1417/2019, 25.

Lähteet ja kirjallisuus

EOA 27.8.2020. Eduskunnan oikeusasiamies. *Tiedotteet. Uskonnonvapaus koulussa.* www.oikeusasiamies.fi/fi_FI/-/uskonnonvapaus-kouluissa (luettu 21.9.2020).

EOAK/1417/2019. Apulaisoikeusasiamies Pasi Pölonen 24.8.2020. *Uskonnollinen musiikki musiikkiluokan opetuksessa ja rippikouluinfo koulussa.* Eduskunnan oikeusasiamies. Ratkaisut. www.oikeusasiamies.fi/rfi/ratkaisut/-/eoar/1417/2019 (luettu 19.9.2020).

EOAK/1609/2019. Apulaisoikeusasiamies Pasi Pölonen 24.8.2020. *Uskonnonvapaus musiikkiluokkien opetuksessa ja koulujen yhteistyö seurakunnan kanssa.* Eduskunnan oikeusasiamies. Ratkaisut. www.oikeusasiamies.fi/rfi/ratkaisut/-/eoar/1609/2019 (tulostettu 19.9.2020).

Hansson, Karl-Johan (1998). Den komplice-rade hymnologin. Erkki Tuppurainen (toim.), *Virsin, lauluin, psalttarein. Juhlakirja Reijo Pajamon 60-vuotisjuhlapäivänä 27.9.1998.* Kirkkomusiikin osaston julkaisuja 17. Kuopio: Sibelius-Akatemia, kirkkomusiikin osasto ja Kuopion osasto, 19–24.

Heikkilä, Markku & Liisa Lampela-Kivistö (2010). Käytännöllinen teologia. Antti Raunio & Petri Luomanen (toim.), *Teologia. Johdatus tutkimukseen.* 4. uud. painos. Helsinki: Edita, 187–217.

Hellström, Jan Arvid (1982). Psalm samfund samhälle sammanhang. Jan Arvid Hellström & Sven-Åke Selander, *Hymnologi – en forskning med framtid?* Religio. Lund: Teologiska inst., Univ, 7–32.

Hellström, Jan Arvid & Sven-Åke Selander (1982). *Hymnologi – en forskning med framtid?* Religio. Lund: Teologiska inst., Univ.

Kurkela, Vesa (2012). Jumala ompi linnamme. Yhteiskunnallinen virsi ja sen suomalainen reseptiohistoria. Jaakko Rusama (toim.), *Virsi suomalaisessa kulttuurissa. Hymnologian ja liturgiikan seuran vuosikirja. Hymnos 2011.* Helsinki: Hymnologian ja liturgiikan seura, 83–97.

Pajamo, Reijo (2003). Kirkkomusiikin tutkimus Suomessa. Tuomas Eerola, Jukka Louhivuori & Pirkko Moisala (toim.), *Johdatus musiikintutkimukseen.* Acta Musicologica Fennica (AMF 24). [Jyväskylä]: Suomen musiikkiteollinen seura, 201–208.

Pajamo, Reijo & Erkki Tuppurainen (2004). *Suomen musiikin historia. Kirkkomusiikki.* Helsinki: WSOY.

Selander, Sven-Åke (1982). Hymnologi – en forskning med framtid för sig? Jan Arvid Hellström & Sven-Åke Selander, *Hymnologi – en forskning med framtid?* Religio. Lund: Teologiska inst., Univ, 33–70.

Straarup, Jørgen & Karl-Johan Hansson (2001). Psalmen i kultur och samhälle. Om Nordhymns enkätundersökning. Karl-Johan Hansson, Folke Bohlin & Jørgen Straarup (toim.), *Dejlig er jorden. Psalmens roll i nutida nordiskt kultur- och samhällsliv.* Åbo: Åbo Akademis förlag, 9–19.

Taira, Teemu (2019). Suvivirsi ja kristinuskon ”kulttuuristuminen” katsomuksellisen monimuotoisuuden aikana. *Uskonnotutkija – Religionsforskaren*, 8(1). DOI: <https://doi.org/10.24291/uskonnotutkija.v8i1.83000> (luettu 28.11.2019).

YHTEISÖPEDAGOGIKSI TULEMISEN TARINAT

SARI VIRKKALA

Lectio praecursoria kasvatustieteen väitöskirjaan *Yhteisöpedagogiksi tulemisen tarinat. Narratiivinen tutkimus pedagogisen osaamisen ja ammatillisen identiteetin yhteisöpedagogiopintojen aikana*. Väitöstilaisuus 9.10.2020 Jyväskylän yliopisto, Kokkolan yliopistokeskus Chydenius. Vastaväittäjänä professori Eero Ropo Tampereen yliopistosta.

Nuorisotyötä toteuttavat useat ammattilaiset ja vapaaehtoistoimijat eri toimintasektoreilla. Nuorisotyö voidaan määritellä nuorten tarpeisiin ja vapaaehtoiseen osallistumiseen perustuvaksi yhteisölliseksi toiminnaksi, jonka tehtävänä on auttaa nuoria liittymään yhteiskuntaan ja tarjota heille oppimismahdollisuuksia persoonallisuuden, yhteiskunnan ja kulttuurin kehittämiseksi.

Nuorisotyötä voivat tehdä erilaiset organisaatiot, järjestäytyneet yhteisöt ja moniammatilliset ryhmät. Nuorisojärjestöt, kansalaisjärjestöt, kirkot, seurakunnat, yhteisöt ja oppilaitokset ilmaisevat harjoittamansa nuorisotyön tehtävät ja tavoitteet monin eri tavoin. Nuorisotyön hahmottaminen on vaikeaa, sillä nuorisotyön kenttä on moninainen. Järjestöjen, kirkon ja kuntien eri toiminnot muodostavat kokonaisuuden, jonka rajamaastot ovat epäselvät. Moniammatillisuus tuo nuorisotyön tiloihin, kuten esimerkiksi koulut, jossa se ei ole aikaisemmin juuri ollut.

Nuorisotyön ydintä voidaan pitää kasvatuksellisena, sillä sen tarkoituksena on vaikuttaa nuorten ihmisten ymmärrykseen, arvostuksiin, tietoihin, taitoihin ja tulevaan toimintaan. Nuorisotyö on kasvatustyötä ja nuorten kohtaaminen on nuorisotyön ydin. Työtä tehdään ”omalla persoonalla” itselle luontevalla tavalla. Nuorisotyöntekijöiden tekemän kasvatustyön tavoitteena on kasvattaa nuoria hyvään elämään. Nuorisotyön käsitteellistämisen traditio on kuitenkin ohut. Nuorisotyötä ohjaa usein henkilökohtainen kokemus ja osaaminen sekä hiljainen tieto. Nuorisotyön kentän moninaiset toimijat ja toimintatavat lisäävät kuvaa nuorisotyön sirpaleisuudesta ja ulkopuolisen on usein vaikea hahmottaa toimintaa.

Tässä väitöstutkimuksessa olen tarkastellut Centria-ammattikorkeakoulun yhteisöpedagogikoulutusta erityisesti pedagogisen osaamisen osalta. Yhteisöpedagogin tulevat työtehtävät liittyvät kasvatusalaa ja nuorisotyöhön eli erilaisiin kasvatuksen ja ohjaamisen kysymyksiin. Tutkimukseni avulla esitän yhden kuvauksen nuorisotyön kouluttajien moninaisesta kentästä.

Oma kokemus ja tausta

Oma tutkimuspolkuni on alkanut jo monia vuosia sitten. Ensimmäiset tutkimukselliset ajatukset lähtivät itämään pian ammattikorkeakoulun opetusmaailmaan ja yhteisöpedagogikoulutukseen siirryttyäni. Alusta alkaen itseäni ihmetytti tämä opiskelija-aines, heidän intonsa ja taitonsa toimia erilaisten kohderyhmien ohjaustyössä sekä työalan moninaiset työllistymismahdollisuudet. Jäin usein pohtimaan, miten kouluttajina voimme vaikuttaa tähän opiskelijan polkuun? Millaisilla opetus- ja ohjausmenetelmillä voimme antaa sopivassa suhteessa teoriaa ja käytäntöä opiskelijoiden kasvun ja kehittymisen mahdollistamiseksi? Monilla opiskelijoillakin oli hankala löytää sitä ”ammattikorkeakouluopiskelijan identiteettiä”. Mitä se on? Mitä sen pitäisi olla? Jo näistä ensimmäisistä ammattikorkeakoulun opetusvuosistani lähtien pohdin, että olisi mielenkiintoista tutkia sitä, mistä tässä nuorisotyössä ja nuorisotyön koulutuksessa on kyse. Lisäksi itseäni haastoi ajatus siitä, että tätä yhteisöpedagogien koulutusta ei ollut juuri tutkittu.

Mitä tutkin?

Tutkin väitöskirjassani yhteisöpedagogiopiskelijoiden pedagogisen osaamisen ja ammatillisen identiteetin rakentumista. Tutkimus kohdistui Centria-ammattikorkeakoulun yhteisöpedagogikoulutukseen. Tutkimusaineisto koottiin yhden opiskelijaryhmän noin 3,5 vuoden opintojen ajalta. Tutkimusprosessin alussa päädyin keräämään aineistoni kirjoitelmina ja erilaisina opiskelijoiden itsensä tuottamina dokumentteina eli niin sanotusti luonnollisesti kerääntyvänä aineistona opintoihin liittyen.

Tutkimuksessa tarkasteltiin, mitä yhteisöpedagogiopiskelijat kertovat pedagogisesta osaamisestaan ja miten ammatillinen identiteetti rakentuu heidän kertomuksissaan. Nuorisotyön tehtävänä on nuoren kasvun, itsenäistymisen ja osallisuuden tukeminen. Täten yhteisöpedagogin tuleva tuo on ihmissuhdetyötä, jota jokainen toteuttaa omalla persoonallisella tavallaan.

Tutkimukseni keskittyi erityisesti koulutuksen pedagogisen osaamisen tarkasteluun. Pedagogisessa osaamisessa on kyse siitä, että opiskelija ymmärtää kasvatuksen ja kehityksen lainalaisuudet ja kykenee soveltamaan tätä tietoa käytännössä. Lisäksi opiskelija ymmärtää kasvatuksellisten menetelmien tietoperustan ja osaa käyttää ja kehittää erilaisia toimintaympäristöön sopivia ohjauksen menetelmiä.

Yhteisöpedagogin tulevat työtehtävät liittyvät kasvatukseen eli erilaisiin kasvatuksen ja ohjaamisen kysymyksiin. Koska Centria-ammattikorkeakoulun yhteisöpedagogikoulutuksessa on mukana kirkollinen kelpoisuus, voivat opiskelijat työllistyä myös esimerkiksi kirkon nuorisotyönohjaajaksi.

Oma kiinnostukseni kohdistui pedagogiseen osaamiseen ja käyttötiedon rakentamiseen. Käytän käsitettä ”käyttötieto” kuvaamaan opiskelijan pedagogista osaamista ja toimintaa. Kokeilin ja pohdin erilaisia tutkimusmenetelmällisiä ratkaisuja. Perehtyessäni syvemmin alan teoriaan ja narratiiviseen metodiin, huomasin, että oikeastaan tarkastelen sitä, miten yhteisöpedagogiopiskelija rakentaa pedagogista – ja samalla narratiivista – identiteettiään. Tällöin ymmärsin, että narratiivinen lähestymistapa voisi olla tutkimukseeni soveltuva vaihtoehto. Narratiivisen lähestymistavan avulla olen tuonut esille sitä, mitä yhteisöpedagogiopiskelija ajattelee, kokee ja pohtii opiskelunsa aikana. Tässä tutkimuksessani tuon esille sen näkymän, mikä itselleni on aihepiiristä muodostunut.

Tutkimuskysymykset

Väitöstutkimukseni ensimmäisenä tutkimuskysymyksenä oli, mitä yhteisöpedagogiopiskelijat kertovat pedagogisesta osaamisestaan opintojensa aikana. Esille tulivat opiskelijan oman taustan sekä opiskeluyhteisön merkitys. Opiskelijan omien opetus- ja ohjauskokemusten reflektion kautta käyttötiedon osaksi rakentuvat asiat olivat merkittäviä.

Pedagogisen osaamisen rakentuminen lähtee liikkeelle ensimmäisen opiskeluvuoden pohdinnoista. Opintojen alkuvaiheeseen ja opintoihin hakeutumisvaiheeseen liittyvät opiskelijoiden kertomukset kuvaavat niitä merkityksiä, joita opiskelijoilla on koulutusalaan kohtaan. Opiskelijoiden ymmärrys alasta ja heidän työnäkynsä ovat heidän kertomuksissaan vahvasti läsnä. Se, mitä opiskelijat kirjoittavat ja kertovat kasvatusalalle hakemisestaan sekä omasta kasvatustietoisuudestaan, kertoo heidän alaa kohtaan antamistaan merkityksistä. Nämä kuvaukset ja merkitykset tuovat esille pedagogisen osaamisen taustalla vaikuttavia tekijöitä.

Opiskeluryhmällä on merkitystä opiskelijoiden kertomuksissa ja opiskelulle annettavien merkitysten annossa. Tutkimuskysymyksessäni tarkastelen sitä, mitä opiskelijat kertovat pedagogisesta osaamisestaan opiskeluidensa aikana. Yksi osa tästä pedagogisen osaamisen rakentamiseen vaikuttavista tekijöistä on opiskeluryhmä. Tutkimuksessa tulee esille, mitä opiskelijat kertovat opiskeluryhmänsä ja laajemmin opiskeluyhteisönsä merkityksestä yhteisöpedagogiksi opiskellessaan.

Opiskelijat kuvaavat käytännön opetus- ja ohjausharjoitusten merkityksiä eri tavoin. Erilaiset omakohtaiset kokemukset ohjaamisesta ja opettamisesta mainitaan usein merkittävänä oppimiskokemuksina ja tärkeänä osana oman ammatillisen identiteetin rakentamisessa.

Toisena tutkimuskysymyksenä oli, miten opiskelijoiden ammatillinen identiteetti rakentuu opiskelijoiden kertomuksissa. Tutkimuksessa käyttämässäni narratiivisessa analyysissä luotiin uusi kertomus aineiston kertomusten perusteella tuomalla

esiin aineiston kannalta keskeisiä teemoja. Narratiivinen analyysi ei luokittele aineistoa vaan pyrkii narratiivisen tietämisen kautta synteessin tekemiseen luokittelun sijaan. Voidaan puhua aineiston muotoilemisesta yhdeksi johdonmukaiseksi kokonaisuudeksi.

Opiskelijan ammatillisen identiteetin rakentumista voidaan kuvata neuvotteluna, jossa opiskelija tutustuu koulutusalan ilmiöihin sekä opetuksen että oman kiinnostuksensa mukaan. Identiteetin rakentamisen prosessi ei etene ilman merkitysten rakentamisen prosessia. Narratiivinen näkökulma identiteetin kehittämiseen korostaa merkitysten ja niistä koostettavien kertomusten keskeytyttä oppimisessa ja opiskelussa. Identiteetin kehitystä voidaan pitää narratiivisena, kerronnallisena prosessina, jossa yksilö vuorovaikutussuhteissa ollen muodostaa merkityksiä itsestään.

Tutkimuksessa tuli siis esille yhteisöpedagogiopiskelijan pedagogisen osaamisen ja ammatillisen identiteetin rakentuminen oppimisyhteisössä tai käytäntöyhteisössä. Teoreettinen orientaatio, kokemukset, käytännön tilanteet ja sosiaaliset suhteet käytäntöyhteisössä rakentavat opiskelijan identiteettiä ja pedagogista osaamista. Aineistosta tuli esille ammatti-identiteetin kehittymisen prosessimainen luonne. Opiskelijat etenivät reflektointinsa kautta hermeneuttisella kehällä kulkien. Elämän ja kertomusten välille muodostui spiraalimainen kehä.

Neljä tyyppitarinaa

Tutkimuksessa muodostettiin neljä erilaista tyyppitarinaa: reipas etenijä Reima, epävarma kulkija Helmi, tarmokas tietäjä Taru ja ajatteleva pohdiskelija Aatos. Näissä tyyppitarinoissa pedagoginen osaaminen, ammatillisen identiteetin rakentuminen ja ryhmäprosessin merkitykset tulevat esille eri painoituksin. Reiman tarinasta muodostui hyvästä ryhmästä kertova tarina; Tarun tarinassa korostui käyttötiedon reflektointi; Helmin tarina oli kasvattajan tarina; Aatoksen tarinassa kiteytyi itsensä löytäminen.

Nostan tässä esiin muutaman otteen näistä neljästä tyyppitarinasta:

Reimalle ryhmässä opiskelu oli merkittävää. Yhteisöllisyys ilmenee Reiman mukaan kaikessa tekemisessä. Reiman mielestä koulutusohjelma on se yhteisö, josta opitaan paljon. Koulutuksessa on pienet ryhmäkoot ja yhteisiä juttuja eri vuosikurssien kesken. Yhteisöllisyyttä ei suoranaisesti voida opettaa, mutta Reiman mielestä opiskelijat ovat koko ajan yhteisöllisyyden keskellä ja elävät sitä.

Helmi puolestaan pohtii:

Nuorisotyö on sitä, että annamme nuorille mahdollisuuden olla mukana jossakin ja vaikuttaa asioihin. Nuorisotyössä pitää antaa nuorelle mahdollisuus löytää itsensä ja oma identiteettinsä ja auttaa tässäkin asiassa. Nuorisotyössä meidän työntekijöiden ei pidä sanoa, miten tulee toimia elämässä ja millaisia valintoja siinä pitää tehdä, vaan auttaa nuoria

silloin kun he ovat tekemässä tai tehneet huonoja valintoja ja kaipaavat suuntaa tai apua. Mielestäni nuorisotyö on sitä, että olemme olemassa nuoria ja nuorten tarpeita varten.

Aatoksen tarinassa nousee esille itsensä löytämisen prosessi. Opiskeluaika on ollut Aatokselle kasvattavin kokemus koko elämän aikana, ei pelkästään ammatillisesti vaan myös muuten. Aatos on oppinut toimimaan erilaisissa ryhmissä, tutustumaan uusiin ihmisiin, antamaan tilaa epävarmuudelle ja uudelle. Opiskelun aikana Aatokset tiedot ovat kasvaneet kirkollisten, yhteiskunnallisten ja kasvatuksellisten aineiden kautta. On tullut opittua paljon, vaikka alussa luuli tietävänsä kaiken tarpeellisen. Opiskelu ei ole kasvattanut Aatosta pelkästään ammattilaisena vaan myös ihmisenä. Aatos ei usko, että ilman ihmisenä kasvua hän olisi voinut kasvaa ammattilaisenaan.

Taru on saanut oppia itsereflektion tärkeyden työn kehittämisen kannalta. Omaa toimintaa on voitava tutkia kriittisestä ja arvioivasta näkökulmasta, jotta voisi kehittyä työntekijänä ja siten kehittää työtään eteenpäin. Erityisesti nuorisotyön menetelmät ovat jatkuvassa muutoksessa, vaikka nuorten elämänskysymykset ovat pohjimmiltaan samoja vuodesta toiseen. Tarun mielestä pitäisi uskaltaa kokeilla uutta ja vastaanottaa ideoita ulkopuolelta, jotta pysyisi niin sanotusti ajan hermolla. Aina itsereflektio, taitavakaan sellainen, ei riitä, vaan välillä tarvitaan myös ulkoisia peilejä, joiden kautta voi tarkastella omaa toimintaansa. Aikaisemmin Taru mietti, että parasta olisi tehdä työtä yksin, niin saa tehdä työtä miten itse haluaa ja parhaaksi näkee. Nykyään Taru on löytänyt yhteistyön voiman ja mahdollisuudet. Yhteistyössä on taikaa ja Taru ajattelee yhteistyön olevan erityisen tärkeää yhteisöpedagogin työn kannalta.

Yhteisöpedagogiopiskelijan identiteetti muotoutuu siis opiskeluiden kuluessa narratiivisissa prosesseissa. Taustalla vaikuttavat omat kokemukset ja yhteisöt sekä ennen opiskeluita että opiskeluiden aikana. Opiskelija luo kertomuksensa suhteessa itseensä, toisiin ja maailmaan. Narratiivinen identiteetti muodostetaan kertomuksellisten prosessien kautta omissa toimintaympäristöissä. Näistä toimintaympäristöistä merkittävä opiskeluaikana on oma opiskeluyhteisö, josta olen tutkimuksessani käyttänyt myös käytäntöyhteisön käsitettä. Opiskelijat kokevat käytäntöyhteisön merkityksen omasta näkökulmastaan ja tämä näkökulma muuttuu identiteetin rakentumisen myötä. Välillä oma opiskelijaryhmä voi vaikuttaa tärkeältä ja merkittävältä, mutta välillä voi tulla ulkopuolisuuden kokemuksia. Voidaan ajatella, että jokin tietty projekti tai tapahtuma ja sen rakentaminen voi saada ryhmän työskentelemään tämän tavoitteen eteen niin sanotusti ammattimaisesti. Käytäntöyhteisöön voi liittyä myös ajatus siitä, että tietyt opiskeluun liittyvät asiat hoidetaan, oli ryhmän yleinen ilmapiiri sitten mitä tahansa. Tämä käytäntöyhteisössä tapahtuva opiskelu ja oppiminen antaa opiskelijoille valmiuksia kohdata työelämää haasteineen ja erilaisine yhteisöineen.

Opiskeluyhteisössä annetaan merkityksiä pedagogiselle osaamiselle ja sen ra-

kentamiselle sekä tätä kautta myös identiteetin rakentamiselle. Yhteisöpedagogi-identiteetti rakentuu sosiaalisena prosessina suhteessa toisiin ihmisiin ja omaan yhteisöön ja kontekstiin. Näistä kokemuksista kerrotaan uusia kertomuksia, mitkä vaikuttavat taas pedagogisen osaamisen rakentamiseen jatkossa. Kerrotut ja kuulut kertomukset jatkavat elämistään uusissa kertomuksissa. Opiskelijaryhmässä oleminen ja osallistuminen perustuvat tilannekohtaiseen merkityksistä neuvotteluun ja uudelleen neuvotteluun. Ymmärrys ja kokemus ovat jatkuvassa vuorovai-
kutuksessa ja muotoutuvat yksin ja yhdessä reflektoiden.

Identiteetikertomuksen avulla yksilö pyrkii muodostamaan kokonaiskäsityksen itsestään, elämästään ja maailmastaan. Narratiivisia työskentelymenetelmiä voisi käyttää myös itsetuntemuksen ja oman persoonallisuuden tunnistamiseen, sillä opetus- ja ohjaustyössä työskennellään vahvasti oman persoonan kautta. Narratiiveja voitaisiin käyttää ammatillisen identiteetin rakentamisen tukena opiskelijan omassa prosessissa ja korkeakoulun ohjaustoiminnassa. Tulee kiinnittää huomiota siihen, että ammatillaiseksi kasvamiseen ei riitä pelkästään tietojen ja taitojen omaksuminen, vaan on huomioitava myös ammatillisen identiteetin kehittymiseen keskeisesti liittyvä muutos eli joksikin tuleminen.

Usein yhteisöllinen asioiden pohtiminen, tiedon käsittely ja reflektointi ovat osana opiskeluympäristössä tehtäviä harjoituksia ja oppimistehtäviä. Olisikin tärkeää pystyä tuomaan omat kokemukset ja kertynyt hiljainen tieto esille yhteisöllisen kehittämisen mahdollistumiseksi. Tämä käytäntöyhteisön ja opiskeluyhteisön merkitys tulisi huomioida alan koulutuksen järjestämisessä. Nuorisotyöllisen työotteen omaksumiselle opiskeluiden aikainen käytännön tekeminen, vuorovaikutustaitojen harjoittelu, yhteistyö ja yhteisöllinen tiedonrakentelu ovat merkittäviä.

Nuorisotyölle ja nuorisotyöntekijöille on edelleen oma paikkansa. Nuoret tarvitsevat nuorisotyötä ja nuorisotyöntekijöitä, kulkemaan rinnalla, ohjaamaan ja kasvattamaan. Nuoren kohtaaminen nuorena on edelleen nuorisotyön tärkein tehtävä. Nuorisotyössä tarvitaan erilaisia pedagogiikkoja ja erilaisia tapoja kohdata jokainen nuori.

Väitöskirja

Sari Virkkala (2020). *Yhteisöpedagogiksi tulemisen tarinat. Narratiivinen tutkimus pedagogisen osaamisen ja ammatillisen identiteetin yhteisöpedagogiopintojen aikana*. Väitöskirja. JYU Dissertations 281. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto. <https://jyx.jyu.fi/handle/123456789/71791>.

MOBIILITEKNOLOGIAN JA SOSIAALISEN MEDIAN KÄYTÖN HAASTEET RIPPIKOULUSSA

EVELIINA OJALA

Lectio praecursoria uskonnopedagogiikan väitöskirjaan The sense of community, mobile devices and social media in Finnish Lutheran confirmation preparation – the challenges when perceiving confirmation camp as liminal space. Väitöstilaisuus 6.11.2020 Itä-Suomen yliopistossa. Vastaväittäjänä professori Henrik Simojoki Humboldtin yliopistosta Berliinistä.

Perjantaina 13. päivä maaliskuuta 2020 silloisessa työskentelyseurakunnassani peruttiin ensimmäiset tilaisuudet covid-19-viruksen leviämisen vuoksi. Seuraavalla viikolla Suomen hallitus, yhteistoiminnassa tasavallan presidentin kanssa, totesi Suomen olevan poikkeusoloissa koronaviruksen vuoksi, ja Suomessa alettiin valmistella valmiuslain käyttöönottoa.¹ Samassa tahdissa valtiotason päätösten kanssa hiippakunnissa tehtiin seurakuntien toimintaa koskevia ohjeistuksia. Tilaisuuksia peruttiin, messut muuttuivat sanajumalanpalveluksiksi ja niitä alettiin toimittaa ilman paikalla olevaa seurakuntaväkeä. Ympäri Suomen seurakuntia sanajumalanpalveluksia alettiin livestriimata, eli lähettää suorina livelähetyksinä seurakuntien sosiaalisen median kanavien kautta. Seurakunnissa toteutettiin siis lähes mahdolltomaksi ajateltu digiloikka lopulta melkein yhdessä yössä. Kun jumalanpalvelukset oli varsin onnistuneesti saatu siirrettyä esimerkiksi Facebookiin, alkoi katse kääntyä jo nopeasti muun muassa kesään ja leireihin, erityisesti rippikoulujen toteuttamiseen. A, B ja C -suunnitelmia alkoi muodostua. Toteutetaanko kaikki normaalien suunnitelmien mukaan, vai siirretäänkö rippikoulujen leirijaksot loppukesään, syyslomalle, tai kenties kokonaan nettiin?

¹ Valtioneuvosto.

Seurakunnat alkoivat tehdä uusia suunnitelmia rippikoulujen järjestämiseksi, ja samalla Suomen evankelis-luterilaisen kirkon nettisivuille alettiin koota materiaalia rippikoulujen etäopetuksen järjestämiseksi.² Lisäksi kokonaiskirkon tasolla koottiin työryhmä, joka laati rippikoulun toteuttamista ohjaavalle *Suuri ihme – Rippikoulu-suunnitelma 2017* -asiakirjalle eräänlaisen lisäosan ”Suuri ihme – rippikoulua etänä”. Tässä etärippikoulua ohjaavassa asiakirjassa nostetaan esille ideoita siitä, kuinka päästä eteenpäin etärippikoulun toteutuksessa, ja yhtenä avauksena tuodaan esille tutustuminen verkkopedagogiikan mahdollisuuksiin.³

Kauas olimme tulleet vuodesta 2013, jolloin aloitin Seurakunnalliset mobiiliteknologiat -hankkeen nuorempana tutkijana, ja työ väitöskirjan parissa alkoi hahmottua. Tuolloin rippikouluun ja rippikoululaisiin liittyvässä keskustelussa esille nousi toistuvasti nuorten omistamat älylaitteet ja WI-FI-verkkojen kattavuus erityisesti seurakuntien leirikesköksissä. Älypuhelin alkoi jo löytyä lähes jokaisen 14–15-vuotiaan nuoren taskusta, mutta itsestään selvästi kaikkien puhelimissa ei vielä ollut omaa internet-yhteyttä, jolloin WI-FI-yhteyksien merkitys oli suuri. Leirikeskukset olivat kuitenkin hyvin eriarvoisessa asemassa toimivien WI-FI-yhteyksien suhteen.

Peruskoulujen puolella tieto- ja viestintätekniikka oli oman väitöskirjatyöni alkuvuosina otettu vähitellen osaksi opetusta, tai ainakin kouluille oli alettu hankkia uutta tekniikkaa. Näin tapahtui esimerkiksi siinä helsinkiläisessä koulussa, jossa toimin opettajana ennen siirtymistäni jatkotutkijaksi. Yhtäkkiä luokassa oli hienot SMART Boardit ja muut välineet, enää tarvitsi opetella käyttämään niitä. Vuonna 2013 aiheesta ilmestyi suomalainen väitöskirja, joka avasi tieto- ja viestintätekniologian käyttöä ja siihen liittyviä näkökulmia niin opettajien kuin oppilaiden osalta. Tämän väitöskirjan yhden keskeisen tuloksen mukaan pedagoginen muutos oppilaitokses- sa ei aina tapahtunut käsi kädessä koulun teknologisen varustelun kanssa.⁴

Samalla tavalla Suomen evankelis-luterilaisten seurakuntien rippikoulutyössä tilanne oli hyvin kirjava aloittaessani väitöskirjan tekemisen. Yksittäisten työntekijöiden henkilökohtainen kiinnostus teknologian käyttöä ja sen hyödyntämistä kohtaan olivat saattaneet johtaa suorastaan ihailtaviin oivalluksiin teknologian hyödyntämisessä rippikoulun opetuksellisissa hetkissä, mutta pääosin todellisuus oli kuitenkin toinen. Sosiaalinen media ja mobiiliteknologiat osana rippikoulutodellisuutta sai osakseen hyvin vaihtelevaa suhtautumista avoimesta epäilystä aina varauksetto- maan innostukseen.

Minut itseni asemoin tuolloin varauksettoman innostuksen lokeroon. Näin so- siaalisen median ja mobiiliteknologioiden käytössä lähinnä vielä piilossa olevia

2 Suomen evankelis-luterilainen kirkko.

3 Suuri ihme – rippikoulua etänä.

4 Sipilä 2013.

mahdollisuuksia, jotka vain odottivat löytäjänsä. Mitä enemmän ajattelin asiaa, sitä enemmän sellainen perinteiseksi ajateltu tapa toteuttaa rippikouluja tuntui vanhanaikaiselta, huomattavaa päivitystä vaativalta asialta.

Rippikoulun suosion kannalta tarkasteltuna oma näkemykseni ei ollut kuitenkaan perusteltavissa. Kansainvälisestäkin katsottuna rippikoulun suosio Suomessa on aivan poikkeuksellinen, ja eräänlaisena merkittävänä käännekohtana voidaan pitää vuotta 1976. Tuona vuonna rippikoululaisten osuus Suomessa oli ensimmäisen kerran suurempi kuin evankelis-luterilaiseen kirkkoon kuuluvien suomalaisten osuus, ja kehitys on sen jälkeen jatkunut saman suuntaisena.⁵ Myös rippikoulun käyneiden 15-vuotiaiden osuus on ollut laskusuuntainen, mutta lasku on ollut huomattavasti hitaampaa kuin esimerkiksi naapurimaassa Ruotsissa⁶, ja rippikoulun käyneiden osuus on viime vuosikymmenet pysynyt vakaampana kuin evankelis-luterilaiseen kirkkoon kuuluvien osuus.⁷

Uusimman Suomen evankelis-luterilaisen kirkon nelivuotiskertomuksen mukaan vuoden 2019 lopussa kirkkoon kuului 68,7 prosenttia koko maan asukasluvusta⁸ samalla kun rippikouluun osallistui 77 prosenttia kaikista 15-vuotiaista, ja 92 prosenttia kirkkoon kuuluvista 15-vuotiaista.⁹ Tilastojen valossa rippikoulun toteutus ei siis ole ollut sillä tavalla vanhanaikaista tai nuorten mielestä muutoinkaan huonoa, että nuoret olisivat äänestäneet jaloillaan ja jättäisivät osallistumatta rippikouluun.

Omien rippikoulun kehittämistä lähteneiden ajatusten innoittamana lähdin kuitenkin tutkimaan mitä tapahtuu, kun rippikoulun toteuttamiseen tuodaan mukaan mobiililaitteet ja sosiaalinen media osaksi rippikoulun virallista ohjelmaa. Olin mukana havainnoimassa kahta rippikoululeiriä, ja haastattelin leireillä rippikoululaisia, isosia ja ohjaajia. Lisäksi osana väitöskirjaa toteutin määrällisiin menetelmiin pohjautuneen kyselyn.

Ensimmäinen tutkimuksessa mukana ollut rippikoululeiri pidettiin vuonna 2014, ja sieltä mieleen on erityisesti jäänyt erään rippikoululaisen haastatteluvastaus kysymykseen puhelimen sopivuudesta rippikouluohjelmaan: ”No mun mielestä ei niinku sinänsä rippikouluun, koska alun perin kun mä halusin rippikouluun ni mä mietin et mä pääsen jonnekin kunnolla eräjormaillemaan siis.” Ja nyt tämä nuori olikin päätyneet rippikouluuryhmään, jossa puhelimia pyrittiin aivan erityisen kattavasti hyödyntämään koko leiriviikon ajan, ja minä itse kuvittelin olevani tekemässä tutkimusta, jonka lopputulokseksi olin etukäteen ajatellut mobiililaitteiden mahdollisuuksien varauksettoman kehumisen. Tuon ensimmäisen väitöskirjaan liittyneen

5 Innanen, Niemelä & Porkka 2010, 141.

6 Simojoki et al. 2015, 307–308.

7 Niemelä & Porkka 2015, 224.

8 Sohlberg & Ketola 2020, 55.

9 Hytönen 2020, 207.

rippikoululeirikokemuksen aikana ymmärsin, että oma etukäteen laadittu hypoteesi tutkimuksen johtopäätöksistä ei tulisi pitämään paikkaansa.

Kokonaisuudessaan nuoret eivät suhtautuneet mobiililaitteiden käyttöön rippikoulun ohjelmassa samalla tavalla jyrkästi, kuin tämä ensimmäinen esimerkkivas-
taaja, vaan todellisuudessa suhtautuminen oli lähes kauttaaltaan positiivista. Tästä huolimatta, nuoret eivät vaikuttaneet olevan niinkään motivoituneita käyttämään älypuhelimia osana virallista ohjelmaa, vaan pikemminkin tärkeimmäksi tuntui muodostuvan nuoren omista lähtökohdista tapahtuva puhelimen käyttäminen.

Tuon leiriviikon aikana mobiililaitteiden käyttö ei muodostunut häiritseväksi, eikä työntekijöiden tarvinnut juurikaan huomautella epäsovivasta puhelimen käytöstä, mutta kaikkina mahdollisina hetkinä rippikoululaiset silti mielellään ottivat puhelimen esille palvelemaan heidän omia tarkoitusperiään. Tätä huomiota vahvisti myös isosten haastattelut, joiden perusteella isosten suhtautuminen leirin virallisella tasolla tapahtuvaan mobiiliteknologian käyttöön oli vähintäänkin varauksellista, samalla kun mahdollisuutta käyttää puhelinta omiin tarkoituksiin pidettiin tärkeänä. Tämä ensimmäinen kosketus rippikoululeiriin tutkijana toi esille myös näkökulman uudenlaisen pedagogisen ymmärryksen tärkeydestä. Mobiililaitteet itsessään eivät vaikuttaneet tuovan lisäarvoa leirikokemukseen, eikä leirillä tapahtunut mobiililaitteiden hyödyntäminen ollut erityisen innovatiivista. Täten, leiriltä syntynyt kokemus toi ensimmäisen kerran esille myös kysymyksiä mobiililaitteiden tosiasiallisesta hyödystä rippileirikokemuksessa, ja oma tutkimushypoteesini joutui todella koetukselle.

Toinen tutkimuksessa mukana ollut rippikoululeiri vuonna 2015 vahvisti ensimmäiseltä rippikoululeiriltä saatuja kokemuksia. Haastattelujen perusteella mobiililaitteet olivat tärkeä osa nuoren henkilökohtaista elämää hyvin monella tasolla, kuten yksi isosista kommentoi: ”just jos on niinku tylsää eikä haluu näyttää niinku kauheen lonerilta ja sellaselta jossain nurkassa, ni sit jos on kännykkä ni sit ei näytä sellaselle, sellaselle jolla ei oo ketään kaveria, vaan näyttää sillee niinku jolla olis oikeesti jotain elämää.” Tämä havainto on myös linjassa nuorten mobiiliteknologian käyttöä selvittäneissä kansallisissa tutkimuksissa, joissa käy esimerkiksi ilmi sosiaalisen median merkittävä rooli nuorten välisessä yhteydenpidossa, verrattuna myös kasvokkain tapahtuviin kohtaamisiin.¹⁰

Edellisen rippikoululeirikokemuksen tavoin nuoret eivät osoittaneet mitään aivan erityistä innostusta mobiiliteknologian käyttöön osana virallista ohjelmaa myöskään tällä toisella tutkimuskierroksella. Lisäksi tämä toinenkin rippikoululeirikokemus antoi perusteita pohtia mobiililaitteiden hyödyntämisen pedagogista näkökulmaa. Tätä tutkin muun muassa Jonassenin *mielekkään oppimisen kriteerien* avulla.

10 Merikivi et al 2016, 17–50; Noppari 2014.

Mobiiliteknologian tuominen osaksi rippikouluopetusta vaatii tutkimuksen kohteena olleiden rippikoululeirien perusteella täysin uudenlaista pedagogista ajattelua ja innovatiivista lähestymistapaa uuden työskentelyvälineen kanssa. Tutkimuksessa esimerkiksi rippikoulutyöskentelyn opettajajohtoisuus nousi kuitenkin esille, eikä mobiililaitteiden tuominen osaksi rippikouluohjelmaa itsessään täytä vielä nuoriläh- töisen opetuksen kriteerejä.

Väitöstutkimukseni sisältää myös muusta tutkimuksesta hieman irrallisen kokonaisuuden, määrällisin menetelmin toteutetun tutkimuksen. Kyselylomakkeella kerätty tutkimus kokosi yhteen 466 rippikoulunuoren vastaukset heidän sosiaalisen median käytöstä, kokemuksista yhteenkuuluvuudentunteesta ja omasta kotiseurakunnasta. Aineistosta saadut tutkimustulokset vahvistivat laadullisen tutkimuksen kautta saatuja tuloksia siitä, miten tärkeässä roolissa sosiaalisen median sovellukset ovat nuoren elämässä. Tulokset nuorten kokemuksista omasta kotiseurakunnasta olivat linjassa kansainvälisten rippikoulututkimusten kanssa¹¹; huolimatta rippikoulun suosiesta, nuorten kiinnittyminen omaan seurakuntaan ennen rippikoulu- aikaa oli vähäistä.

Määrällisesti toteutetun tutkimuksen yksittäiset analyysitulokset olivat täten kaikkienensa hyvin linjassa aiheisiin liittyvien muiden tutkimusten kanssa. Tutkimuksen erityinen mielenkiinto nousikin esille, kun näitä analyysejä yhdistettiin toisiinsa. Toisessa päässä janaa voidaan ajatella olevan aktiiviset nuoret, jotka käyttävät sosiaalista mediaa monipuolisesti, jotka kykenevät määrittelemään kokemuksensa yhteisöllisyydestä, ja joille seurakuntayhteyskään ei ole aivan vierasta. Toisessa päässä janaa ovat ne rippikoululaiset, jotka eivät koe sosiaalisen median mahdollisuuksia omakseen, joille yhteisöllisyys näyttyy hankalasti ymmärrettävänä, ja joille kotiseurakunta on vieras todellisuus. Määrällinen tutkimus itsessään ei anna suoraan syitä esimerkiksi sille, miksi sosiaalinen media ei tunnu nuorelle mahdolliselta toimintaympäristöltä, mutta muut aiheeseen liittyvät tutkimukset tarjoavat tähän joitain näkökulmia, esimerkiksi nuorten yksinäisyyteen ja kiusaamiskokemuksiin liittyvät tutkimukset¹², joita väitöskirjassanikin lyhyesti sivusin.

Tätä määrällisesti toteutettua tutkimusta ei voi sellaisenaan yleistää koskemaan koko Suomea, mutta tutkimus tarjoaa siitä huolimatta tärkeitä näkökulmia laajemminkin perspektiivissä. Nuoret ovat hyvin heterogeeninen joukko, ja rippikouluun osallistuu joka vuosi nuoria, jotka sijoittavat itsensä kuvatun janan eri päihin. Millä tavalla tämä otetaan huomioon rippikoulutyötä suunniteltaessa, esimerkiksi mobiiliteknologioiden hyödyntämisen näkökulmasta?

Mitä nämä kaikki väitöskirjaan sisältyvät yksittäiset tutkimukset sitten kertovat? Olen tarkastellut yksittäisten tutkimusartikkeleiden tuloksia pohtimalla erikseen

11 Niemelä & Porkka 2015, 225–227.

12 Junttila 2015; Junttila 2010.

niiden pedagogista ja yhteisöllisyyden ulottuvuuden näkökulmia, vaikkakin nämä näkökulmat limittyvät vahvasti myös toisiinsa. Tutkimustulosten tarkastelussa kontekstina on ollut ymmärrys rippikoulusta liminaalitulana, jolloin rippikoulu ymmärretään erityisenä aikaan ja paikkaan rajattuna tilana, jossa sosiaalinen koodisto alkaa muovautua yhteiskunnan totutuista rakenteista poikkeavalla tavalla, ja esimerkiksi sukupuoliroolit saattavat sekoittua. Tästä rippikoulututkija Jarmo Kokkonen on kirjoittanut enemmän omassa vuonna 2016 ilmestyneessä väitöskirjassaan.¹³

Vaikka hyvin varhaisessa vaiheessa jouduin luopumaan tutkimukselle asettamastani hypoteesista, on silti selvää, että mobiiliteknologiat osana rippikoulun virallista ohjelmaa tarjoaa suuren määrän uudenlaisia mahdollisuuksia toteuttaa rippikoulun opetuksellisia hetkiä. Tästä erityisen hyvänä osoituksena ovat kaikki tämän vuoden kevään ja kesän innovaatiot, kun ympäri Suomen seurakuntia jouduttiin miettimään rippikoulun toteuttamista ainakin osittain etänä. Mobiiliteknologian käyttö vaatii kuitenkin uudenlaista pedagogista ymmärrystä ja osaamista, ja erityisesti sen hahmottamisessa, miten eri teknologiset alustat voisivat toimia rippikoulussa erittäin tärkeänä pidetyn yhteisöllisyyden kokemuksen vahvistajana, sen murtamisen sijasta.

Tutkituissa rippikouluissa mobiililaitteita käytettiin usein itsenäisesti ilman yhteisöllisyyttä tukevia mahdollisuuksia, ja nuorille mobiiliteknologian käyttö vaikutti palvelevan ensisijaisesti heidän omia tarpeitaan. Rippikouluryhmän jäsenet olivat halutessaan lähes jatkuvassa vuorovaikutuksessa rippikoulun ulkopuolisen todellisuuden kanssa, koska tälle luotiin hyvät toimintaedellytykset samalla kun rippikouluryhmän sisäistä yhteisöllisyyden kokemusta ei erityisen merkittävällä tavalla onnistuttu vahvistamaan mobiililaitteiden ja sosiaalisen median alustojen avulla. Tämän seurauksena rippikouluryhmä ei muodostunutkaan enää omaksi erilliseksi todellisuudekseen erotuksena muusta maailmasta, ja se saattoi vaikuttaa liminaalitulana toteutumiseen.

Mutta, elämme siis joka tapauksessa maailmassa, jossa mobiililaitteiden sivuttaminen rippikoulutodellisuudesta olisi pään työntämistä pensaaseen. Yhtä kaukana todellisuudesta olisi palata johonkin sellaiseen aikaan, jossa mobiililaitteita ei esimerkiksi saisi tuoda mukaan rippikoulun leirijaksolle. Väitöskirjan tulokset antavat kuitenkin aihetta pohtia, soveltuvatko mobiililaitteet kaikkeen rippikoulussa tapahtuvaan viralliseen ohjelmaan. Samalla tulokset kannustavat kehittämään mobiiliteknologiapohjaista rippikoulupedagogiikkaa innovatiivisella otteella verkkopedagogiikkaa hyödyntäen. Tällöin kehittämisen lähtökohdaksi valittaisiinkin uuden teknologian tuomat mahdollisuudet sen sijaan, että mobiiliteknologiaa pyritäisiin sovittamaan jo olemassa oleviin rippikoulun toteuttamista koskeviin suunnitelmiin.

13 Kokkonen 2016.

Lisäksi monet onnistumisen kokemukset etänä toteutetuista rippikouluista tai sen osista erityisesti nyt kuluneen vuoden aikana antavat ymmärrystä sille, että mobiiliteknologioilla on merkittävä mahdollisuus asettua osaksi nykyhetken ja tulevaisuuden rippikoululeirien toteutuksia, ja aivan erityisesti muun kuin varsinaisen rippikoulun leirijakson toteutuksessa.

Tätä suunnittelu- ja kehittämistyötä ei voi tehdä vain aikuisten työntekijöiden kesken, vaan mukaan tarvitaan myös rippikoululaisia ja isosia. Nuorilla itsellään on se paras osaaminen ja tieto mobiilisovelluksista, jotka palvelisivat parhaalla tavalla juuri heidän rippikoulun suorittamista. Tähän uusin rippikoulusuunnitelma *Suuri ihme* myös hyvin selkeästi kannustaa.¹⁴

Väitöskirja

Eveliina Ojala (2020). *The sense of community, mobile devices and social media in Finnish Lutheran confirmation preparation – the challenges when perceiving confirmation camp as liminal space. Publications of the University of Eastern Finland Dissertations in Education, Humanities, and Theology No 160. Joensuu/Kuopio: University of Eastern Finland. <https://erepo.uef.fi/handle/123456789/23621>*

Lähteet ja kirjallisuus

Hytönen, Maarit (2020). Kristillisen perinteen välittyminen. Hanna Salomäki, Maarit Hytönen, Kimmo Ketola, Veli-Matti Salminen & Jussi Sohlberg. *Suomen evankelis-luterilainen kirkko vuosina 2016–2019*. Kirkon tutkimuskeskuksen julkaisuja 134, 181–218.

Innanen, Tapani, Kati Niemelä & Jouko Porkka (2010). Confirmation Work in Finland. Friedrich Schweitzer, Wolfgang Ilg & Henrik Simojoki. *Confirmation Work in Europe. Empirical Results, Experiences and Challenges. A Comparative Study in Seven Countries*. Gütersloh: Gütersloher Verlagshaus, 139–161.

Junttila, Niina (2015). Kavereita nolla – Lasten ja nuorten yksinäisyys. Helsinki: Tammi.

Junttila, Niina (2010). Social competence and loneliness during the school years – issues in assessment, interrelations and intergenerational transmission. PhD Diss. Turun yliopisto.

Kokkonen, Jarmo (2016). *Sukupuoli ja yhteisöllisyys rippikoulun rituaaleissa*. Väitöskirja. Helsingin yliopisto. Tampere: Kirkon tutkimuskeskuksen julkaisuja 123.

Merikivi, Jani, Sami Myllyniemi & Mikko Salasuo (toim.) (2016). *Media hanskassa – Lasten ja nuorten vapaa-aikatutkimus 2016 mediasta ja liikunnasta*. Opetus- ja kulttuuriministeriö, Valtion liikuntaneuvosto, Nuorisosaian neuvottelukunta, Nuorisotutkimusverkosto. https://www.nuorisotutkimusseura.fi/images/julkaisuja/media_hanskassa.pdf

14 Suuri ihme – Rippikoulusuunnitelma 2017.

Niemelä, Kati & Jouko Porkka (2015). Confirmation Work in Finland. Friedrich Schweitzer, Kati Niemelä, Thomas Schlag & Henrik Simojoki. *Youth, Religion and Confirmation Work in Europe*. Gütersloh: Gütersloher Verlagshaus, 223–233.

Noppiari, Elina (2014). *Mobiilimuksut. Lasten ja nuorten mediaympäristön muutos*, osa 3. Tampere: Tampere University Press, Research Department of Journalism. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-951-44-9483-3>

Simojoki, Henrik, Friedrich Schweitzer, Thomas Schlag & Kati Niemelä (2015). Summary of the Results – Perspectives and Challenges for the Future. Friedrich Schweitzer, Kati Niemelä, Thomas Schlag & Henrik Simojoki. *Youth, Religion and Confirmation Work in Europe*. Gütersloh: Gütersloher Verlagshaus, 294–315.

Sipilä, Keijo (2013). *No Pain, No Gain? Educational Use of ICT in Teaching, Studying and Learning Processes: Teachers' and Students' Views*. Väitöskirja. University of Lapland.

Sohlberg Jussi, Kimmo Ketola (2020). Uskonnolliset yhteisöt Suomessa. Hanna

Salomäki, Maarit Hytönen, Kimmo Ketola, Veli-Matti Salminen & Jussi Sohlberg. *Suomen evankelis-luterilainen kirkko vuosina 2016–2019*. Kirkon tutkimuskeskuksen julkaisuja 134, 45–66.

Suomen evankelis-luterilainen kirkko. Etäopetuksen materiaalia rippikouluun. <https://evl.fi/plus/seurakuntaelama/kasvatus/rippikoulu/etaopetuksen-materiaalia> (luettu 18.10.2020)

Suuri Ihme – Rippikoulusuunnitelma 2017. Helsinki: Suomen ev.lut. kirkon julkaisuja 60, Kirkko ja toiminta, Kirkkohallitus, 2017.

Suuri ihme – rippikoulua etänä. <https://evl.fi/documents/1327140/39461555/Suuri+ihme+-+rippikoulu+et%C3%A4n%C3%A4.pdf/716e6ee7-7b2a-1a28-f7cf-45c844c6b-45f?t=1585983465076> (luettu 18.10.2020)

Valtioneuvosto. Hallitus on todennut yhteistoiminnassa tasavallan presidentin kanssa Suomen olevan poikkeusoloissa koronaviirustilanteen vuoksi (16.3.2020). <https://valtioneuvosto.fi/-/10616/hallitus-totesi-suomen-olevan-poikkeusoloissa-koronaviirustilanteen-vuoksi> (luettu 18.10.2020).

KIRKON KASVATUKSEN AMMATTILAISET OVAT TYÖHÖNSÄ SITOUTUNEITA

HEIKKI SALOMAA
TT, JOENSUU

Porkka, Jouko & Minna Valtonen (toim.) (2020). *Innostava ja kohtaava kasvatustyö. Kirkon kasvatuksen barometri 2020. Kirkon tutkimuskeskuksen verkkojulkaisuja 65. Kirkon tutkimuskeskus. Tampere. 2020. 214 s. + liitteet.*

Mitä kirkon nuorisotyön ohjaajat pitävät omassa työssään merkittävimpänä? Miten kasvatuksen ammattilaiset kokevat seurakuntien esimiestyön ja mitä johtamiselta odotetaan? Miten leirityötä tulisi kehittää digiaikana? Miten kristillisen tapakulttuurin ja arvomaailman murros näkyy kasvatustyössä ja kirkon kasvatustyöntekijäammattilaisten omassa elämässä? Kuullaanko lasten, nuorten ja perheiden ääntä työn suunnittelussa?

Näihin ja moniin muihinkin kysymyksiin tuli valaistusta, kun kirkon diakoniatyön barometriä jatkumoon saatiin kiinnostavaa täydennystä kasvatustyön saralta. Diakonia-ammattikorkeakoulu (Diak) ja Suomen ev.lut. kirkon kirkkohallitus käynnistivät syksyllä 2019 laajan ajankohtaistutkimuksen, jossa aineisto kerättiin lomaketyöllä kirkon kasvatustoiminnan ja nuorisotyön ammattilaisilta. Kyselyyn vastasi 428 henkilöä keskellä korona-aikaa. Tämä joukko vastasi varsin hyvin ikä- ja sukupuolirakenteeltaan ja alueelliselta jakaumaltaan kirkon nuorisotyön ja varhaiskasvatustyön työntekijäjoukkoa, joten tuloksia voidaan pitää melko luotettavina. Tutkimuksen suorittajiksi löytyi neljä Diakin ylemmän ammattikorkeakoulututkimuksen suorittajaa: nuorisotyön ohjaajat **Mia Kuronen, Mikko Matkoski, Mia Mod** ja **Jenni Surakka**. Teos julkaistiin syksyllä 2020 ja sen ovat toimittaneet kokeneet tutkijat **Jouko Porkka** ja **Minna Valtonen**.

Artikkeleiden aihepiireiksi valikoitui tärkeitä teemoja. Teoksessa tarkastellaan aluksi kirkon kasvatustyön asiantuntijuuden kokonaiskuva (Jenni Surakka, Jouko Porkka & Minna Valtonen), kasvatustyön johtamisessa tarvittavaa osaamista (Mia Mod), kirkon leirityön nykytilannetta ja tulevaisuuden näkymiä (Mikko Matkoski), lasten ja nuorten mahdollisuuksia osallistua ja vaikuttaa kirkon työn toteutukseen

(Jenni Surakka & Jouko Porkka) sekä kasvatuksen ammattilaisten työhyvinvointia, arvomaailmoja ja kristillistä tapakulttuuria (Mia Kuronen).

Teoksen toinen osa, kolme tutkimuksellista artikkelia, täydentää barometri-tutkimuksen kokonaiskuvaa. **Kanerva Lattu, Aino-Elina Kilpeläinen ja Tapani Innanen** tarkastelevat ensin kotien uskontokasvatuksen haasteita muuttuvassa helsinkiläiskontekstissa, **Pietari Hannikainen** tutkii jäsenyyden erilaisia ilmenemis-muotoja kirkon uusissa jumalanpalvelusyhteisöissä ja **Tero Fleminch** arvioi nuori-sotyönohjaajien kokemuksia työhön liittyvästä arvostuksesta. Kakkososan artikke-lit nostavat esiin yhteiskunnassa menossa olevan uskonnollisia tapoja ja arvoja koskevan murroksen, jonka seurauksena suomalaisten sitoutuneisuus kirkon pe-rinteisiin toimintatapoihin vähenee dramaattisesti.

Teoksen kolmantena osana on tiivistävä yhteenveto- ja johtopäätösluku, jonka toimittajat ovat kirjoittaneet yhdessä **Jarmo Kokkosen** ja **Kati Tervo-Niemelän** kanssa. Yhteenvetojaksoista on teokseen liitetty käännökset toisella kotimaisella kielellä. Kaiken kaikkiaan teos tarjoaa monipuolisen ja kiinnostavan kuvan kirkon kasvatustyön tilanteesta.

Syntyvä kokonaiskuva on yhdenmukainen: uskontokasvatus on muuttunut tra-ditionsiirrosta vuorovaikutteiseksi kasvatusprosessiksi. Uskonnollinen sosialisatio yhteiskunnassa heikkenee eikä spiritualiteettia enää ilmaista perinteisellä uskon-nollisella kielellä vaan omien kokemusten sanottamiselle löydetään uusia tapoja. Kirkossa eletään kasvatuksen kannalta kiinnostavaa aikaa, kun uskonnollinen si-toutuneisuus instituutioihin murtuu ja yhä suurempi osa lapsista vielä kirkkoon kuu-luvissa perheissäkin jää kastamatta. Vastuu uskontokasvatuksesta on siirtynyt kir-kolta ja koululta perheiden huoleksi, mutta samalla monet perheet ovat haluttomia vaikuttamaan lapsen uskonnolliseen vakaumuksen syntyyn. Lapsen itsenäistä valin-nanoikeutta oman uskonkäsityksen muovautumisessa pidetään tärkeänä, vaikka-kin seuraavalle sukupolvelle ollaan kyllä valmiita juurruttamaan erinäisiä muita yleis-inhimilliseen arvoperustaan liittyviä kantoja. Kiinnostavasti vanhemmat ilmaisevat olevansa valmiita käymään lasten kanssa keskustelua uskomiseen liittyvistä kysy-myksistä, kunhan lapsi osaa ottaa aihepiiriin puheeksi. Haasteet ovat siis suuria.

Barometri tarjoaa rohkaisevia tuloksia kaikkien haasteiden keskellä. Suurin osa kirkon kasvatustyöntekijöistä on työhönsä vahvasti sitoutuneita ja he kokevat ole-vansa työssään osaavia. Sitoutumisen ilmaisut tosin vaihtelevat: jotkut innostuvat enemmän työn tuottamasta tyydytyksestä, omista aikaansaannoksistaan ja työn tehokkuudesta, toiset korostavat työyhteisön, työtovereiden ja vertaistuen merki-tystä, työn imua ja kolmannet käyttävät perinteistä kutsumusta ja hengellistä näkyä korostavaa retoriikkaa. Kasvatuksen työntekijät painottavat toiminnassaan nimen-omaan ihmisten kohtaamisen ja innostamisen tärkeyttä. Toisaalta ajatus ihmisten kutsumisesta kirkon hengellisen sanoman äärelle on monelle kasvatuksen työnte-

kijöistä ainakin jossain määrin vieras. Mitä kirkon sanomasta jää jäljelle, jos sen ydinsisältöä ei tunnusteta?

Kun esimiestyö on toimivaa, se motivoi työntekijöitä ja tarjoaa peilin myös tarkastella työn rakennetta, määrää ja tavoitteita. Tehokkainta johtaminen on, kun esimies ehtii seurata, mitä keskustelussa sovituille asioille aikaa myöten tapahtui. Työssä jaksaa paremmin, kun sen mieltä ja kehittämistä toistuvasti pohditaan.

Suomalaisten seurakuntien laadukas retki- ja leiritoiminta on oma menestystarinansa, jonka säilymisestä myös tulevaisuudessa tulee pitää huolta. Seurakuntien resurssit leirityötä varten (leirikeskukset ja henkilöstön määrä) koettiin riittäviksi, mutta riskeinä nähtiin haastavasti käyttäytyvien lasten ja nuorten ohjaaminen ja ulkopuolisten leirialueella aiheuttamat häiriöt. Myös digilaitteiden käytön lisääntyminen leirin aikana synnytti paljon pohdintaa. Työaikalain uudistumisen vaikutus leiriresursseihin, leirikeskuksista luopuminen ja muukin voimavarojen niukkeneminen koettiin leiritoiminnan uhkatekijöiksi.

Kirkon kasvatuksessa on vuosikymmenten aikana kehitetty runsaasti uusia toiminnan tapoja ja kohtaamisen muotoja. Kaiken kehittämisen käänköpuoleksi on tosiseikka, että toiminnan määrää ja monimuotoisuutta ei voida enää kasvattaa. Laaja-alaisuuden ja monipuuhaisuuden seurauksena henkilöstö väsyä ja alkaa kysyä, mikä työssä on oleellista. Kiireen ja jatkuvien uhkakuvien keskellä priorisoinnin tarve korostuu. Korona-ajan kerrannaisvaikutukset eivät tutkimuksessa vielä nousseet näkyviin, koska kyselyvastaukset kerättiin aivan koronakriisin alkuvaiheena keväällä 2020.

Kasvatuksen barometrejä tullaan toivottavasti näkemään jatkossakin. Tulevissa kasvatusbarmetreissa voisikin selvittää kysymyksiä, jotka nyt jäivät huomiotta. Sellaisia voisivat olla esimerkiksi

- työntekijöiden pedagogisten näkemysten moneus ja kehittämistarpeet,
- kasvatuksen työntekijöiden diakoniset ja sielunhoidolliset valmiudet ja työntekijöiden kokemukset niiden merkityksestä työssä,
- käytössä ja tarjolla olevat kasvatustyön välineet, materiaalit ja laitteet ja niiden käyttökokemukset,
- lasten ja nuorten seksuaalisuuden ja seksuaalisuutta koskevien kysymysten kohtaaminen kasvatustyössä, kristillinen seksuaalikasvatus, seksuaalinen häirintä kirkon kasvatustyössä,
- uskontolukutaito, monikulttuurisuuden haasteet, arvojen moninaisuus ja arvokasvatuksen moninaisuus.

OHJEET KIRJOITTAJILLE

Uskonto, katsomus ja kasvatusta vastaan artikkelikäsitelmäkäsikirjoituksia, katsauksia ja kirja-arvioita, jotka liittyvät uskonnon, katsomuksen ja kasvatuksen tutkimukseen. Kirjoittajia pyydetään noudattamaan seuraavia ohjeita.

TIETEELLISET ARTIKKELIT

Aikakauskirjaan voi tarjota julkaistavaksi uskontojen, katsomusten ja kasvatuksen alaan liittyviä tieteellisiä artikkeleita. Tieteelliset artikkelit voivat olla empiirisiä, teoreettisia tai metodologisia kirjoituksia. Artikkelit lähetetään ennen julkaisupäätöstä referee-kierrokselle niiden tieteellisen tason varmistamiseksi. Tutkimusartikkelien arvioinnissa noudatetaan vertaisarviointitunnuksesta asetettuja ehtoja.

Artikkelien maksimipituus on 50 000 merkkiä välilyönnit, alaviitteet ja kirjallisuusluettelo mukaan lukien. Artikkelien tulee olla tieteellisesti korkeatasoisia ja yleisajallisesti ja kiinnostavasti kirjoitettuja.

Käsikirjoitukset lähetetään päätoimittajalle ja toimitussihteerille ilman turhia muotoiluja. Pääotsikon lisäksi sallitaan kahdentasoisia otsikoita. Väliotsikoita ei numeroida. Lyhenteitä ei käytetä leipätekstissä. Sulkuviitteissä ja alaviitteissä lyhenteitä voi käyttää. Kursivointia voi käyttää harkiten korotuksena. Noudata kuva-, kuvio- ja taulukkoketkeissä saavutettavuutta koskevaa ohjeistusta, joka löytyy seuran internet-sivuilta (www.ukkt.fi).

Liitä artikkeliin mukaan suomen- ja englanninkielinen 100–150 sanan mittainen tiivistelmä sekä yleisen asiansanaston (YSA) mukaiset asiansanat (3–5 sanaa) suomeksi aakkosjärjestyksessä. Englanninkielinen tiivistelmä tulee tarkistuttaa kielen-tarkastajalla.

Tieteellisissä artikkeleissa ja katsauksissa käytössä ovat alaviitteet. Noudatamme *theologian tyyliä*. Teologian tyyli on *RefWorks*-viitteidenhallintaohjelmassa käytettävissä nimellä Helsinki 3. Liitä artikkelin loppuun lyhyt kirjoittaja-esittely, josta käy ilmi kirjoittajan oppiarvo, sähköposti, ammattinimike sekä yliopisto tai työpaikka. Esittelyyn voi liittää myös lyhyt luonnehdinta kirjoittajan tutkimusalasta tai mahdollinen rahoittajataho. Esittelyn pituus on 1–2 lausetta.

Artikkelien arvioinnissa noudatetaan Tieteellisten seurain valtuuskunnan mukaisia vertaisarviointia (*double blind*). Vertaisarviointia varten aikakauskirjaan lähetettävien artikkelien käsikirjoitusten tulee olla anonymisoitu (kaikki viittaukset henkilöllisyyteen tulee olla poistettu). Kukin artikkeli lähetetään arvioitavaksi kahdelle arvioitsijalle. Arvioitsijat ovat toimituksen ulkopuolisia ja arvioitavana olevan käsi-

kirjoituksen suhteen riippumattomia väitelleitä tutkijoita tai muita asiantuntijoita. Asiantuntijalausunnat lähetetään käsikirjoituksen kirjoittajalle. Korjattu käsikirjoitus tulee lähettää päätoimittajalle annetun aikataulun puitteissa. Mikäli julkaistavaksi tarjottua artikkeleita ei julkaista, siitä ilmoitetaan kirjoittajalle viipymättä. Vertaisarviointiprosessi dokumentoidaan TSV:n ohjeiden mukaisesti.

KATSAUKSET

Katsaukset-osiossa julkaistaan lyhyitä tutkimukseen liittyviä kirjoituksia. Ne voivat olla esimerkiksi väitöskirjoituksia, ajankohtaisia tutkimuskatsauksia, tutkimusartikkelia suppeampia tieteellisiä kirjoituksia tai puheenvuoroja uskonnon, katsomuksen ja kasvatuksen alalta.

Katsausten maksimipituus on 15000 merkkiä välilyönteineen ellei toimituksen kanssa toisin sovita. Lektiot julkaistaan editoituna. Mukaan tulee liittää tieto väitöksen ajankohdasta ja paikasta sekä vastaväittäjästä.

Katsaukset-osiossa julkaistavissa teksteissä käytetään tieteellisten artikkelien tavoin alaviitteitä ja noudatetaan teologian tyyliä. Mukaan liitetään tiedot kirjoittajasta kuten tieteellisissä artikkeleissa. Tiivistelmää ei tarvita.

Lähetä ehdotuksesi katsausosiossa julkaistavista teksteistä päätoimittajalle ja toimitussihteerille.

KIRJA-ARVIOT

Uskonto, katsomus ja kasvatustieteet julkaisee kirja-arvioita tutkimusalaan liittyvästä kirjallisuudesta. Arvioitavat kirjat voivat olla suomenkielisiä tai vieraskielisiä uskonnon, katsomuksen ja kasvatustieteiden tutkimusalaan liittyviä teoksia. Kirja-arviot voivat pituudeltaan lyhyitä (enintään 1500 merkkiä) tai laajempia (enintään 6000 merkkiä). Uskonto, katsomus ja kasvatustieteet ottaa mielellään vastaan ehdotuksia arvioitavista kirjoista. Ole yhteydessä toimitukseen, mikäli itselläsi on mielessä kirja, josta haluat kirjoittaa arvion. Ole yhteydessä myös, jos haluat, että itse kirjoittamasi kirjasi arvioidaan. Kirja-arviot ovat kirjoituksia ilman lähdeviitteitä ja lähdeluetteloa.

SISÄLLYS

KIRJOITTAJAT

ABSTRACTS IN ENGLISH

TIETEELLISET ARTIKKELIT

- *Hanna Salomäki*: Perinteen ja yksilöllistymisen ristipaineessa – nuoret aikuiset ja kaste
- *Eriikka Jankko*: Kaste ja kasvatustieteellinen lapsen käsitteen valossa
- *Maarit Hytönen*: Kaste suomalaisten kokemuksena ja saarnojen aiheena
- *Vesa Nuorva*: Kasteen liiton uudistuksesta elämänmatkalle saattamiseen. Millaista konfirmaation teologiaa konfirmaatiovirret 1938–2016 ilmaisevat?

KATSAUKSET

Jenni Urponen: Uskonnollisen laulun käsite pedagogisessa kontekstissa

Sari Virkkala: Yhteisöpedagogiksi tuleminen tarinat

Eveliina Ojala: Mobiiliteknologian ja sosiaalisen median käytön haasteet rippikoulussa

KIRJA-ARVIO

Jouko Porkka & Minna Valtonen (toim.): Kirkon kasvatuksen barometri 2021 (Heikki Salomaa)